

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการเรียนการสอนจากประสบการณ์โดยใช้การเสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและการแก้ปัญหาสำหรับนิสิตนักศึกษา ผู้วิจัยได้นำแนวคิดทฤษฎีและรูปแบบการเรียนการสอนที่เกี่ยวข้องมาประกอบแนวคิดในการวิจัยดังนี้

1. แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์
2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์
3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์และวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ
4. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนภาคปฏิบัติ
5. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติ
6. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการทำงานเป็นทีม
7. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหา
8. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอน
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. แนวคิดเกี่ยวกับความหมายและลักษณะการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้จากประสบการณ์

การเรียนรู้จากประสบการณ์ ได้นำแนวคิดของนักศึกษาที่สำคัญในประเทศสหรัฐอเมริกา ช่วงศตวรรษที่ 19 ถึงตอนต้นศตวรรษที่ 20 ประกอบด้วยแนวคิดของนักการศึกษาที่สำคัญในช่วงศตวรรษที่ 19 ถึงตอนต้นศตวรรษที่ 20 คือแนวคิดแบบพิพัฒนานิยมหรือพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) ของ จอห์น ดิวอี้ (Dewey, 1974) นักปรัชญาชาวอเมริกันเป็นผู้นำปรัชญา (Pragmatism) และพิพัฒนาการมาใช้กับการศึกษาจนกลายเป็นการปฏิรูปทางสังคม เศรษฐกิจ การเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการศึกษาที่เสนอแนวคิดใหม่ที่เน้นเด็กเป็นศูนย์กลาง เนื่องจากธรรมชาติของเด็กมีความกระตือรือร้นที่จะมีส่วนร่วมและต้องการพึ่งพาตนเอง ดังนั้นเด็กควรมีสติธิในการแสดงความคิดเห็นได้เรียนรู้จากการกระทำ และมีประสบการณ์ตรงกับสิ่งแวดล้อม ได้ทำกิจกรรมอย่างอิสระ มีโอกาสช่วยเหลือซึ่งกันและกันและทำงานร่วมกันอย่างมีความสุขจากการเรียนรู้ในสถานศึกษาที่เปรียบเสมือนชุมชนจำลองของสังคม (Edwards; Gandini and Forman, 1993; Greenberg, 1995)

หลักการศึกษาระบบแนวคิดแบบพัฒนานิยมมีมุมมองการศึกษาที่กว้างมากขึ้น การศึกษามีได้ถูกจำกัดอยู่แต่ในโรงเรียนเท่านั้น แต่ยังรวมไปถึงกิจกรรมที่เป็นไปโดยไม่ตั้งใจและ กิจกรรมที่มีเจตนาและตั้งใจที่สังคมใช้ในการส่งผ่าน ค่านิยม เจตคติ ความรู้ ทักษะ หรือ เรียกว่า “ สังคมประกิด ” (Socialization) ดังนั้น การศึกษาจึงมิใช้อยู่แค่ในโรงเรียน แต่ต้องเป็น กิจกรรมต่อเนื่องตลอดชีวิต การศึกษาต้องเป็นไปในลักษณะที่ปฏิบัติได้ และใช้ประโยชน์ได้จริง ในชีวิตประจำวัน นอกจากนี้การศึกษาต้องยึดประสบการณ์เป็นศูนย์กลาง การศึกษาเป็นการจัด เรียงประสบการณ์เดิม ให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์กับประสบการณ์ใหม่ได้อย่างมีประสิทธิภาพขึ้น โดยผู้สอนต้องมีบทบาทในการจัดเรียง กระตุ้น และประเมินกระบวนการศึกษาที่เกิดขึ้นอย่างสลับซับซ้อน ผู้สอนควรเป็นผู้จัดสภาพให้เอื้อต่อการเรียนรู้ ซึ่งทำให้ผู้สอนมีบทบาท เป็นผู้เรียนไปด้วย ส่วนผู้เรียนเป็นผู้รับผิดชอบกระบวนการเรียนรู้ของตนเอง ดังนั้น ความสัมพันธ์ ระหว่างผู้สอนและผู้เรียนต่างสนับสนุนกัน เท่าเทียมกัน ต่างร่วมกันวางแผนเพื่อการเรียนรู้ร่วมกัน (Morris T. Keeton and Associates, 1977)

กล่าวโดยสรุป แนวคิดแบบพัฒนาการนิยมมุ่งเน้นการศึกษาเป็นกระบวนการ ตลอดชีวิต เป็นกระบวนการที่มีผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ให้ความสำคัญต่อความต้องการของผู้เรียน วิธีการศึกษามุ่งเน้นการเรียนรู้จากประสบการณ์ โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ หรืออาจเรียกว่าวิธีการ แก้ไขปัญหา วิธีโครงการหรือวิธีกิจกรรม ซึ่งมีขั้นตอนคือ ศึกษาให้เข้าใจในปัญหาที่ต้องการแก้ไข ให้กระจ่างชัด ต่อจากนั้นจึงคิดหรือกำหนดสมมติฐานเกี่ยวกับปัญหานั้นและทดสอบสมมติฐาน โดย การตรวจสอบหลักฐานเชิงประจักษ์ ด้านผู้เรียนและผู้สอนมีสัมพันธ์เท่าเทียมกันในแง่การเรียนรู้ และเนื้อหาของการศึกษาเกี่ยวข้องกับปัญหาของผู้เรียน

1. แนวคิดของคิลแพทริก (Kilpatrick, 1992) ที่นำแนวคิดของคิวอี้มาประยุกต์ ใช้โดยการทำการทดลองวิธีการสอนแบบโครงการ และฝึกหัดนักศึกษาครูให้รู้จักใช้วิธีการสอน แบบโครงการคิลแพทริก ได้ศึกษาพบว่าผู้เรียนเรียนรู้ได้ดีที่สุดเมื่อได้วางแผนร่วมกัน มีอิสระใน การตัดสินใจและได้ทำในสิ่งที่ต้องการ ซึ่งมีผลให้ผู้เรียนมีระดับความพึงพอใจเพิ่มมากขึ้น และ ผู้เรียนได้พัฒนาศักยภาพของตนเองด้านต่าง ๆ สูงขึ้น อันเป็นผลมาจากความสัมพันธ์ของระดับ ความสนใจ และเป้าหมายที่ผู้เรียนต้องการเรียนรู้ ซึ่งครูไม่ได้เป็นผู้กำหนด หรือจากบทเรียน สำเร็จรูป จึงเป็นการสอนที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง คิลแพทริกกล่าวว่า การสอนแบบโครงการเป็น หัวใจสำคัญของกิจกรรมทุกกิจกรรมในการเรียนรู้ (Knoll, 1996)

2. แนวคิดของบรูเนอร์ (Bruner อ้างถึงใน พรณี ช.เจนจิต, 2528) ได้เสนอ ทฤษฎีพัฒนาการของความคิดมนุษย์ โดยให้แนวคิดมนุษย์แบ่งออกได้เป็น 3 ชั้น คือ ชั้นแรก เป็นระยะของการคิดบนพื้นฐานของการกระทำ (Acting) หมายถึง การถ่ายทอดประสบการณ์ด้วย

การกระทำ ความคิดขั้นที่สอง คือ การคิดที่มีลักษณะเป็นรูปธรรม การพัฒนาความคิดระยะนี้ขึ้นอยู่กับมุมมองเห็น การใช้ประสาทสัมผัส และการเกิดภาพในใจ ขั้นสูงสุด ในการพัฒนาความรู้ คือ ความสามารถในการถ่ายทอด ประสบการณ์ต่างๆ ด้วยการใช้สัญลักษณ์ในระยะนี้สามารถคิดหาเหตุผลและเข้าใจสิ่งที่เป็นนามธรรม และสามารถคิดแก้ปัญหาได้ กระบวนการคิดทั้งหมดนี้เป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่องกันตลอดชีวิต

ทฤษฎีการสอนของBruner เน้นการเรียนการสอนแบบค้นพบด้วยตนเอง ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในการพัฒนาความคิดของคน มิใช่การสอนเพื่อให้ท่องจำ แต่สอนให้ผู้เรียนสามารถคิดอย่างมีเหตุผล เพราะส่วนใหญ่ให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้น ผู้เรียนจึงเป็นผู้ค้นคว้าและสรุปกฎเกณฑ์ต่างๆ ด้วยตนเอง

ความคิดของBrunerโดยสรุป ได้ให้แนวคิดในการออกแบบการสอน โดยเฉพาะการจัดการเรียนการสอนที่ทำให้ผู้เรียนมองเห็นโครงสร้าง หรือเค้าโครงของสิ่งที่เรียนและมีบทบาทในการแสวงหาความรู้ ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจ และสามารถประยุกต์สิ่งที่เรียนไปใช้ในสภาพการณ์ต่างๆ

3. แนวคิดของเคิร์ต เลวินและคณะ (Kurt Lewin อ้างถึงในทัศนา แจมมณี, 2544) เสนอแนวคิดว่าการเรียนรู้ของมนุษย์จะได้ผลดีที่สุดก็ต่อเมื่อมีกระบวนการประสานสัมพันธ์ระหว่างประสบการณ์เดิมกับ ข้อมูลใหม่ที่เพิ่มขึ้นมาอย่างเหมาะสม ทั้งนี้จะเริ่มจากการศึกษาเรื่องราว เหตุการณ์ หรือสิ่งของโดยอาศัยการเปรียบเทียบกับประสบการณ์ที่มีอยู่ในปัจจุบันทำให้การรวบรวมข้อมูลที่ได้จากการสังเกต และเกิดปฏิกิริยาทางความคิดขึ้น ข้อมูลที่เกิดขึ้นจากปฏิกิริยานี้ อาจเริ่มจากการสังเกตแล้วเกิดความคิดไตร่ตรองและวิเคราะห์ในเรื่องที่สังเกตเห็น ทำให้ได้ข้อมูลเข้ามาในการรับรู้ทางใดทางหนึ่ง ซึ่งสมองจะประมวลข้อมูลเหล่านั้นอย่างพิถีพิถันแล้วสรุปผลออกมาเป็นข้อมูลหรือความรู้ใหม่

โดยสรุป แนวคิดของเลวินและคณะ จะเน้นหนักในเรื่องการนำประสบการณ์ที่มีอยู่ขณะเรียนไปค้นหาข้อเท็จจริงจากสิ่งเร้าใหม่ ซึ่งอาจจะเป็นในรูปของข้อมูลในตำรา ภาพของเหตุการณ์ต่างๆ ที่ยังเป็นมโนทัศน์นามธรรมอยู่ (Abstract Concept) การเรียนรู้ที่อาศัยประสบการณ์ในลักษณะนี้ จะช่วยให้การเรียนมีบรรยากาศที่ดึงดูดใจ ผู้เรียนสามารถมองเห็นขอบเขตของเรื่องที่ศึกษา มีความเข้าใจอย่างซาบซึ้งในความหมายของเรื่องที่เคยมีจินตนาการไว้ ในขณะที่เดียวกันจะส่งเสริมให้เกิดความเข้าใจร่วมกันในเรื่องที่กำลังศึกษาด้วย นอกจากนั้นกระบวนการเรียนรู้ดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนมีความมั่นใจในการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมและนามธรรม

จากการศึกษาพบว่า แนวคิดของเลวินมีความคล้ายคลึงกับแนวคิดการเรียนรู้ของBruner ซึ่งเชื่อว่า การเรียนรู้ คือ กระบวนการที่อาศัยการสื่อสาร และปฏิสัมพันธ์กับสังคมเพื่อที่จะผสมผสานประสบการณ์มโนทัศน์ที่มีอยู่เดิมของผู้เรียน ข้อมูลที่ได้จากการสังเกตและรวมทั้ง

การทำงาน เพื่อพิสูจน์ ข้อสงสัย ประสบการณ์ที่เกิดขึ้นนั้นจะสร้างพลังผลักดันความคิดที่มีอยู่และจะเป็นตัวกำหนดทิศทางให้กับแรงกระตุ้น การให้เวลาคิดไตร่ตรองก่อนลงมือทำ จะช่วยให้การสังเกตและการสรุปตัดสินใจเป็นไปอย่างถูกต้อง การกระทำที่เหมาะสมกับสภาพการณ์จะเป็นดัชนีที่สำคัญของความสำเร็จในการทำงานที่ต้องการ

4. แนวคิดของเพจ (Page อ้างถึงในพรณี ช. เจนจิต, 2528) ได้ค้นพบวัฏจักรการเรียนรู้แบบค้นพบ อธิบายแนวคิดการเรียนรู้ของมนุษย์มาจากเลวิน โดยรายละเอียดเพิ่มเติมว่าการให้ประสบการณ์อย่างถูกต้องจะทำให้เกิดการเรียนรู้ โดยแสดงความสัมพันธ์ของประสบการณ์ที่เกี่ยวกับการเรียนรู้ด้วยการสร้างวัฏจักร 4 ขั้นตอนของการเรียนรู้แบบค้นพบ ขั้นตอนแรก คือ ประสบการณ์ตรง ขั้นตอนที่สอง ขั้นการสังเกตและการคิดไตร่ตรอง ขั้นตอนที่สาม การเกิดมโนทัศน์นามธรรม และขั้นตอนสุดท้าย คือ การทดลองอย่างจริงจัง เพื่อนำไปสู่การได้รับข้อคิดใหม่

แนวคิดของเพจโดยสรุป คือ วัฏจักรการเรียนรู้จะส่งเสริมการเรียนรู้สิ่งใหม่ต่อไป วนเวียนกันไปไม่จบสิ้น กระบวนการเรียนรู้นี้จัดว่าเป็นกระบวนการเรียนอย่างเป็นวิทยาศาสตร์

5. แนวคิดทฤษฎีของเพียเจตต์ (Jean Piaget อ้างถึงในพรณี ช. เจนจิต, 2528) กล่าวถึง ทฤษฎีพัฒนาการทางสติปัญญาและความคิดว่า การที่คนมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดการพัฒนาการทางสติปัญญาขึ้น เขาจึงสรุปว่าสติปัญญาและความคิดจะพัฒนาจากการมีปฏิสัมพันธ์อย่างต่อเนื่องกันระหว่างบุคคลกับสิ่งแวดล้อม โดยธรรมชาติแล้วมนุษย์มีแนวโน้มพื้นฐานที่ติดตัวมาตั้งแต่กำเนิด 2 ประการ คือ การจัดและรวบรวมกระบวนการต่างๆ ภายในเข้าเป็นระบบที่เป็นไปอย่างต่อเนื่องกันตลอดเวลาที่มีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมและการปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อม ในการพัฒนาสติปัญญานั้นบุคคลต้องมีการปรับตัว ซึ่งประกอบด้วยกระบวนการที่สำคัญ 2 อย่าง คือการดูดซึม ซึ่งเป็นการซึมซับสิ่งต่างๆ ในสิ่งแวดล้อมตามประสบการณ์ของเขา และการปรับเปลี่ยนความคิด ซึ่งเป็นความสามารถในการปรับความคิดเดิมหรือความเข้าใจเดิมให้เข้ากับสิ่งแวดล้อมใหม่ หรือสอดคล้องกับสิ่งที่เรียนรู้ใหม่ตั้งแต่วัยทารกจนถึงวัยรุ่น คนจะค่อยๆ สามารถปรับตัวเข้ากับสิ่งแวดล้อมมากขึ้น

สรุปได้ว่าการสร้างความงอกงามทางความคิดนั้นเป็นการพัฒนาความคิดที่เป็นรูปธรรมไปสู่ความคิดที่เป็นนามธรรม จากความคิดที่มีต่อเหตุการณ์โดยตรงไปตรงมาไปสู่ความคิดไตร่ตรอง พัฒนาดังกล่าวจะเกิดขึ้นได้นั้น ต้องมีการดำเนินการเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องระหว่างการดูดซึมกับการปรับเปลี่ยนความคิดซึ่งเกิดขึ้นเป็นวัฏจักรที่ส่งผลต่อเนื่องกันเป็นขั้นตอน ในลักษณะของการนำความรู้และประสบการณ์เก่ามาพัฒนาเป็นความรู้และประสบการณ์ใหม่ต่อเนื่องกันเป็นลำดับขั้นที่มีความเข้มข้นสูงขึ้นเรื่อยๆ

จากแนวคิดทฤษฎีที่กล่าวถึง จะเห็นได้ว่าแนวคิดของเพียเกี่ยวกับการพัฒนาการเรียนรู้และการพัฒนาความคิดในระยะต่างๆ ของชีวิตจะคล้ายกับบรุนเนอร์ กล่าวคือ การพัฒนาความคิดจะมีพัฒนาการหลายขั้นตอนจากความรู้ ความเข้าใจ ปรากฏการณ์ที่เป็นรูปธรรมไปสู่โครงสร้างของความคิดที่เป็นนามธรรมและจากการคิดที่ยึดตนเองเป็นศูนย์กลางไปสู่การคิดไตร่ตรองอย่างลึกซึ้ง และพัฒนาไปสู่การคิดอย่างมีระบบด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์

ดังนั้น หลักการพัฒนาสติปัญญาและแนวคิดของเพียเจ็ยเกิดจากปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมอย่างต่อเนื่องตลอดเวลา และองค์ประกอบที่สำคัญที่มีส่วนเสริมสร้างของการพัฒนาสติปัญญาและความคิด คือ การมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวุฒิภาวะ ประสบการณ์ ปฏิสัมพันธ์กับสังคมและความสมดุล

6. แนวคิดของคอลลีป (Kolb, 1984) ให้แนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้ว่ากระบวนการสร้างความรู้เกิดจากการปรับเปลี่ยนประสบการณ์ กล่าวคือ การเรียนรู้จากประสบการณ์เริ่มที่ผู้เรียนเกิดประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรม จากนั้นผู้เรียนสังเกตแล้วเกิดความคิดอย่างไตร่ตรอง ต่อจากนั้นผู้เรียนสร้างเป็นแนวคิดเชิงนามธรรม แล้วสรุปเป็นหลักการให้ครอบคลุมกว้างขวาง และผู้เรียนทดสอบการใช้แนวคิดหรือหลักการที่ได้มาใหม่นั้นในสถานการณ์ สภาพการณ์ใหม่อื่นอีก จากการทำในขั้นที่ 5 นี้ ผู้เรียนได้เผชิญประสบการณ์ที่เป็นรูปธรรมใหม่อีก เป็นการเริ่มต้นวงจรของการเรียนรู้จากประสบการณ์ และเกิดการสร้างความรู้ของผู้เรียนอย่างต่อเนื่องเกิดเป็นความรู้ใหม่ต่อไป

จากแนวคิดของคอลลีป (Kolb, 1984) สามารถเห็นได้ชัดเจนว่าสอดคล้องกับแนวคิดของดิวี่ (Dewey, 1975) กล่าวคือ ประสบการณ์จะเกิดขึ้นจากการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมทำให้เกิดประสบการณ์ ซึ่งในช่วงแรกของชีวิตได้รับประสบการณ์ต่างๆ จากการสัมผัสจับต้องเป็นการมีปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อมด้วยตนเองพัฒนาสู่ประสบการณ์ที่ได้จากการกระทำ และประสบการณ์ที่ได้จากการใช้ความคิดอย่างมีเหตุผลในการเรียนรู้จากสิ่งที่เป็นรูปธรรมสู่นามธรรม ซึ่งอาจเป็นประสบการณ์ตรงหรือประสบการณ์ที่จัดให้

7. แนวคิดพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) แนวคิดเชิงพฤติกรรมนิยม สามารถกล่าวได้ว่าอาศัยแนวคิดพัฒนาการในการกำหนดหลักการพื้นฐานต่างๆ ของเชิงพฤติกรรมนิยม แนวคิดเชิงพัฒนาการให้ความสำคัญสูงสุดที่ “วิธีการทางวิทยาศาสตร์” และ “การทดลอง” ในการค้นหาความจริงแท้ การสังเกตทางวิทยาศาสตร์ การแก้ไขปัญหา การทดสอบสมมติฐานและการควบคุมควบคุมกับการทดลองเป็นวิธีการที่ใช้ทั้งกลุ่มพัฒนาการ และกลุ่มพฤติกรรมนิยมยึดถือร่วมกัน แต่จุดที่แตกต่างของพฤติกรรมนิยม คือ ความปรารถนาที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์

8. แนวคิดของวิทร็อก (Witrock อ้างถึงในพรณี ช. เจนจิต, 2528) นำเสนอ การสอนจากประสบการณ์ใน 4 ระดับ ซึ่งเหมาะสมกับการสอนแบบแก้ปัญหาในการสอน การทดลอง (Laboratory) และการสอนโครงการ (Project) มีวิธีการโดยสรุปดังนี้

1. ผู้สอนให้ทั้งหลักการและปัญหา เป็นการสอนที่ให้แนวทางในการแก้ปัญหากับผู้เรียน วิธีนี้สามารถพัฒนาความคิดของผู้เรียนได้ ถ้าผู้สอนให้หลักการหลายอย่างในการแก้ปัญหและกำหนดให้ผู้เรียนได้ใช้ความคิดพิจารณาเลือกหลักการที่เหมาะสมที่สุดไปแก้ปัญหา

2. ผู้สอนให้หลักการที่จะใช้ในการแก้ปัญหา แต่ไม่บอกปัญหา วิธีนี้ผู้เรียนจะต้องสามารถสร้างสถานการณ์ที่เป็นปัญหา หรือกำหนดปัญหาที่สอดคล้องซึ่งสามารถนำมาใช้ในการเรียนปฏิบัติการทดลอง ผู้เรียนจะเป็นผู้วางแผนกำหนดการทดลอง ตลอดจนการออกแบบการทดลองทั้งหมดให้สอดคล้องกับหลักการที่กำหนดให้

3. ผู้สอนไม่ให้หลักการ แต่ให้ปัญหา วิธีนี้นิยมใช้ในการเรียนการสอน เพราะผู้สอนเป็นผู้กำหนดระดับความสามารถในการใช้ความคิดตลอดจนการใช้กลวิธีในการแก้ปัญห และมักจะกำหนดให้มีวิธีการแก้ปัญหหลายวิธี และไม่ควรจะแนะแนวทางในการแก้ปัญห ผู้เรียนจะเป็นผู้คิดพิจารณาเลือกหลักการมาแก้ปัญหา

4. ผู้สอนไม่ให้หลักการและปัญหา ผู้เรียนต้องคิดเองทั้งหมด ลักษณะของปัญหาที่เหมาะสมเป็นแบบปลายเปิด หรือแบบตอบเสรี หรือเป็นปัญหาในชีวิตจริง หรือปัญหาที่ไม่รู้ขอบเขตของปัญหา ผู้เรียนจะต้องกำหนดขอบเขตของปัญหาใหม่และวางแนวทางในการแก้ปัญห รูปแบบการสอนชนิดนี้เป็นการค้นพบที่สมบูรณ์แบบที่ผลักดันให้ผู้เรียนพัฒนาความคิดสร้างสรรค์ การเรียนในระดับสูงจะใช้วิธีการค้นพบแบบไม่ชี้แนวทางในงานวิจัย และการทำโครงการ

ในการจัดการเรียนการสอน ควรใช้การแนะนำแบบไม่ชี้แนวทางในการแก้ปัญหให้กับผู้เรียน ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนแบบ ค้นพบอย่างมีทิศทาง และประสบความสำเร็จในการแก้ปัญหตามเวลาที่กำหนดได้

จากที่กล่าวมาแล้วจะเห็นได้ว่า การเรียนรู้ประสบการณ์เป็นกระบวนการที่อาศัยแนวคิดเชิงพิพัฒนาการนิยม (Progressivism) และเชิงพฤติกรรมนิยม (Behaviorism) ที่ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้จากการกระทำ ความเป็นเหตุผล ประสบการณ์ และความรู้ที่ก้าวร่วมกับวิธีการทางวิทยาศาสตร์เชิงนิรนัยที่ต้องประกอบไปด้วย 3 ขั้นตอน คือ 1. การสังเกต 2. การลงมือกระทำ 3. การทดสอบสมมติฐาน โดยที่ผู้เรียนจะต้องเป็นผู้จัดเรียงประสบการณ์เดิมให้อยู่ในรูปแบบที่สามารถใช้ประโยชน์กับประสบการณ์ใหม่ได้ ดังนั้น จึงเป็นรูปแบบที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ผู้เรียนเป็นผู้ที่ชี้นำตนเองค้นหาความต้องการในการเรียนรู้ของตนเองได้

2. แนวคิดเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

หลักสูตรประสบการณ์

หลักสูตรประสบการณ์ (The Experience Curriculum) เป็นหลักสูตรที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดหลักสูตรและการสอนจะมุ่งเน้นการจัดประสบการณ์ให้กับผู้เรียน การเลือกปัญหาเพื่อศึกษาจะต้องสร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้บูรณาการตนเองซึ่งหมายถึงการมีปฏิสัมพันธ์กับความคิด ความรู้สึก การรับรู้และการกระทำจากกรณีศึกษา หรือกระบวนการแก้ปัญหาเพื่อพัฒนาให้เกิดคุณลักษณะ การยอมรับตนเอง ทำความเข้าใจตนเอง ยอมรับผู้อื่นและเข้ากับทุกคนได้ สามารถพึ่งตนเองได้ มีความเชื่อมั่นตนเอง มองปัญหาคือโจทย์ที่จะต้องแก้ไขบทบาทของผู้สอนที่สอดคล้องกับหลักสูตร คือ เป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ ซึ่งมีคุณสมบัติดังนี้คือ มีความสามารถในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจริงใจ มีความเข้าใจ การยอมรับ มีไหวพริบและมีทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล (วิชัย วงษ์ใหญ่, 2543)

หลักสูตรประสบการณ์เกิดขึ้นเพื่อแก้ปัญหาที่ว่าหลักสูตรเดิมที่ใช้อยู่ ไม่ว่าจะเป็นหลักสูตรรายวิชาหรือหลักสูตรกว้าง ล้วนไม่ส่งเสริมให้ผู้เรียนสนใจและกระตือรือร้นในการเรียนเท่าที่ควร พื้นฐานความคิดของหลักสูตรนี้มีมาตั้งแต่สมัยรุชโซและเพลโต แล้วนำมาปฏิบัติจริงเมื่อต้นศตวรรษที่ 20 นี้เอง นับเป็นก้าวแรกที่ยึดเด็กหรือผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

เดิมหลักสูตรนี้มีชื่อว่า หลักสูตรกิจกรรม ที่เปลี่ยนชื่อไปก็เนื่องจากการได้มีการแปลเจตนารมณ์ของหลักสูตรผิดไปจากเดิม กล่าวคือ มีบุคคลบางกลุ่มคิดว่าถ้าให้ผู้เรียนทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยตนเองแล้ว ไม่ว่าจะเป็นกิจกรรมอะไรผู้เรียนก็จะเรียนรู้สิ่งที่เป็นประโยชน์ เข้าทำนองว่าขอให้ทำกิจกรรมก็เป็นใช้ได้ ด้วยเหตุนี้จึงได้มีการคิดกันว่าควรเปลี่ยนชื่อเสียใหม่ ประกอบกับในระบายนั้ทฤษฎีประสบการณ์ของจอห์นดิวอี้กำลังได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายหลักสูตรกิจกรรมจึงถูกเปลี่ยนชื่อเป็นหลักสูตรประสบการณ์ ต่อมาภายหลังเมื่อ วิลเลียม คิลแพทริก (William Kilpatrick, 1992) นำเอาความคิดเรื่องการจัดประสบการณ์ในรูปแบบการสอนแบบโครงการเข้ามาหลักสูตรนี้ก็ได้อีกชื่อเพิ่มขึ้นอีกชื่อหนึ่งว่า หลักสูตรโครงการ อย่างไรก็ตามเพื่อไม่ให้เกิดความสับสนในที่นี้ผู้วิจัยจะใช้ชื่อหลักสูตรประสบการณ์เพียงชื่อเดียว

วิวัฒนาการของหลักสูตร

หลักสูตรประสบการณ์ถูกนำมาใช้ครั้งแรกที่โรงเรียนทดลองของมหาวิทยาลัยชิคาโก ประเทศสหรัฐอเมริกา เมื่อปี ค.ศ. 1896 โดยจอห์นและแมรีดิวอี้ พื้นฐานของหลักสูตรตั้งอยู่บนแนวความคิดที่ว่า ถ้าจะให้ผู้เรียนสนใจและเกิดความกระตือรือร้นในการเรียน จะต้องอาศัยแรงกระตุ้น 4 อย่างคือ (ธำรง บัวศรี, 2542)

1. แรงกระตุ้นทางสังคม (Social Impulse) ซึ่งเห็นได้จากการที่ผู้เรียนมีความปรารถนาที่จะคบหาสมาคมกับผู้อื่น
2. แรงกระตุ้นทางสร้างสรรค์ (Constructive Impulse) ซึ่งสังเกตได้จากการที่ผู้เรียนไม่อยู่นิ่งชอบเล่น ชอบทำกิจกรรม ชอบเล่นสมมุติ ชอบประดิษฐ์สิ่งต่าง ๆ ฯลฯ
3. แรงกระตุ้นทางการค้นคว้าทดลอง (Impulse to Investigate and Experiment) หมายถึงความอยากรู้อยากเห็นรวมทั้งอยากรทดลองทำสิ่งที่ตนสงสัย จะเห็นได้จากการที่ผู้เรียนชอบรื้อค้นสิ่งต่าง ๆ และเล่นกับสิ่งนี้อาจเป็นอันตราย เช่น เอามือไปแหย่ไปด้ด้วยความอยากรู้อะไรขึ้นเป็นต้น
4. แรงกระตุ้นทางการแสดงออกด้วยคำพูด การกระทำ และทางศิลปะ (Expressive or Artistic Impulse) ได้แก่ การแสดงออกในด้านการขีดเขียน การพูด การวาดภาพ การเล่นดนตรี ฯลฯ

จอห์น ดิวอี้ ถือว่าแรงกระตุ้นทั้งสี่อย่างนี้ผู้เรียนมีอยู่พร้อม และจะนำออกมาใช้ตามขั้นของการพัฒนาการของตน ดังนั้น ถ้าจะให้ผู้เรียนรู้และมีทักษะในด้านหนึ่งด้านใด ก็ควรเริ่มต้นจากกิจกรรมที่เป็นแรงกระตุ้นอยู่แล้ว และถ้าจะให้เกิดผลดียิ่งขึ้น กิจกรรมต่าง ๆ เหล่านี้ควรมีประโยชน์แก่ผู้เรียนด้วย โดยเฉพาะควรเป็นกิจกรรมประเภทการทำงานที่มีประโยชน์ต่อชีวิตประจำวัน เช่น งานประกอบอาหาร งานเย็บปักถักร้อย และงานช่าง เป็นต้น สำหรับทักษะต่างๆ เช่น การอ่าน การเขียน และการคิดเลข ควรเป็นผลที่เกิดจากการกระทำกิจกรรมต่างๆ ตามที่ได้กล่าวมาแล้ว โดยที่เด็กหรือผู้เรียนมองเห็นด้วยตนเองว่า ถ้าจะทำกิจกรรมให้เกิดผลดีก็จำเป็นต้องเรียนรู้ทักษะต่างๆ ควบคู่ไปด้วย

ลักษณะสำคัญของหลักสูตรมีดังนี้ (ธำรง บัวศรี, 2542)

1. ความสนใจของผู้เรียน เป็นตัวกำหนดเนื้อหา และเค้าโครงหลักสูตรการสอนอะไร เมื่อใด และจะเรียงลำดับการสอนก่อนหลังอย่างไร ย่อมขึ้นอยู่กับความสนใจและความต้องการของผู้เรียน โดยการสำรวจความสนใจของผู้เรียนแต่ละคนทั้งชั้น และช่วยผู้เรียนในการตัดสินใจว่าความสนใจเรื่องใดมีคุณค่าควรแก่การศึกษา
2. ใช้วิธีแก้ปัญหาเป็นหลักใหญ่ในการเรียนการสอน ในหลักสูตรผู้สอนและผู้เรียนร่วมกันพิจารณาตัดสินใจว่าจะทำกิจกรรมอะไร จึงเห็นได้ว่านับตั้งแต่เริ่มแรกมีปัญหาที่ต้องขบคิดกันว่า ปัญหาที่ว่าจะทำอะไร อย่างไร และเมื่อใด จะต้องอาศัยอะไรเป็นเครื่องช่วย เพื่อให้การกระทำสำเร็จผล ปัญหาและอุปสรรคที่จำเป็นต้องแก้ไขเป็นการล่วงหน้ามีอะไรบ้าง คุณค่าของหลักสูตร ไม่ได้อยู่ที่คำตอบที่ได้จากการแก้ปัญหา แต่อยู่ที่ผลซึ่งผู้เรียนได้รับจากการที่มีประสบการณ์ในการแก้ปัญหานั้น
3. ต้องมีความต่อเนื่อง ประสบการณ์ที่จัดให้มันต้องต่อเนื่องกับประสบการณ์

เดิมที่ผู้เรียนมีอยู่ ผู้สอนจะต้องตรวจสอบดูก่อนว่าผู้เรียน ได้เรียนอะไรมาแล้วมากน้อยเพียงใด

4. ต้องเป็นไปตามลำดับขั้น การที่จะต้องจัดประสบการณ์โดยเริ่มต้นจากที่ง่าย ๆ ไปสู่ที่สลับซับซ้อนมากขึ้น ทั้งในแง่ของการใช้ความคิด การใช้เหตุผล การจำ ตลอดจนการใช้ทักษะต่าง ๆ

5. ต้องให้มีลักษณะเป็นบูรณาการตามหลักนี้อาจมองได้เป็นสองแง่ กล่าวคือ ให้ประสบการณ์นั้นสร้างบูรณาการในตัวผู้เรียน คือ เป็นประสบการณ์ที่ส่งเสริมให้ผู้เรียนมีพัฒนาการที่สมบูรณ์สมดุลภายในตัว ประการหนึ่งและให้ประสบการณ์นั้นสร้างบูรณาการระหว่างวิชาต่าง ๆ อันจะช่วยให้ผู้เรียนมองเห็นภาพรวมของสิ่งที่เรียน

6. ต้องส่งเสริมและไม่บั่นทอนพัฒนาการเดิม การเรียนรู้อาจลดประสิทธิภาพได้ ถ้าประสบการณ์ใหม่ที่จัดให้บั่นทอนสิ่งที่มีอยู่เดิม เช่น ทำให้มีโน้ตส่นหรือแนวคิดเดิมที่ติดอยู่แล้ว ต้องสั่นคลอนหรือทำให้ทักษะเดิมได้รับความกระทบกระเทือน

หลักสูตรเชิงประสบการณ์ เป็นหลักสูตรที่ต้องการให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรง หรือมีประสบการณ์จำลองในเรื่องที่เรียนเพื่อทำความเข้าใจประยุกต์ใช้และสร้างสิ่งใหม่ขึ้น ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจในเรื่องที่เรียนและเรื่องของการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนควบคู่กันไป การสอนแบบนี้สนองจุดมุ่งหมายทางด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) คือมุ่งให้เห็น เข้าใจ สัมผัสและปฏิบัติได้ในสิ่งที่เรียนเป็นการประยุกต์หลักการทั่วไปเข้ากับสถานการณ์จริงในห้องทดลองหรือในการปฏิบัติภาคสนามอื่นๆ

หลักสูตรเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

หลักสูตรการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศเน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยรวม คือ ร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ การจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเลือกปัญหาเพื่อศึกษา สร้างโอกาสให้ผู้เรียนได้บูรณาการตนเอง ฝึกทักษะกระบวนการคิดแก้ปัญหา เพื่อพัฒนาให้เกิดการยอมรับตนเอง ยอมรับผู้อื่นและเข้ากับทุกคนได้ หลักสูตรเชิงประสบการณ์มีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ (Leslie Rae, 1996)

1. การเรียนรู้ โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. การสอนเชิงประสบการณ์ต้องสอนจากขั้นที่ง่ายไปสู่ประสบการณ์ที่ยากขึ้น การเรียนการสอนต้องก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ๆ ที่ทำทหายอย่างต่อเนื่องและเป็นการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ผู้เรียนมีโอกาสทำกิจกรรมไม่ใช่นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว
3. การเรียนการสอนควรให้ผู้เรียนมีโอกาสใช้การสื่อสารทุกรูปแบบไม่ว่าจะเป็น การพูด การฟัง การเขียน

ตัวอย่างหลักสูตรเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

โมฮาชิ มาดึนา เนวงซงตึนา (<http://www.lib.umi.com/dissertations/fullcit/9978530.2000>)

วิจัยเรื่อง ทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ : กรณีศึกษาในโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ในเลโซโต การวิจัยพบว่าอุปสรรคของการนำหลักสูตรเชิงประสบการณ์มาใช้คือ โครงสร้างของหลักสูตรไม่ค่อยเอื้ออำนวยให้นำวิธีการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ คือ โครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัย และปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานไม่ประสานงานระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนในการกระทำกิจกรรมภายนอกห้องเรียน

Bobbitt, L Michelle and others (<http://thailis-db.car.chula.ac.th/abift/detail.nsp.2000>)

ศึกษาวิจัยเรื่อง การนำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้กับหลักสูตรการสื่อสารการตลาดโดยบูรณาการ 3 วิชาทางการตลาดให้นักศึกษาได้ฝึกปฏิบัติงานด้านการตลาดครบวงจร คือ หลักการตลาด หลักการขายและการจัดการการขาย การออกแบบหลักสูตรเป็นลักษณะการออกแบบโปรแกรมที่เชื่อมโยงรายวิชาต่างๆ ในหลักสูตรที่มีความเกี่ยวข้องกันได้ด้วยกัน เพื่อให้เกิดประโยชน์กับนักศึกษามากที่สุด โดยผู้สอนร่วมกันกำหนดวัตถุประสงค์ของโปรแกรมและเนื้อหาความรู้ที่ต้องการให้นักศึกษามีส่วนร่วมในกิจกรรมในชั้นเรียนและกิจกรรมนอกชั้นเรียน โดยการจัดโครงการจริงให้นักศึกษาทั้ง 3 สาขาวิชามาร่วมกันจัดโครงการทางการตลาดขึ้นในมหาวิทยาลัย

สรุป หลักสูตรเชิงประสบการณ์ เป็นหลักสูตรที่ต้องการเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การจัดหลักสูตรและการสอน เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนโดยเน้นส่วนรวม คือ ร่างกาย อารมณ์ ความรู้สึก ความคิด และลักษณะเฉพาะของบุคคล ให้เห็นความสำคัญของคุณค่าของแต่ละบุคคล รวมทั้งการพัฒนาตนให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ซึ่งประกอบด้วย การรับรู้ข้อมูลข่าวสาร ได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีความรู้สึกนึกคิดทางบวกเกี่ยวกับตนเอง และเปิดกว้างเพื่อรับรู้ประสบการณ์จากบุคคลอื่น แสดงความรู้สึกกับบุคคลอื่นได้อย่างเหมาะสม สร้างโอกาสให้แต่ละบุคคลพัฒนาศักยภาพของตนให้ไกลที่สุด ตามความสามารถที่แท้จริง รวมทั้งให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ที่เกิดขึ้น บทบาทของผู้สอนคือเป็นผู้เอื้ออำนวยการเรียนรู้ คือ มีความสามารถในการฟังอย่างมีประสิทธิภาพ มีความจริงใจ มีความเข้าใจ การยอมรับ มีไหวพริบและมีทักษะการสื่อสารระหว่างบุคคล

จากแนวคิดข้างต้นสามารถสรุปเป็นตารางดังนี้

ตารางที่ 1 หลักสูตรประสบการณ์

รายการ	หลักสูตรประสบการณ์
1. เป้าหมาย	มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิมเป็นการเรียนรู้เชิงรุก ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมและสร้างความสัมพันธ์กับผู้อื่น
2. แนวคิดของการเรียนรู้	เน้นกระบวนการเรียนรู้มากกว่าองค์ความรู้ เน้นการปฏิบัติได้ ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิดประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่างๆ และได้แลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งความรู้ ความคิด และประสบการณ์อย่างดี
3. ลักษณะการเรียนการสอน	การเรียนรู้โดยกระบวนการกลุ่มย่อย รูปแบบประสบการณ์แบ่งเป็นการเรียนด้วยตนเองและการเรียนกับเพื่อน ผู้เรียนเรียนรู้จากของจริง สภาพแวดล้อมที่อยู่รอบตัวผู้เรียน การฝึกปฏิบัติ การคิดวิเคราะห์ อภิปราย สอดแทรกกระบวนการวิจัยขั้นพื้นฐาน ผู้เรียนสามารถประยุกต์ทฤษฎีที่เรียนไปสู่การปฏิบัติจริง
4. แหล่งทรัพยากร	การเรียนรู้โดยเชื่อมโยงทฤษฎีและการจัดกิจกรรมทั้งในและนอกชั้นเรียนร่วมกับผู้รู้ ผู้เชี่ยวชาญหรือฝ่ายจัดการศึกษา หรือฝ่ายกิจการนิสิตนักศึกษา
5. การประเมินผล	ใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลายทั้งการประเมิน โดยการทดสอบ การประเมินสภาพจริง การสังเกตพฤติกรรมในด้านต่างๆ

3. แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์และวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในระดับอุดมศึกษาทั้งในและต่างประเทศ

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential learning)

จุดเริ่มต้นของการศึกษาเชิงประสบการณ์ เริ่มในทศวรรษ 1930 เมื่อจอห์น ดิวอี้ (John Dewey, 1974) ได้เขียนหนังสือ “Experience and Education” ตีพิมพ์ในปี 1938 ซึ่งก่อให้เกิดการตื่นตัวเรื่องการเรียนรู้ที่เชื่อมโยงกับชีวิตจริง โดยเฉพาะในสถานการณ์การทำงานและในทศวรรษที่ 1960 ผลจากการปฏิบัติของนักศึกษา คือการเพิ่มการใช้ประสบการณ์ภาคสนามมาเป็น

ส่วนหนึ่งของการศึกษาระดับอุดมศึกษา อันที่จริงการเรียนรู้แบบร่วมมือซึ่งสลับการเรียนในห้องเรียนกับการมีประสบการณ์ในการทำงาน ได้มีมาก่อนหน้านั้นแล้ว โดยมีการจัดการเรียนการสอนในวิทยาลัยแอนดิวส์ และวิทยาลัยทางด้านวิศวกรรมศาสตร์และอื่นๆ นอกจากนี้ บางสาขาวิชา เช่น วิชาสมุทรศาสตร์ ชีววิทยา วนศาสตร์ โบราณคดี ธรณีวิทยา ล้วนเป็นศาสตร์ที่จำเป็นต้องมีการออกภาคสนามทั้งสิ้น ซึ่งโดยปกติสถาบันการศึกษามักจัดให้นิสิตนักศึกษาออกภาคสนามในฤดูร้อน

ในช่วงทศวรรษ 1960 มีการนำนวัตกรรมใหม่ด้านการศึกษาเชิงประสบการณ์มาใช้อย่างกว้างขวาง ตัวอย่างเช่น ในมหาวิทยาลัยมิชิแกน (The University of Michigan) โครงการจิตวิทยาเบื้องต้น และภาควิชาสังคมวิทยา ได้ริเริ่ม “โครงการสู่ชุมชน” เพื่อให้นักศึกษาที่เรียนในโครงการและภาควิชาดังกล่าว มีการออกภาคสนามไปช่วยสอนเด็กนักเรียน นำโครงการนันทนาการสำหรับผู้ป่วยในโรงพยาบาลโรคจิต การเยี่ยมและช่วยเหลือคนชรา และทำงานกับวัยรุ่นที่พฤติกรรมผิดกฎหมายในสถานกักกัน กล่าวได้ว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์หมายถึงกิจกรรมในแนวกว้างของประสบการณ์การเรียนรู้ เช่น กิจกรรมการบริการชุมชน การออกภาคสนาม กลุ่มฝึกปฏิบัติงานด้านการสังคมสงเคราะห์ การฝึกงานของนักศึกษาแพทย์ การเรียนแบบร่วมมือที่เกี่ยวข้องกับงานธุรกิจหรือโรงงานอุตสาหกรรม การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการย้ายเวลาและสถานที่ของการเรียนรู้

จุดมุ่งหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ คือการให้ผู้เรียนได้ตระหนักในปรากฏการณ์ในชีวิตจริง ซึ่งจะนำไปสู่การเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ประการที่สำคัญคือประสบการณ์ภาคสนามเชื่อมโยงการเรียนรู้ ความคิด และการกระทำเข้าด้วยกัน กล่าวคือเป้าหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ บรรลุทั้งพุทธิพิสัย และกระตุ้นให้ผู้เรียนมีความตระหนักในการบริการผู้อื่น ดังจะเห็นได้จากนักศึกษาในยุคควัตถุนิยม (ทศวรรษ 1980) ที่ได้เรียนรู้เชิงประสบการณ์ มีความพึงพอใจในการช่วยเหลือคนชรา เด็ก กลุ่มเพื่อน และเพื่อนมนุษย์ด้วยกัน ในทศวรรษ 1990 หนังสือพิมพ์ The Chronicle of Higher Education และหนังสือพิมพ์ฉบับอื่นๆ ได้รายงานว่ามีจำนวนนักศึกษาอาสาสมัครในการบริการผู้อื่นเพิ่มมากขึ้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกา มีการจัดตั้งสมาคมสำหรับผู้ใหญ่และการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (The Council for Adult and Experiential Learning : CAEL) และสมาคมแห่งชาติเพื่อการศึกษาเชิงประสบการณ์ (The National Society for Experiential Education : NSEE) ซึ่งจัดตั้งขึ้นในปี 1971 เป็นสมาคมประเภทไม่แสวงผลกำไร มีสมาชิกประกอบด้วยนักการศึกษา นักธุรกิจ และผู้นำชุมชน กว่า 2000 คน มีบทบาทในการพัฒนาและปรับปรุง โปรแกรมการศึกษาเชิงประสบการณ์ผ่านสื่อสิ่งพิมพ์ การประชุมประจำปี และเครือข่ายที่ปรึกษาต่าง ๆ ที่ประเทศอังกฤษก็มีการจัดตั้ง The learning from Experience Trust ซึ่งการศึกษาเชิงประสบการณ์ได้เข้ามาเป็นองค์ประกอบของการศึกษาระดับอุดมศึกษา

ในขณะที่คิวอี้ได้นำประสบการณ์จริงมาสู่ระบบการศึกษา วิทยาลัยในสหรัฐอเมริกาหลายแห่งได้ถือว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เทียบเท่ากับการเรียนรู้สำหรับผู้ใหญ่ มหาวิทยาลัยหลายแห่งได้จัดชั่วโมงเรียนพิเศษสำหรับการเรียนรู้ประสบการณ์ชีวิต โดยเฉพาะการให้นักศึกษาได้มีประสบการณ์ในสถานที่ทำงานจริง

นักศึกษาสามารถบูรณาการระหว่างความรู้ที่ได้ในห้องเรียนกับประสบการณ์ทางวิชาชีพนอกห้องเรียน และถ่ายทอดโดยพอร์ตโฟลิโอ (Portfolio) เพื่อแสดงถึงความสามารถในการบูรณาการระหว่างทฤษฎีกับการปฏิบัติของผู้เรียน

ความหมายของการเรียนรู้จากประสบการณ์

จากแนวคิดทฤษฎีดังกล่าวข้างต้น สามารถสรุปความหมายของการเรียนรู้จากประสบการณ์จากนักวิชาการต่าง ๆ ดังนี้

จอห์น คิวอี้ (John Dewey, 1974 Cited by Morris T. Keeton, 1976) มีแนวคิดว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ หมายถึง การเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นกับผู้เรียนได้โดย ผู้เรียนสามารถนำเอาความรู้ต่าง ๆ ที่ได้รับเข้ามาก่อน มาเชื่อมโยงกับความรู้ใหม่เพื่อทำให้เกิดความหมายขึ้น โดยการรวบรวมเชื่อมโยง และการจัดระเบียบประสบการณ์ต่าง ๆ ให้เป็นรูปแบบที่สมบูรณ์เพื่อที่จะช่วยให้สามารถเข้าใจประสบการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตได้อย่างดี

เลวิส แจ็คสัน (Lewis Jackson Cited by Morris T. Keeton, 1976) ให้ความเห็นว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์หมายถึง วงจรแห่งการเรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติ หรือวงจรของ “การลองทำ” (Cycle of “Trying” and “Understanding”) เมื่อผู้เรียนเกิดประสบการณ์จากผลของการกระทำ จะเกิดการปรับเปลี่ยนความรู้เดิมเป็นความรู้ใหม่

เดวิด คอลป์ (David Kolb, 1984) กล่าวว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป็นกลยุทธ์ในการเชื่อมโยงประสบการณ์ในห้องเรียนและการเรียนการสอนภายนอกห้องเรียนก่อให้เกิดความเข้าใจอย่างลึกซึ้ง

ความหมายที่ 1 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป็นพื้นฐานซึ่งแสดงให้เห็นผลที่นักศึกษาแต่ละคนได้รับ กล่าวคือ ผลจากการเรียนรู้ของนิสิตนักศึกษาที่เกิดขึ้นจะถูกประเมินและรับรองโดยสถาบัน เช่น การฝึกงาน การฝึกประสบการณ์วิชาชีพ เป็นต้น ดังนั้น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์แบบนี้ จึงเป็นการเรียนรู้ที่ได้ถูกกำหนดไว้ เพื่อเป็นหนทางไปสู่ความรู้และทักษะที่สังคมและสถาบันได้กำหนดไว้ล่วงหน้า (Evan, 1983; Chickering, 1986; Lambert, 1987 และ CNA, 1988)

ความหมายที่ 2 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นฐานสำหรับสร้างให้นักศึกษามีจิตสำนึก (Consciousness) ว่าตนเองเป็นส่วนหนึ่งของสังคม มีจิตสำนึกที่ต้องมีส่วนร่วมในการช่วยเหลือสังคม ปฏิบัติจากการเรียนรู้จากประสบการณ์ของนิสิตนักศึกษาตามความหมายของบุคคล

ในกลุ่มนี้จึงเป็นเหตุทำให้สังคมเกิดการเปลี่ยนแปลง (Boston, 1972; Cunningham, 1983 และ Youngman, 1986)

ความหมายที่ 3 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นพื้นฐานสำหรับบางวิชาในการจัดกิจกรรมเสริม หรือการเรียนรู้ที่เสริมเพิ่มเติมขึ้น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในส่วนต่างๆ ของการจัดหลักสูตร เช่น เนื้อหาในบางวิชา จุดประสงค์ของการเรียนรู้ หรือวิธีการจัดการเรียนการสอน (Bound and Pascoe, 1981/78; Perry, 1970; Rogers, 1983; Kolb, 1984 และ Knowles, 1986)

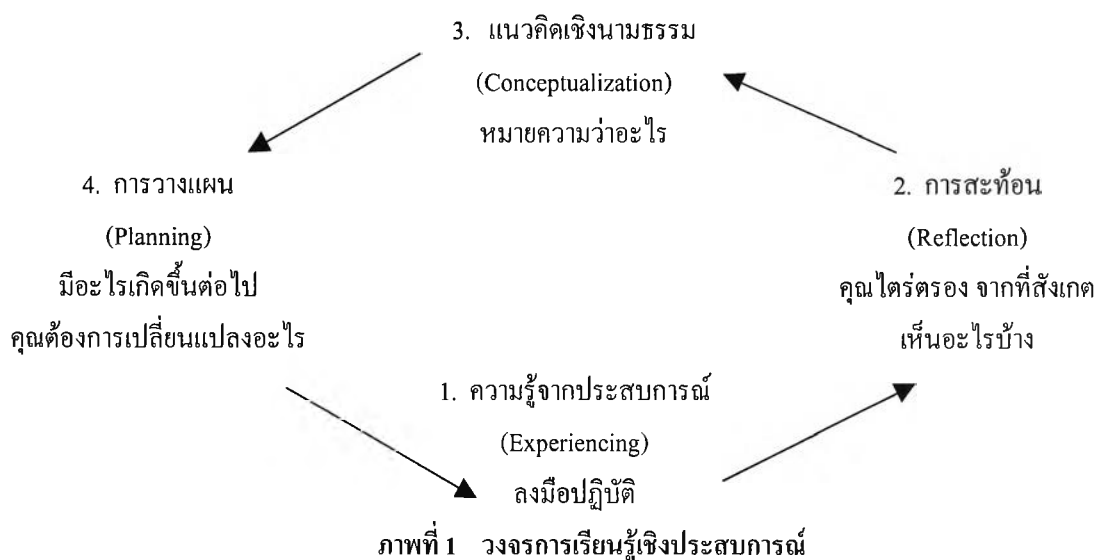
ความหมายที่ 4 การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นวิธีการที่จะทำให้ให้นักศึกษาเกิดความเจริญงอกงาม และมีพัฒนาการส่วนบุคคล แบบของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่นำไปใช้จึงเป็นการช่วยเพิ่มพูนความตระหนักรู้ให้เกิดขึ้น

จากความหมายต่างๆ ข้างต้น พบว่าการเรียนรู้ที่ได้รับจากประสบการณ์จะต้องมีลักษณะเป็นขั้นตอนหรือเป็นกระบวนการ ความรู้ที่ได้รับจะเป็นความรู้ที่เป็นผลสะท้อนมาจากประสบการณ์หรือกิจกรรม ซึ่งจำแนกได้ 2 ลักษณะ (Henry, 1977) คือการเรียนรู้ที่เกิดจากการศึกษาโดยใช้โครงการเป็นหลัก และการเรียนรู้จากการศึกษาโครงการใช้กิจกรรมเป็นหลัก

แนวคิดเกี่ยวกับรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์

รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาจากพื้นฐานจากกระบวนการ 3 ขั้นตอน คือ การทำ (Do) การสะท้อน (Reflect) และการประยุกต์ใช้ (Virginia B. Smith, 1977)

เดวิด คอลป์ (David Kolb, 1984) ได้เสนอวงจรแห่งการเรียนรู้ ดังนี้

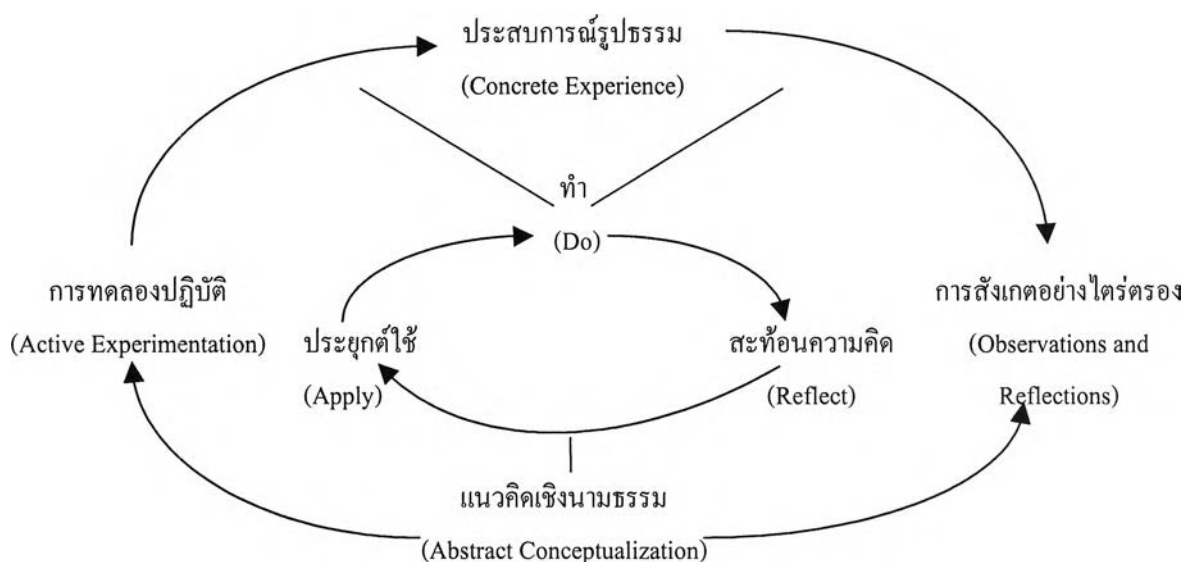

The Kolb learning cycle, <http://loki.css.eclu/users/dswenson/web/pagemill/kolb.htm.1984>.

จากภาพที่ 1 สามารถอธิบายวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ดังนี้

1. การสร้างประสบการณ์ (Experiencing) การกระทำ “Doing” งานไม่ว่าจะเป็นงานเดี่ยว งานกลุ่ม
2. การสะท้อน (Reflection) ไตร่ตรองในสิ่งที่ทำไปแล้ว ทักษะที่ต้องการคือ ความตั้งใจ การวิเคราะห์ความแตกต่างและความสามารถในการติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น ทั้งด้าน ค่านิยม ทักษะ ทักษะ ทักษะ
3. นามธรรม (Conceptualization) หมายถึงถึงเหตุการณ์ที่สังเกตได้และเข้าใจถึงความสัมพันธ์ระหว่างกัน แนวคิดที่ได้จะช่วยในการกำหนดกรอบและอธิบายเหตุการณ์ที่เกิดขึ้น
4. การวางแผน ช่วยให้เข้าใจในสิ่งใหม่และสามารถทำนายได้ว่าจะเกิดอะไรขึ้นต่อไป

ต่อมา Kolb สร้างรูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ดังนี้

ภาพที่ 2 รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

(Kolb and the Experiential Learning Model, 1984)

รูปแบบดังกล่าวประกอบอาชีพวิธีการต่อไปนี้

(<http://teach.rutgers.edu/presentations/facde/slido20.htm>)

1. การสร้างประสบการณ์รูปธรรม โดยใช้การอ่าน การยกตัวอย่าง กรณีศึกษา ปัญหา การสังเกต สถานการณ์จำลอง หนังสือ ภาพยนตร์ เกม
2. การสังเกตอย่างไตร่ตรอง โดยใช้การจดบันทึก การระดมสมอง การอภิปราย
3. แนวคิดเชิงนามธรรม โดยใช้การจด การสร้างโมเดล การวิเคราะห์ โครงงาน
4. การทดลองปฏิบัติ โดยใช้การปฏิบัติภาคสนาม โครงงาน กรณีศึกษา สถานการณ์สมมุติ การทดลองในห้องปฏิบัติการ

ตามทัศนะของคอลลี ผู้เรียนเรียนรู้จากประสบการณ์เชิงรูปธรรม โดยผ่านการสะท้อนประสบการณ์ในด้านต่างๆ และปรับประสบการณ์เหล่านั้นมาสู่การทดลอง และการปฏิบัติกับปัญหาจริง จากการศึกษาเรียนรู้เชิงประสบการณ์เน้นที่การแก้ปัญหา การสะท้อนคิด และการเรียนรู้ด้วยตนเอง ทฤษฎีของคอลลีจึงเข้ากับหลักการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ซึ่งมีเพียงใช้ประโยชน์กับการเรียนรู้ที่ยึดงานเป็นหลัก (Work-Based Learning) แต่ยังสามารถประยุกต์ใช้

1. พัฒนาการคิดที่ซับซ้อน (Cognitive Complexity)
2. มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ (Critical Thinking)
3. เข้าใจในเนื้อหาความรู้ (Content Knowledge)
4. มีแรงจูงใจในการเรียน (Motivation to Learn)
5. มีความสามารถในการแก้ปัญหา (Problem Solving Ability)
6. สามารถนำสิ่งที่เรียนรู้ไปใช้ในการทำงานได้ง่ายขึ้น

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการประสานระหว่างการนำประสบการณ์เดิมของผู้เรียนมาเป็นส่วนที่สำคัญของการเรียนรู้ และเป็นการศึกษาที่เพิ่มประสบการณ์ให้กับผู้เรียน ดังนั้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จึงรวมการศึกษาที่เกี่ยวข้องกับประสบการณ์ทุกรูปแบบ ไม่ว่าจะเป็นการฝึกงานในศาสตร์ต่างๆ เช่น การฝึกสอนของนิสิตนักศึกษาครู การฝึกปฏิบัติในโรงพยาบาลของนักศึกษาแพทย์ และพยาบาล รวมทั้งการฝึกงานของนักเรียนนักศึกษากฎหมายและวิศวกร รวมทั้งนักศึกษาด้านสังคมสงเคราะห์ การออกภาคสนาม การศึกษาดูงานนอกสถานที่ และการเรียนของพนักงานในสถานปฏิบัติงานจริง รวมถึงประสบการณ์ของบุคคลไม่ว่าจะได้จากงานอดิเรก การมีปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น การดูละคร ภาพยนตร์ เป็นต้น การเรียนรู้เชิงประสบการณ์สัมพันธ์กับการเรียนรู้โดยยึดงานเป็นหลัก การเรียนรู้แบบบริการ เช่น การบริการผู้โดยสารบนเครื่องบิน การบริการลูกค้าในโรงแรม เป็นต้น นอกจากนี้ยังสัมพันธ์กับการศึกษาผู้ใหญ่ และการเรียนรู้ตลอดชีวิต

การเรียนรู้เชิงประสบการณ์เป็นการบูรณาการและเป็นฐานของการศึกษา สหสาขาวิชาประการสำคัญการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป็นหลักการเรียนรู้สำคัญของการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วม ซึ่งเป็นการเรียนรู้ที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ประกอบด้วยหลักการเรียนรู้พื้นฐาน 2 อย่าง คือ (พรณวิภา บรรณเกียรติ, 2543)

1. การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ (Experiential Learning)
2. กระบวนการกลุ่ม (Group Process)

ลักษณะสำคัญของรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์

รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ สัมพันธ์กับวลี “การเรียนรู้จากการกระทำ” วิธีการเรียนการสอนจะเชื่อมโยงทักษะการเรียนรู้กับสถานการณ์จริงในโลกของการทำงานจริงเป็น

รูปแบบวิธีสอนที่ผู้สอนมุ่งให้ผู้เรียนสร้างความรู้จากประสบการณ์เดิม มีลักษณะสำคัญ 5 ประการ ดังนี้

1. การเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ของผู้เรียน
2. ก่อให้เกิดการเรียนรู้ใหม่ ๆ ที่ท้าทาย อย่างต่อเนื่อง และเป็นการเรียนรู้ที่มีชีวิตชีวา ในการเรียน ผู้เรียนต้องทำกิจกรรมตลอดเวลา ไม่ได้นั่งฟังการบรรยายอย่างเดียว
3. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนด้วยกันเอง และระหว่างผู้เรียนกับผู้สอน
4. ปฏิสัมพันธ์ที่ทำให้เกิดการขยายตัวของเครือข่ายความรู้ที่ทุกคนมีอยู่ออกไปอย่างกว้างขวาง

5. อาศัยการสื่อสารทุกรูปแบบ เช่น การพูด หรือการเขียน การวาดรูป การแสดง บทบาทสมมติ ซึ่งจะเอื้ออำนวยให้เกิดการแลกเปลี่ยน การวิเคราะห์ และสังเคราะห์การเรียนรู้ รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ที่นำมาปฏิบัติอย่างแพร่หลายคือ รูปแบบการสอนแบบฝึกปฏิบัติ (Laboratory Teaching หรือ Direct Experience หรือ Experienced-Based Instruction) การสอนแบบฝึกปฏิบัติเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรง หรือมีประสบการณ์จำลอง ในเรื่องที่เรียนเพื่อทำความเข้าใจ ประยุกต์ใช้ และสร้างสิ่งใหม่ขึ้น ครอบคลุมถึงการฝึกปฏิบัติทั้งในห้องเรียน ห้องทดลอง ห้องสมมติ และสภาพจริง เพื่อผลของการเรียนรู้ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจในเรื่องที่เรียน และเรื่องของการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนควบคู่กันไป กล่าวได้ว่าการสอนให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติของจริงในสถานการณ์จริง เป็นสิ่งที่มีความสำคัญมากและพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 เน้นการฝึกปฏิบัติได้เป็นจุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่ง การสอนแบบฝึกปฏิบัติครอบคลุมการสอนในห้องปฏิบัติการของสายวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การสอนในคลินิกทางการแพทย์ และครอบคลุมการฝึกปฏิบัติหรือฝึกงานในสายสังคมศาสตร์ด้วย

การสอนแบบฝึกปฏิบัติก่อให้เกิดการเรียนรู้อย่างกว้างขวางหลากหลาย การให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากสภาพจริงเป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง ข้อดีของการสอนแบบฝึกปฏิบัติ สรุปได้ดังนี้

1. เป็นการพิสูจน์หลักการทฤษฎีและรูปแบบต่างๆ
2. เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่สอนและเรียนไปสัมพันธ์กับสภาพจริงและกับสังคม
3. เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์นอกเหนือจากที่สอน
4. เป็นการประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนให้เกิดประโยชน์
5. เป็นการสร้างและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น

การสอนแบบฝึกปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายสำคัญ คือ พัฒนาด้านทักษะพิสัย (Psychomotor Domain) แก่นิสิต นักศึกษา คือมุ่งให้ผู้เรียนเห็น เข้าใจ สัมผัส และปฏิบัติได้โดยเฉพาะทางสาขาวิทยาศาสตร์ หากไม่มีการปฏิบัติจริง ผู้เรียนก็จะไม่เข้าใจ และทางด้านสังคมศาสตร์ หากผู้เรียนได้เรียนรู้สภาพจริง จะทำให้เข้าใจความเป็นจริงและความเปลี่ยนแปลงทางสังคม ส่วนจุดมุ่งหมายอื่นๆ ได้แก่

1. ทำให้ผู้เรียนรู้จักและคุ้นเคยกับเครื่องมือและอุปกรณ์ที่สำคัญ
2. ทำให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับการวางแผนเตรียมการและทดลองใช้เครื่องมือ

ปฏิบัติการและการฝึกปฏิบัติต่าง ๆ

3. เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการสังเกต รวบรวม และตีความข้อมูลต่าง ๆ ที่ได้จากห้องปฏิบัติการหรือฝึกปฏิบัติต่าง ๆ
4. เพื่อฝึกฝนและพัฒนาความสามารถในการเสนอรายงานผลการฝึกปฏิบัติที่ดี และมีความเหมาะสม
5. เพื่อพัฒนาความสามารถของผู้เรียนในการที่จะรวบรวมและสัมพันธ์แนวคิด หลักการและความรู้ต่าง ๆ เข้าด้วยกัน เพื่อมองเห็นภาพรวมของวิชานั้นๆ
6. เพื่อประยุกต์หลักการทั่วไปเข้ากับสภาพการณ์จริง ในห้องทดลองหรือในการปฏิบัติในภาคสนามอื่นๆ
7. เพื่อให้เห็นปัญหาและพิจารณาถึงทางเลือกในการดำเนินการปฏิบัติสิ่งต่างๆ
8. เพื่อให้รู้จักวิเคราะห์ผลของการฝึกต่อสมมติฐานที่ตั้งไว้ และวิเคราะห์ผลที่เกิดขึ้นกับการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน
9. เพื่อส่งเสริมและพัฒนาทัศนคติที่ดีและก่อให้เกิดความภาคภูมิใจในงานอาชีพด้านต่างๆ

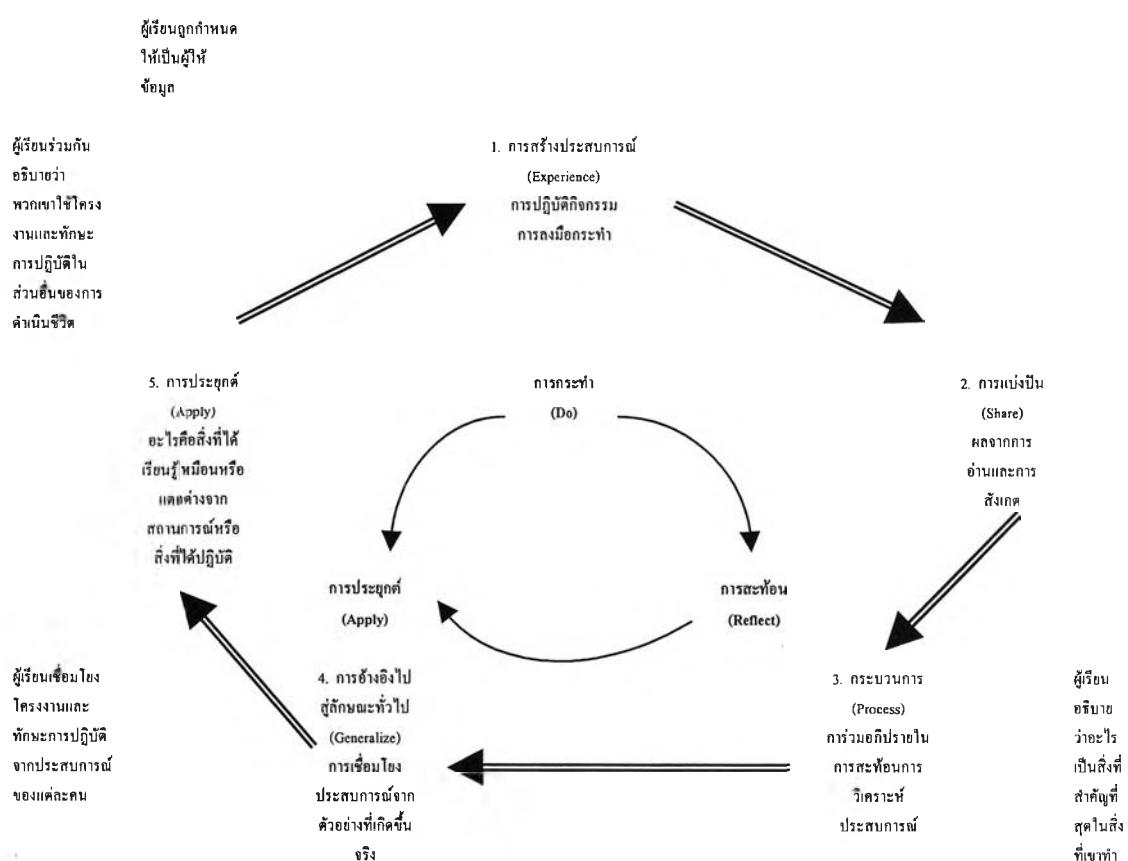
การดำเนินการสอนแบบฝึกปฏิบัติ มีขั้นตอนสำคัญดังนี้

1. การเตรียมการสอน ผู้สอนต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนก่อนว่าจะใช้การสอนนั้นเพื่อประโยชน์อะไร เพื่อจะได้กำหนดวิธีการดำเนินงานให้สอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ผู้สอนควรเตรียมคู่มือ เอกสารประกอบ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจรายละเอียด เนื้อหา หรือเรื่องราวที่จะทำการฝึก นอกจากนี้ยังมีการเตรียมสถานที่ในการฝึกปฏิบัติเพื่อให้เหมาะสมกับจุดมุ่งหมายของการฝึกปฏิบัติ นอกจากนี้ ผู้เรียนยังต้องมีความพร้อม ต้องเข้าใจกระบวนการและขั้นตอนเกี่ยวกับเรื่องที่จะทำการทดลองหรือปฏิบัติ
2. การดำเนินการ หลังจากกำหนดจุดมุ่งหมายและการดำเนินการให้ผู้เรียนรู้เข้าใจตรงกันแล้ว ก็จะถึงขั้นการปฏิบัติจริง ผู้เรียนต้องดำเนินงานตามขั้นตอน ถ้าเป็นการฝึกงานนอกสถานที่ จะต้องมีเจ้าของสถานที่และอาจารย์ควบคุมดูแลให้เกิดความสะดวกและตรวจสอบตลอดเวลา เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ ให้ ถ้าเป็นการฝึกปฏิบัติเพื่อทดลองหรือสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เช่น โครงการต่างๆ ต้องดำเนินการอย่างเป็นขั้นตอน และมีการตรวจสอบทุกระยะ หลักสำคัญของการดำเนินการ คือ การดำเนินการตามขั้นตอนต่างๆ ที่วางไว้ตั้งแต่ต้น และคอยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นตลอดเวลา
3. การประเมิน จะต้องดูทั้งกระบวนการและผลลัพธ์เป็นสำคัญว่า ผู้เรียนได้ดำเนินการตามขั้นตอนที่วางไว้มากน้อยเพียงใด และได้ผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้เพียงใด ในการ

ประเมินนั้น จะต้องมีการประเมินร่วมกันทั้ง 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายผู้สอน ผู้เรียนและฝ่ายที่เกี่ยวข้องใน สถานการณ์จริง (อาทิ ผู้ควบคุมห้องปฏิบัติงาน พนักงานของหน่วยงานที่นักศึกษาไปฝึกงานหรือ ฝึกปฏิบัติ ฯลฯ)

ขั้นตอนการสอนเชิงประสบการณ์

จากวงจรการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของ David Kolb สามารถแบ่งเป็นขั้นตอน การสอบออกเป็น 5 ขั้นตอนคือ

ภาพที่ 3 แบบจำลองการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

(Learning by doing, [http://www.ets.uidaho.edu/4-H/kidspace/learning by doing.htm](http://www.ets.uidaho.edu/4-H/kidspace/learning%20by%20doing.htm))

1. การสร้างประสบการณ์ (Do)

ให้ผู้เรียนได้ลงมือกระทำกิจกรรมเป็นการสร้างความสนใจให้กับผู้เรียน กระตุ้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการกระทำมากกว่าการบรรยายหรือแสดงให้เห็น ครูผู้สอนมีหน้าที่เป็นเพียงผู้อำนวยความสะดวก และช่วยแนะนำ เตรียมข้อมูลและช่วยในการตอบคำถามที่ผู้เรียนสงสัยระหว่างทำกิจกรรม

2. แบ่งปัน (Share) การแลกเปลี่ยนประสบการณ์ด้วยการที่ผู้เรียนเล่าหรืออธิบายให้เพื่อนในห้องฟังว่าเกิดอะไรขึ้นบ้าง

3. กระบวนการ (Process) อภิปรายและวิเคราะห์ประสบการณ์เพื่อการนำประสบการณ์ที่ได้รับมากำหนดออกมาเป็น กฎ หลักการ หรือแนวทางที่สามารถใช้ได้ ในสถานการณ์จริง

4. การสรุป (Generalize) ผู้เรียนร่วมกันสรุปความรู้ที่ได้รับนำไปใช้ในสถานการณ์จริง

5. การประยุกต์ (Apply) ผู้เรียนสามารถประยุกต์ความรู้ที่ได้รับในสถานการณ์อื่น

จากแนวคิดรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ของเดวิด คอลลิป ดังกล่าว มีผู้นำไปสร้างรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ ออกมาเป็นรูปแบบต่างๆ สรุปได้ดังนี้

1. มหาวิทยาลัยยูเทรต์ ในเนเธอร์แลนด์ ใช้รูปแบบการสอน Alact Model ของ Korthagen (1985) แบ่งเป็น 5 ขั้นตอนการสอนคือ 1. การกระทำ (Action) 2. มองย้อนกลับไปที่การกระทำ (Looking back on the action) 3. ตระหนักเห็นความสำคัญของแต่ละด้าน (Awareness of essential aspects) 4. วิธีการสร้างทางเลือกใหม่ของการปฏิบัติ (Creating alternative methods of action) และ 5. การทดลอง (Trial)

2. มหาวิทยาลัยอิลินอย ใช้รูปแบบการสอน ระบบ Edit ซึ่งมีขั้นตอนการสอนดังนี้ ดังนี้ (Krider, Diane S.; Ross, Peter G. 1999)

1. การสร้างประสบการณ์ (Experiencing) ลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริงๆ
2. การอธิบาย (Describing) อธิบายสิ่งที่เห็น ได้ยิน คิดและรู้สึก
3. การอ้างอิง (Inferring) การอธิบายเหตุผลว่าเกิดจากอะไรและส่งผลอย่างไร ความสัมพันธ์ ความเป็นไปได้ของหลักการและการตั้งสมมติฐาน
4. การถ่ายทอด (Transferring) ถ่ายทอดหลักการไปสู่ข้อสรุป

กล่าวได้ว่า รูปแบบของการเรียนการสอนแบบเชิงประสบการณ์ มีหลายวิธี ได้แก่ การเรียนในห้องปฏิบัติการ การจำลองสถานการณ์ การอภิปราย การบรรยาย การเขียนรายงาน การทัศนศึกษา เกม บทบาทสมมติ บทความตีพิมพ์ในวารสาร การออกภาคสนาม การนำเสนอ ปากเปล่า การวิจัยสนาม การเรียนรู้ทางวิชาชีพต่าง ๆ และการสาธิต (Station, Giles and Crux, 1999, <http://www.Sasked.gov.sk.ca/wellness/expetri.html>)

การเรียนรู้ประสบการณ์นอกห้องเรียน ปัจจุบันกำลังเป็นที่นิยมแพร่หลาย ทั้งนี้ การประเมินประสบการณ์การเรียนรู้ก่อนหน้า โดยประเมินจากพอร์ทโฟลิโอ

จากการศึกษางานวิจัยต่างประเทศ พบว่า ผู้เรียนส่วนมากพึงพอใจรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ โดยแสดงทัศนคติว่าการเรียนรู้เชิงประสบการณ์นี้ทั้งน่าสนใจ มีคุณค่า เป็นประโยชน์ คำจูน สร้างสรรค์และน่าตื่นเต้น (<http://cdnet2.car.chula.ac.th/pdfhtml/04813/OTS18/YSH.HTM>)

แนวคิดเกี่ยวกับวิธีสอนเชิงประสบการณ์ทั้งในและต่างประเทศ

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทย

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทย มักจัดกิจกรรมในการเรียนการสอนในรายวิชาต่างๆ หรือเป็นวิชาที่เน้นการปฏิบัติงานที่เน้นทักษะการปฏิบัติโดยตรง เช่น การฝึกงาน การจัดประสบการณ์วิชาชีพครู วิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทย สามารถสรุปวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในรายวิชาต่าง ๆ ที่จัดขึ้นมีวิธีการสอน ดังนี้

ตารางที่ 2 วิธีการสอนเชิงประสบการณ์

	ไพฑูริย์, 2542	วัลลภา, 2544	สุวัฒนา, 2544	อุษณีย์, 2542	ปรมวดี, 2542	วัฒนาพร, 2542
1. การสอนแบบบรรยาย		✓				
2. การสอนรายบุคคล		✓				
3. การสาธิต	✓	✓				
4. การสอนโดยให้ประสบการณ์ตรง		✓				
5. การสร้างสถานการณ์จำลอง		✓				✓
6. การสอนโดยใช้กรณีศึกษา		✓				
7. การสอนโดยห้องปฏิบัติการ		✓				
8. การสอนโดยการฝึก		✓				
9. การสอนโดยฝึกประสบการณ์วิชาชีพ		✓	✓			
10. การทดลองในห้องปฏิบัติการ	✓					
11. การฝึกงาน	✓		✓			
12. การศึกษานอกสถานที่	✓					
13. การจัดโครงการ / โครงการงาน	✓					
14. ใช้สื่อมวลชน เช่น ภาพยนตร์ หนังสือ	✓					
15. นิทรรศการ	✓					
16. การทัศนศึกษา	✓					
17. เกม				✓		
18. กรณีตัวอย่าง				✓		✓
19. การฝึกอบรม					✓	✓
20. ละคร						✓
21. บทบาทสมมติ						✓

สุวัฒนา สุวรรณเขตนิกม (2542) วิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการเรียนการสอน และกลยุทธ์การจัดการเพื่อเสริมสร้างพื้นฐานวิชาชีพครู: การวิจัยปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม โดยกลุ่มเป้าหมายหลักคือ นิสิตจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยชั้นปีที่ 2 จำนวน 316 คน แบ่งเป็น 13 ทีม ได้โปรแกรมการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน 4 ระยะ คือ ระยะที่ 1 รู้จักพื้นฐานวิชาชีพครู ระยะที่ 2 สัมผัส เรียนรู้ จากครูผู้ปฏิบัติ ระยะที่ 3 วิเคราะห์สาระและประสบการณ์สร้างแก่นสารการเรียนรู้ ระยะที่ 4 ร่วมเสริมสร้างพื้นฐานวิชาชีพครูสู่แผ่นดินไทย ผลจากการวิจัยนอกจากได้กลยุทธ์การปฏิรูปการสอนระดับปริญญาตรี และผู้เรียนอยากประกอบอาชีพครูมากขึ้นภายหลังจบการศึกษา

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ต่างประเทศ

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในสถาบันอุดมศึกษาต่างประเทศ มีลักษณะการเรียนการสอนสรุปพอสังเขป ดังนี้

อเมริกา

ณ มหาวิทยาลัยสตีเฟน เอฟ ออสติน สเตท (Stephen F. Austin State University) ในวิชาการสื่อสารโดยใช้อัจฉริยะ นำรูปแบบการเรียนเชิงประสบการณ์มาใช้เพื่อให้ผู้เรียนสามารถเชื่อมโยงแนวคิดมาสู่การปฏิบัติและสามารถเขียนรายงาน ซึ่งเป็นการวิเคราะห์และประเมินข้อมูลจากประสบการณ์ที่ได้รับและสามารถร่วมอภิปรายในประสบการณ์นั้นๆ นอกจากนั้นนำกิจกรรมมาใช้ในการจัดโครงการทางธุรกิจ เช่น บริษัทจำลองสำหรับนักศึกษาที่เรียนด้านธุรกิจให้เข้าใจทั้งระบบการขาย การจัดจำหน่ายและการส่งเสริมการขายสำหรับวิชาการตลาด เพื่อให้ นักศึกษาสามารถแปรเปลี่ยนหลักการแนวคิดสู่การปฏิบัติ เข้าใจความสัมพันธ์ระหว่างผู้ซื้อและผู้ขายได้อย่างลึกซึ้ง เพิ่มทักษะด้านการพูด การเขียนและการสื่อสาร การตัดสินใจ กระบวนการทำงานเป็นทีม หรือใช้การสอนจากประสบการณ์ในวิชาด้านประวัติศาสตร์ โดยให้ชมผ่านวิดีโอ ภาพยนตร์ หรือสถานการณ์จำลองแทนการบรรยายอย่างเดียว (Byerly, 2001; Bobbitt, Michelle, 2000 (<http://thailis-db.car.chula.ac.th/abift/detail.nsp>); Eldred, 1996 (<http://www.eric/edrs 408627>))

ในการประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ควรอาศัยหลัก 8 ประการ ดังนี้ (Eisner, 1993)

1. การเพิ่มความสามารถในการแก้ปัญหาให้นิสิตนักศึกษาได้ฝึกคิดมากขึ้น
2. นักศึกษาต้องแสดงกระบวนการแก้ปัญหา เพื่อแสดงให้เห็นถึงการถ่ายโอนความรู้
3. ส่งเสริมการทำงานเป็นทีม
4. ส่งเสริมคำตอบที่มีทางเลือกหลายทาง
5. สะท้อนค่านิยมของชุมชน

6. นักศึกษาต้องเข้าใจทั้งกระบวนการ ไม่ใช่เข้าใจเพียงบางส่วน
7. อนุญาตให้ผู้เรียนเลือกรูปแบบในการตอบที่คิดว่าเหมาะสมกับตนเองที่สุด
8. ส่งเสริมการถ่ายโอนความรู้ด้วยการใช้เครื่องมือและการจัดกิจกรรมต่าง ๆ

ออสเตรเลีย

มหาวิทยาลัยเคอร์ติน เป็นมหาวิทยาลัยเกี่ยวกับเทคโนโลยี ในเพิร์ท ออสเตรเลีย ฝั่งตะวันตก นำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้กับวิชาพฤติกรรมองค์กร สอนในกระบวนการจัดการให้กับนักศึกษาชั้นปีที่ 1 การนำรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้เพื่อให้นักเรียนนำเสนอและเหมาะสมกับการให้ผู้เรียนได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียน โดยใช้วิธีการสอนด้วยระบบเพื่อนช่วยเพื่อน (Study Buddy System) การเรียนการสอนและการมอบหมายงานจะให้ทำเป็นคู่ เพื่อให้ช่วยเหลือกันในการเรียนและสนับสนุนกำลังใจซึ่งกันและกันและฝึกการทำงานร่วมกับผู้อื่น ให้ช่วยกันค้นหาข้อมูล และร่วมระดมสมองในงานที่ให้ทำ โดยในช่วงกลางภาค มอบหมายให้ทำ Workshop และกรณีศึกษา และช่วงท้ายถึงจะสอบ

การมอบหมายให้ทำ Workshop ร่วมกัน จะแบ่งเป็นกลุ่มละ 4 คน โดยให้ทำในแต่ละสัปดาห์ ผู้ฟังต้องให้คำแนะนำและการตอบกลับที่ดีเมื่อทำเสร็จ ผู้เรียนแต่ละคนจะต้องบอกได้ว่าตนได้เรียนรู้อะไรจากงานนี้ การทำงานเป็นทีมเป็นอย่างไรและในโอกาสต่อไปจะทำอะไรที่แตกต่างจากครั้งนี้ สิ่งที่ต้องการพัฒนาผู้เรียนคือการเรียนเป็นกลุ่มและการสร้างปฏิสัมพันธ์กับเพื่อนระหว่างกลุ่ม (Hogan, Christing : <http://thailis-db.car.chula.ac.th/abifit/detail.nsp.1992>)

ไนจีเรีย

มหาวิทยาลัยเบนิน (University of Benin) คณะเศรษฐศาสตร์อุตสาหกรรมในประเทศไนจีเรีย นำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาประยุกต์ใช้กับการเรียนด้านธุรกิจ ซึ่งรวมวิชาการจัดการบัญชี และทักษะการปฏิบัติงานในสำนักงาน ปัญหาที่พบในการนำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ คือ การเลือกวิธีการสอนอย่างไรให้เหมาะสม และปัญหาต่อมาคือจะสอนโดยใช้รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์อย่างไรไม่ให้คุณค่าทางวิชาการขาดหายไป ซึ่งปัญหาทั้งสองประเด็นนี้สามารถแก้ไขได้โดย วิธีการเลือกเทคนิคในการสอนเชิงประสบการณ์คือต้องนำเสนอบริบทเชิงประสบการณ์ให้ชัดเจน การใช้เทคนิคการสอนขึ้นอยู่กับว่าสามารถตอบสนองต่อเป้าหมายของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เช่น ใช้กลุ่มเรียนขนาดเล็กหรือขนาดใหญ่ ใช้ห้องปฏิบัติการหรือการทำเวิร์คชอป เพื่อให้ผู้เรียนบรรลุระดับที่เหมาะสมในด้านพุทธิพิสัยและจิตพิสัย และความหมายแฝงต่างๆ จากสิ่งที่เรียนรู้ รูปแบบการเรียนรู้อิงประสบการณ์สามารถนำมาใช้ได้อย่างหลากหลายสำหรับการศึกษาทางธุรกิจ และการใช้ในการฝึกอบรม

(Lawarence E. Ekpenyong, 1999)

เนเธอร์แลนด์

มหาวิทยาลัยยูเทรต์ (Utrecht University) ในประเทศเนเธอร์แลนด์ นำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ในรูปแบบ ALACT (Alact Model) คือ 1. การกระทำ (Action) 2. การมองกลับไปยังการกระทำ (Looking Back on the Action) 3. การตระหนักถึงความสำคัญในแต่ละด้าน (Awareness of Essential Aspects) 4. วิธีการสร้างทางเลือกในการปฏิบัติ (Creative Alternative Methods of Action) 5. การทดลอง (Trial)

จากรูปแบบดังกล่าว จะเริ่มต้นที่การปฏิบัติการแก้ปัญหาที่เป็นรูปธรรมในบริบทที่เกิดขึ้นจริงเป็นการบูรณาการทฤษฎีและการปฏิบัติในวิธีการที่หลากหลาย และเป็นการสร้างความสัมพันธ์ที่ตระหนักรู้ระหว่างผู้สอนและผู้เรียน (<http://www.ivlos.uu.nl.htm>)

แคนาดา

มหาวิทยาลัยเมน (University of Maine) นำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ในวิชาวิทยาศาสตร์ โดยคัดเลือกผู้ช่วยสอนซึ่งได้รับการคัดเลือกกว่าเป็นคนที่มีทักษะการสื่อสารและมีความเป็นผู้นำ โดยให้ผู้ช่วยสอนเป็นคนช่วยอาจารย์ผู้สอนในการเรียน การพูดในห้องปฏิบัติการ กรณีศึกษาที่มาจากวิดีโอเทป และการฝึกปฏิบัติในชั้นเรียน โดยถ่ายวิดีโอตอนที่ผู้เรียนพูดทีละคน เมื่อเรียนเสร็จให้ผู้เรียนได้ชมวิดีโอเทปพูดของตนเอง ซึ่งจะมีผู้เชี่ยวชาญทางด้านการศึกษาให้คำแนะนำในการปรับปรุงการพูด (Alley-Young, Gordon, 2000)

วิทยาลัยชุมชน (Community College)

วิทยาลัยชุมชนในวอชิงตันดีซี (Alleghany College) นำรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ในการพัฒนานักศึกษาด้านบุคลิกภาพและด้านความเป็นผู้นำ โดยฝ่ายกิจการ นักศึกษาร่วมกับคณะต่าง ๆ จัดโครงการนี้และจัดทีมผู้เชี่ยวชาญให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องพฤติกรรมของนักศึกษา (<http://www.eric.org/library/pgmeval.html>)

จากแนวคิดเกี่ยวกับวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ของทั้งไทยและต่างประเทศ ผู้วิจัยจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยการเรียนรู้ในชั้นเรียนและนอกชั้นเรียน เพื่อให้บัณฑิตนักศึกษามีส่วนร่วมในชั้นเรียน และกิจกรรมที่ให้นักศึกษานำมาทำนอกชั้นเรียน

กิจกรรมในชั้นเรียน เป็นการทำกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์ นักศึกษามีส่วนร่วมในการอภิปราย แสดงความคิดเห็น ประชุมกลุ่มศึกษาและทำกิจกรรมตามผู้ที่สอนมอบหมายแล้วนำมาเสนอในชั้นเรียน กิจกรรมในชั้นเรียน ได้แก่ การสอนโดยใช้กรณีศึกษา สถานการณ์จำลอง การสัมมนา และการสอนผ่านสื่อมวลชน

กิจกรรมนอกชั้นเรียน นักศึกษาจัดกิจกรรมนอกชั้นเรียน โดยฝึกเชื่อมโยงความรู้ และประสบการณ์ในชั้นเรียน กิจกรรมการสอนนอกชั้นเรียน ได้แก่ การฝึกปฏิบัติ การวิจัย การทำ โครงการงาน และการท่องเที่ยวเดินทาง

จากการศึกษาและวิเคราะห์การสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงานทั้งในและต่างประเทศ สามารถสรุปเป็น 2 ส่วนคือ

ส่วนที่ 1 การสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงานในต่างประเทศ

การจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ ดำเนินการโดยการ วิเคราะห์เอกสารเกี่ยวกับการจัดหลักสูตรการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศ สหรัฐอเมริกา สหราชอาณาจักร ออสเตรเลีย แคนาดา เนเธอร์แลนด์ ศึกษาเกี่ยวกับระบบการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ตั้งแต่การจัดหลักสูตรประสบการณ์ เป้าหมายการจัดการสอนเชิงประสบการณ์ การเตรียมตัวผู้สอนและผู้เรียน ขั้นตอนการสอน และการประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ซึ่งผู้วิจัยศึกษารายละเอียดในบทที่ 2 สรุปผลจากการวิเคราะห์สาระจากเอกสารต่างๆดังต่อไปนี้

1. หลักสูตรการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

หลักสูตรการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศสามารถสรุปแบ่งได้ เป็น 2 ประเภท ได้แก่

1.1 หลักสูตรที่มีความคล่องตัว มีความมุ่งหวังให้ผู้เรียนในหลักสูตรเป็นผู้รอบรู้ ความรู้ทางศาสตร์นั้นๆ ในทุกด้าน และมีความรู้อื่นๆ ประกอบ เพื่อให้บัณฑิตสามารถจบออกไป ทำงานได้ในงานด้านต่างๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน เช่น เรียนวิชาบัญชี การตลาด การสื่อสารการตลาด จิตวิทยาผู้บริโภค เป็นต้น หลักสูตรประเภทนี้มุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดในทุกด้านแก่ผู้เรียน โดยไม่ได้คำนึงถึงผู้เรียนว่าต้องการเรียนหรือไม่ อยากเรียนวิชาใด ผู้เรียนจะได้รับความรู้ที่หลากหลาย จากหลายสาขาวิชา

หลักสูตรประเภทนี้เป็นการจัดหลักสูตรประเภทสหวิทยาการ ต้องการให้ผู้เรียน สามารถประยุกต์ใช้ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมาใช้กับวิชาชีพที่เรียน และประยุกต์ใช้ศาสตร์ที่เกี่ยวข้องในการพัฒนาอาชีพได้หลากหลาย

1.2 การจัดหลักสูตรที่เน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง หลักสูตรประเภทนี้มุ่งผลิตบุคลากรตามความต้องการของสังคม เช่น เน้นความเชี่ยวชาญด้านเทคโนโลยี เน้นด้านการตลาด ดังนั้น ผู้สอนจะเชิญผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านนั้น หรือผู้มีชื่อเสียงด้านนั้นในแต่ละ

สาขาวิชาจ้างมาเป็นอาจารย์พิเศษ ผู้สอนเป็นผู้มีประสบการณ์การทำงานในวิชาชีพนั้นมาก่อน เพราะความรู้ที่ได้จากหลักสูตรต้องสามารถนำไปใช้ในการทำงานและนำไปใช้เพื่อการศึกษาต่อได้ ดังนั้นหลักสูตรประเภทนี้ส่วนใหญ่จึงเป็นหลักสูตรของเป็นสถาบันที่เปิดสอนทางด้านวิชาใดวิชาหนึ่งโดยเฉพาะ เพื่อตอบสนองกับความต้องการของตลาดแรงงาน ผู้สอนในสถาบันประเภทนี้จะมีการอบรมผู้สอนในสาขาวิชาที่ผู้สอนสอนอย่างต่อเนื่องกับสถานประกอบการ เพื่อพัฒนาความรู้ใหม่ๆ และเข้าใจในการทำงานขององค์กรธุรกิจในปัจจุบัน

2. วัตถุประสงค์หรือเป้าหมายในการผลิตบัณฑิต

ทั้งหลักสูตรที่มีความคล่องตัวและหลักสูตรเน้นความเชี่ยวชาญเฉพาะด้าน มุ่งให้ผู้เรียนเรียนจากการปฏิบัติจริง ส่งเสริมให้ผู้เรียนเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้จากเครือข่ายเทคโนโลยีสารสนเทศ ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้ประยุกต์ใช้ความคิดประสบการณ์ ความสามารถและทักษะต่างๆ ในเวลาเดียวกัน จนสามารถสร้างความรู้ด้วยตนเอง และสามารถร่วมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ทั้งความรู้ ความคิด และประสบการณ์อย่างดี

ความแตกต่างของหลักสูตรทั้งสองประเภท คือ หลักสูตรที่มีความคล่องตัว เป้าหมายในการผลิตบัณฑิตจึงต้องการสร้างผู้เชี่ยวชาญทั่วไป เมื่อสำเร็จการศึกษาสามารถทำงานได้กับทุกหน่วยงานและทุกองค์กร หรือศึกษาต่อสาขาอื่นๆ ได้ ในขณะที่เป้าหมายในการผลิตบัณฑิตของหลักสูตรที่เน้นความเชี่ยวชาญในด้านใดด้านหนึ่งต้องการฝึกให้เป็นผู้เชี่ยวชาญพิเศษเฉพาะเรื่องหรือสาขา ผู้เรียนที่สำเร็จจากหลักสูตรนี้จะเป็นผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านหรือเฉพาะทาง

แนวโน้มในการปรับหลักสูตรที่เน้นประสบการณ์ในต่างประเทศพบว่ามุ่งผลิตบัณฑิตทั้งที่มีความรู้พื้นฐานในการทำงานที่เพียงพอ มีความรู้ที่หลากหลายเหมาะสมกับยุคสมัย และความต้องการของตลาดแรงงาน สร้างบัณฑิตให้มีความเชี่ยวชาญเฉพาะด้านใดด้านหนึ่ง กล่าวคือ หลักสูตรประเภทนี้ เน้นความรู้เชิงวิชาการและความถนัดในการปฏิบัติงานควบคู่กันไปด้วย เน้นให้ผู้เรียนปฏิบัติงานจริง เชิญวิทยากรผู้เชี่ยวชาญจากภายนอกมาร่วมประเมินงานของนักศึกษาพร้อมให้ข้อเสนอแนะ และเพิ่มระยะเวลาในการฝึกงาน ในประเทศอังกฤษผู้เรียนต้องฝึกงานถึง 1 – 2 ภาคการศึกษา ถ้าไม่สามารถฝึกงานได้สถาบันจะจัดให้มีการตั้งองค์กรธุรกิจขึ้นบริหารโดยนักศึกษาและนักศึกษาทำงานจริงเสมือนพนักงานคนหนึ่งของสถาบัน

3. วัตถุประสงค์ในการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

3.1 เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติจริง โดยจัดโครงการประสานความร่วมมือระหว่างภาคอุตสาหกรรมและสถาบันการศึกษา ส่งเสริมและร่วมมือพัฒนาซึ่งกันและกัน สถาบันการศึกษาสามารถช่วยอุตสาหกรรมในการทำงานวิจัย ช่วยเสนอแนะการพัฒนาเทคโนโลยีสมัยใหม่ ภาคอุตสาหกรรมช่วยพัฒนารูปแบบการทำงานสมัยใหม่ จัดอบรมอาจารย์ผู้สอนให้ได้

พัฒนาศาสตร์ที่ผู้สอนรับผิดชอบ และรับความรู้ในการปฏิบัติงานจริงในปัจจุบัน ซึ่งสามารถจัดในรูปแบบการสัมมนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นกัน จัดกิจกรรมร่วมกันนอกเหนือจากการฝึกงาน เมื่อสถานฝึกงานไม่เพียงพอ สถานศึกษาจัดในรูปองค์กรธุรกิจที่ให้นักศึกษาได้ลงมือปฏิบัติจริง เช่น ที่มหาวิทยาลัยบริติช นักศึกษาสาขาบัญชี การตลาด การสื่อสาร มาร่วมกันจัดตั้งองค์กรธุรกิจการขายสินค้าต่างๆ ขึ้น โดยจัดเป็นช่วงงานตลอด 2 เดือน เช่น สัปดาห์ขายของมือสอง รูปแบบการจัดงานมีทั้งฝ่ายประชาสัมพันธ์ ฝ่ายเช็คของ ฝ่ายจัดสินค้า ฝ่ายจำหน่ายซึ่งจัดขึ้นโดยได้รับการสนับสนุนจากอาจารย์หลายสาขา และได้รับทุนสนับสนุนจากมหาวิทยาลัย

3.2 เพื่อให้ผู้เรียนได้ทราบถึงปัญหาที่เกิดขึ้นจริง โดยใช้การเรียนรู้จากการทำโครงการวิจัย หรือการเรียนรู้จากการวิจัย เช่น การเรียนรู้สิ่งแวดล้อมในประเทศออสเตรเลีย ในวิชาเกี่ยวกับชีววิทยาสีสิ่งแวดล้อมซึ่งสอนนักศึกษาระดับชั้นปีที่ 3 เป็นวิชาบังคับอยู่ในหมวดวิชาทฤษฎีผู้สอนสอนโดยใช้การจัดกิจกรรมสิ่งแวดล้อมศึกษา เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับสิ่งแวดล้อมสามารถอ่านสิ่งแวดล้อมออก เข้าใจบริบทของท้องถิ่น รู้จักตนเองและพร้อมจะเป็นสมาชิกที่ดีของชุมชนท้องถิ่น และเป็นสมาชิกที่ดีของระบบนิเวศโลก โดยการจัดวิจัยภาคสนาม ฝึกทักษะการเก็บรวบรวม วิเคราะห์ สังเคราะห์ และนำเสนอข้อมูล นอกจากนี้วิจัยเชิงปฏิบัติการร่วมกับชุมชนเพื่อแก้ปัญหาและพัฒนาชุมชนและสิ่งแวดล้อมของชุมชนร่วมกัน

3.3 เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะชีวิต มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติกิจกรรมทั้งในและนอกห้องเรียนเพื่อรู้จักตนเอง มีทักษะการแสวงหาข้อมูล และใช้ข้อมูล ทักษะการคิด การทำงานเป็นทีม การตัดสินใจและการแก้ปัญหา รูปแบบการสอนโดยใช้การอภิปรายกลุ่มย่อย การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์และการเรียนการสอนแบบบูรณาการ

3.4 เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการปฏิบัติสิ่งที่เป็นประโยชน์กับสังคม การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ประเภทนี้ ช่วยให้ผู้เรียนได้ฝึกทักษะวิชาการ ฝึกทักษะการทำงานและการบริการสังคม กล่าวคือ การกำหนดกิจกรรมการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้มีโอกาสบริการสังคม หรือมีส่วนร่วมในการปฏิบัติงานสังคม ช่วยปลูกฝังให้ผู้เรียนได้ตระหนักทักษะในการช่วยเหลือสังคม และขณะเดียวกัน การได้วิชาความรู้ในการบริการสังคมช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้วิชาการอย่างลึกซึ้ง กิจกรรมดังกล่าวมาจากแนวคิดการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคม

ประเภทของการเรียนรู้ด้วยการบริการสังคมในระดับอุดมศึกษาสามารถแบ่งเป็น

3 ประเภท คือ

1. การบริการสังคมโดยตรง คือ ผู้เรียนจัดกิจกรรมที่ให้ความช่วยเหลือแบบตัวต่อตัว หรือเผชิญหน้ากับผู้รับบริการ เช่น การเป็นพี่เลี้ยงติววิชา การสอนซ่อมเสริม การเยี่ยมคนพิการ เวลาในการทำกิจกรรมคือสัปดาห์ละครั้ง หรือเป็นระยะเวลาหลายเดือน
2. การให้บริการสังคมทางอ้อม กิจกรรมส่วนใหญ่มักจะเป็นประโยชน์ต่อสังคม

หรือชุมชนโดยรวมมากกว่าจะเป็นประโยชน์เฉพาะกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง การดำเนินงานเป็นการร่วมกัน ทำกลุ่มใหญ่ ปีละครั้งหรือสองครั้ง ใช้เวลาเตรียมนาน กิจกรรมมักใช้เวลานอกห้องเรียน

3. การให้บริการสังคมในลักษณะเป็นผู้สนับสนุน โดยการปฏิบัติกรอย่างใดอย่างหนึ่งที่เป็นประโยชน์ต่อชุมชน หรือชักชวนชุมชนให้ทำประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น การให้ชุมชนช่วยกันรักษาสิ่งแวดล้อม การท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กับนักท่องเที่ยว เป็นต้น

4. วิธีการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

วิธีการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์มาจากรูปแบบการจัดกระบวนการเรียนรู้ที่เริ่มจากการสร้างประสบการณ์ จากการปฏิบัติกิจกรรม โดยการสังเกต สำรวจ ศึกษา ค้นคว้า คู่มือ วิดีทัศน์ การทดลองและการศึกษาค้นคว้า ต่อจากนั้นจึงเชื่อมโยงสิ่งที่เรียนรู้ทำความเข้าใจ โดยการวิเคราะห์ อภิปราย และสรุป นำข้อความรู้ที่ได้ไปประยุกต์ใช้ โดยการวางแผนงานเพื่อปฏิบัติการลงมือปฏิบัติจริง ประเมินผลการปฏิบัติงานเพื่อปรับปรุงแก้ไขและสรุปทบทวนเรียนจากการปฏิบัติ

ขั้นตอนการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ มีขั้นตอนดังนี้

1. ขั้นสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติ เป็นขั้นลงมือ หรือทำกิจกรรมจากสภาพจริง เช่น การเก็บรวบรวมข้อมูล การสัมภาษณ์ หรือการปฏิบัติการต่างๆ
2. ขั้นแลกเปลี่ยนประสบการณ์ เป็นขั้นของการพูดและการเขียน เช่น นำข้อมูลที่ได้จากขั้นประสบการณ์ มานำเสนอซึ่งทำได้ทั้งการพูดและการเขียน หรือเสนอด้วยปากเปล่า
3. ขั้นอภิปรายผล เป็นขั้นของการอภิปรายซักถามเพื่อความเข้าใจที่แจ่มชัดและเพื่อให้ได้แนวความคิดต่อการประยุกต์ใช้ ขั้นนี้ทั้งผู้สอนและผู้เรียนอาจร่วมกันในการตั้งคำถามเพื่อการอภิปรายร่วมกัน
4. ขั้นสรุป สรุปการเรียนรู้ทั้งสามขั้น โดยสรุปการเรียนรู้ทั้งสามขั้นข้างต้นโดยสรุปสาระและหลักการที่ได้รับ
5. ขั้นประยุกต์ เป็นขั้นของการนำสิ่งที่ได้จากการเรียนรู้ไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวัน ซึ่งทำในรูปของโครงการ การทดลอง การวิจัย หรือการทำกิจกรรม

ลักษณะเด่นของการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ มีลักษณะเด่น สามารถสรุปได้ดังนี้

1. มุ่งให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้มากกว่ามุ่งให้เนื้อหาวิชา หรืออาจกล่าวได้ว่า มุ่งให้ผู้เรียนปฏิบัติได้มากกว่ามุ่งให้รู้ โดยมีเป้าหมายของการปฏิบัติว่าผู้เรียนได้รับประสบการณ์จริง และสังคมได้รับประโยชน์จากประสบการณ์ที่นักศึกษาได้รับ เช่น ในวิทยาลัยแมนเชสเตอร์

นักศึกษาวิชาพลศึกษานำความรู้ที่ได้รับจากการเรียนพลศึกษามาทำกิจกรรมนันทนาการ และการออกกำลังกายให้กับเยาวชนที่เรียนหนังสือที่บ้าน หรือในมหาวิทยาลัยเพนซิลวาเนียให้นักศึกษาของสถาบันจัดกิจกรรมภายนอกห้องเรียนในช่วงนอกเวลาเรียน โดยจัดกิจกรรมการรณรงค์การรู้หนังสือให้กับโรงเรียนในชุมชนในเวลาเลิกเรียน จำนวน 80 ครั้ง ต่อปีการศึกษา นักศึกษาจะทำกิจกรรมเสริมทักษะการอ่าน และเพิ่มทักษะการเรียนรู้ให้ผู้เรียนมากขึ้น

2. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจากของจริงหรือสถานการณ์จริง เรียนรู้จากแหล่งความรู้ต่างๆ แต่ถ้าไม่สามารถเรียนรู้ในสถานประกอบการได้จะเรียนในห้องปฏิบัติการซึ่งมีอุปกรณ์เครื่องมือ และรูปแบบที่เหมือนหรือใกล้เคียงสภาพจริงมากที่สุด

3. การเรียนรู้ในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและเป็นผู้มีส่วนสำคัญในการวางแผนการเรียนของตนเอง ค้นหาคำตอบอย่างเป็นระบบด้วยตนเองและเป็นกลุ่ม สิ่งที่ต้องเรียนต้องการเรียนรู้มาจากการกำหนดของตัวผู้เรียนเอง และผู้เรียนเป็นผู้ดำเนินการจัดการระบบความรู้ทั้งหมด ภายในระยะเวลาที่กำหนด โดยผู้สอนช่วยให้คำแนะนำ รูปแบบการเรียนเชิงประสบการณ์จะมีทั้งการเรียนด้วยตนเอง เช่น เรียนรู้จากสื่อต่าง ๆ เรียนรู้จากสถานการณ์จริง และการเรียนรู้แบบเรียนกับเพื่อน โดยการพูด การสนทนา การปฏิบัติงาน โครงการจากกลุ่มย่อยจนถึงกลุ่มใหญ่

4. การเรียนการสอนที่บูรณาการทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยสัดส่วนของการเรียนด้วยตนเองจากสภาพจริง และการเรียนนอกห้องเรียนจะมีสัดส่วนมากกว่าการเรียนในห้องเรียน คิดเป็นสัดส่วนการปฏิบัติกิจกรรมการเรียนรู้นอกห้องเรียนประมาณ ร้อยละ 60 ทั้งในวิชาที่เป็นทฤษฎีและปฏิบัติ โดยผู้สอนจะทำงานสอนร่วมกันเป็นทีมทั้งในสาขาและต่างสาขากัน แบ่งกันรับผิดชอบนักศึกษาแต่ละกลุ่ม หรือแบ่งความรับผิดชอบในส่วนเฉพาะด้าน เช่น ผู้เรียนจัดงานสัปดาห์หนังสือมือสอง ผู้สอนที่รับผิดชอบด้านบัญชีจะพิจารณาให้คะแนนในส่วนการทำบัญชี ผู้สอนด้านการตลาดให้คะแนนในส่วนการวางแผน การประชาสัมพันธ์และการจัดจำหน่าย เป็นต้น

5. วิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

วิธีการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศในที่นี้ขอนำเสนอวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ของมหาวิทยาลัยบริติช มหาวิทยาลัยเคอร์ติง มหาวิทยาลัยยูเอฟโอ สามารถสรุปได้ ดังตารางต่อไปนี้

ตารางที่ 3 สรุปวิธีการสอนเชิงประสบการณ์ของสถาบันการศึกษาในต่างประเทศ

วิธีการสอนเชิงประสบการณ์	ทักษะหรือพฤติกรรมที่มุ่งเน้น	วิธีการสอน ม.บริติช	วิธีการสอน ม.เคอร์ติง	วิธีการสอน ม.ยูเอฟไอ	วิธีการสอน วิทยาลัยชุมชน
1. กระบวนการสืบค้น (Inquiry Process)	1. การศึกษาค้นคว้า 2. การเรียนรู้กระบวนการค้น ความข้อมูล 3. การสืบค้นข้อความรู้ด้วยตนเอง	✓	✓	✓	✓
2. การจัดการเรียนการสอนที่ ใช้เทคโนโลยี (Technology Related Instruction) ประกอบด้วย - ศูนย์การเรียนรู้ - ชุดการสอน - บทเรียนสำเร็จรูป - คอมพิวเตอร์ช่วยสอน	1. การตอบคำถาม 2. การนำความรู้ที่ต้องการผลการ เรียนรู้ทันที 3. การเรียนรู้ตามลำดับขั้นตอน ความสามารถ	✓	✓	✓	✓
3. การศึกษาและฝึกปฏิบัติ (Practice)	1. การฝึกค้นคว้าและหาคำตอบ กับแหล่งการเรียนรู้ 2. การฝึกปฏิบัติกับผู้เชี่ยวชาญใน แต่ละด้าน 3. การฝึกปฏิบัติโดยใช้โครงงาน 4. การฝึกปฏิบัติในห้องปฏิบัติ การ	✓	✓	✓	✓
4. การอภิปรายกลุ่มย่อยและ การอภิปรายกลุ่มใหญ่ (Small-Whole Class Discussion)	1. การมีส่วนร่วมในการสร้างข้อ ความรู้ 2. การฝึกการทำงานเป็นทีม 3. การฝึกการแก้ปัญหา 4. การฝึกการวิเคราะห์ตีความและ แสดงความคิดเห็น	✓	✓	✓	✓
5. การเรียนรู้ด้วยการบริการ สังคม (Service-learning)	1. สามารถประยุกต์ใช้ความรู้มา แก้ปัญหของชุมชน 2. การได้รับความรู้ตาม สถานการณ์จริง	✓	✓	-	✓

ตารางที่ 3 (ต่อ)

วิธีการสอนเชิงประสบการณ์	ทักษะหรือพฤติกรรมที่มุ่งเน้น	วิธีการสอน ม.บริติช	วิธีการสอน ม.เคอร์ดิน	วิธีการสอน ม.ยูเอฟไอ	วิธีการสอน วิทยาลัยชุมชน
6. การเรียนแบบวิจัย (Research)	การสังเกต การค้นคว้าหาข้อมูล อย่างเป็นระบบ การวิจัยจะเอื้อ ประโยชน์กับเรื่องราวที่ชุมชน หรือสถานประกอบการสนใจ หรือกำลังต้องการสิ่งใหม่ๆ	✓	✓	✓	✓
7. การเรียนแบบโครงการ (Project)	ผู้เรียนได้ปฏิบัติโครงการตาม ความสนใจของผู้เรียน การฝึกให้ ผู้เรียนทำงานเป็นระบบด้วย ตนเองและเสริมสร้างปฏิสัมพันธ์ กับคนและการแลกเปลี่ยนความรู้ เพื่อสามารถเชื่อมโยงระหว่าง ความรู้ ประสบการณ์เดิมกับสิ่ง ใหม่	✓	✓	✓	✓
8. การสืบเสาะหาความรู้ เป็นกลุ่ม (Group Investigation)	ฝึกกระบวนการกลุ่มในการ ทำงานและฝึกการค้นคว้าข้อมูล จากแหล่งต่างๆ	✓	✓	✓	✓
9. บทเรียน โมดูล (Instructional Module)	ผู้เรียนแสดงพฤติกรรมตามที่ระบุ ไว้ในจุดมุ่งหมาย	✓	-	✓	-
10. ศูนย์การเรียนรู้ (Learning center)	ผู้เรียนเรียนรู้เป็นกลุ่มย่อยผ่านสื่อ ที่ผู้สอนจัดให้ ครบทุกฐานหรือ ศูนย์กิจกรรม	✓	-	✓	-

6. สรุปบทบาทของผู้สอน และผู้เรียนในการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนในการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ใน
ต่างประเทศสามารถสรุปสาระ ได้ ดังนี้

ตารางที่ 4 สรุปบทบาทของผู้สอนและผู้เรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

ขั้นตอนการสอน	บทบาทของผู้สอน	บทบาทของผู้เรียน
1. ขั้นนำ	ผู้สอนทบทวนประสบการณ์เดิมของผู้เรียน หรือการสร้างสถานการณ์เรียนรู้ที่ส่งเสริมการตั้งคำถาม	ผู้เรียนตอบคำถามหรือทำแบบทดสอบ หรือศึกษาประเด็นที่ต้องตอบคำถามเป็นกลุ่ม โดยแบ่งบทบาทไปแสวงหาความรู้ โดยใช้สื่อหลากหลาย เพื่อนำไปสู่การหาคำตอบ
2. ขั้นสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติ	ผู้สอนวางแผนการค้นคว้าและเตรียมวัสดุอุปกรณ์เอกสารและแหล่งความรู้ต่างๆ ในการค้นคว้า	ผู้เรียนลงมือค้นหาคำตอบโดยการทำกิจกรรมต่างๆ ในการหาข้อมูลและบันทึกผลการค้นคว้า
3. ขั้นอภิปรายผล	ผู้สอนจัดโอกาสให้ผู้เรียนได้แลกเปลี่ยนความคิดกับผู้อื่นในเรื่องที่เรียนรู้และมีโอกาสที่ได้เรียนรู้จากผู้อื่น	ผู้เรียนนำเสนอการค้นคว้าหาคำตอบแก่ผู้ฟังกลุ่มต่างๆ ด้วยวิธีการต่างๆ เช่นการรายงาน การสาธิต การแสดงผลงานให้กับผู้เรียนกลุ่มอื่น
4. ขั้นสรุป	ผู้สอนแนะนำผู้เรียนในการสรุปสิ่งที่ผู้เรียนรู้และเชื่อมโยงความรู้ที่ได้รับ	ผู้เรียนร่วมกันสรุปประเด็นความรู้ที่ได้รับว่าเหมือนหรือแตกต่างจากเนื้อหาวิชาในตำราอย่างไรบ้าง
5. ขั้นประยุกต์ใช้	ผู้สอนมอบหมายงานให้ผู้เรียนลงมือปฏิบัติ นำความรู้ไปใช้ในสภาพจริงทั้งในและนอกห้องเรียน	ผู้เรียนนำวิชาความรู้ไปประยุกต์ปฏิบัติจริงทั้งในและนอกห้องเรียน

7. การเตรียมตัวของผู้สอนในการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

1. ผู้สอนต้องจัดเตรียม ศึกษาหลักสูตร วัตถุประสงค์ เป้าหมายของการเรียน และออกแบบกิจกรรมการสอนทั้งระบบ เพื่อให้สอดคล้องและต่อเนื่องกัน
2. ผู้สอนต้องจัดเตรียมสื่อต่างๆ ให้เรียบร้อย วางแผนการเรียนการสอนและการปฏิบัติกิจกรรม อย่างเป็นระบบและยืดหยุ่นได้
3. ผู้สอนควรมีทักษะในการทำงานเป็นทีม สามารถสอนร่วมกับอาจารย์ผู้สอนวิชา หรือสาขาอื่นได้
4. ผู้สอนต้องมีความรู้ เกี่ยวกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์
5. ผู้สอนสามารถวางแผนการเรียน ออกแบบกิจกรรมการเรียน กำหนดแหล่งทรัพยากรการเรียน และการประเมินผลการเรียนไว้อย่างเป็นระบบ

กิจกรรมที่ออกแบบเป็นกิจกรรมที่ส่งเสริมการคิดระดับสูง การแก้ปัญหาและการตัดสินใจ การออกแบบการสอนใช้วิธีการสอนที่หลากหลายในแต่ละคาบ เช่น การสาธิต การอภิปราย การวิจัย การสัมภาษณ์ เป็นต้น การประเมินผลใช้วิธีการประเมินผลที่หลากหลาย

นอกเหนือจากข้อทดสอบวัดความรู้ความเข้าใจ

8. การเตรียมตัวผู้เรียนในการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

1. ผู้เรียนต้องมีทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการแก้ปัญหา และมีทักษะการปฏิบัติงาน
2. ผู้เรียนมีทักษะการเรียนรู้แบบนำตนเอง
3. ผู้เรียนต้องค้นคว้าเรื่องที่จะเรียนมาล่วงหน้า พร้อมนำเสนอประเด็นคำถามเพื่ออภิปรายในการเรียนครั้งต่อไป
4. ผู้เรียนต้องฝึกรับผิดชอบการเรียนรู้ของตนเองอย่างเป็นระบบ โดยวางแผนการเรียนรู้ การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเองและการประเมินผลการเรียนรู้ของตนเองจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย

9. การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ เป็นการประเมินกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการเรียนการสอน การประเมินการปฏิบัติและการทำงานรวมทั้ง การประเมินผลผลิต ดังนี้

1. การประเมินผลกระบวนการเรียนรู้ เป็นการประเมินพัฒนาการของกระบวนการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นระยะ ๆ
2. การประเมินกระบวนการเรียนการสอน เป็นการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในเชิงวิชาการรวมทั้งผลสัมฤทธิ์ของกระบวนการจัดการเรียนการสอน
3. การประเมินการปฏิบัติ เป็นการประเมินกระบวนการปฏิบัติงานของนักศึกษา
4. การประเมินผลผลิต เป็นการประเมินจำนวนและคุณภาพของผลงาน

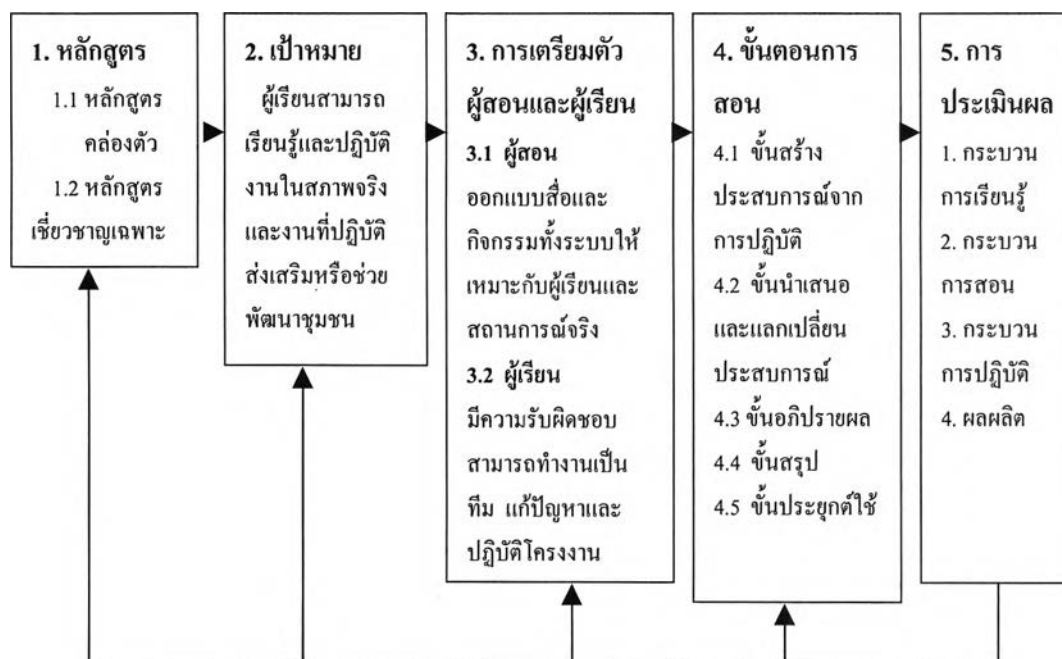
การประเมินผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ข้างต้น จึงต้องใช้วิธีการและเครื่องมือการวัดผล สรุปได้ ดังนี้

1. การสังเกตพฤติกรรม โดยใช้แบบสำรวจรายการ หรือแบบประเมินค่า
2. การทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ใช้แบบทดสอบภาคปฏิบัติ แบบทดสอบวัดความสามารถจริง และแบบทดสอบทางวิชาการ
3. การรายงานตนเอง ใช้แฟ้มสะสมงาน การบันทึกพฤติกรรม
4. ความสามารถในการปฏิบัติ ใช้แบบประเมินค่าและแบบสัมภาษณ์ผู้เรียน

การประเมินผลสามารถประเมินจากหลายด้าน ทั้งจากผู้สอนประเมินผู้เรียน ผู้เรียนประเมินผู้สอน บุคคลภายนอกสามารถมีส่วนร่วมในการประเมินผลการปฏิบัติงานของ

ผู้เรียนด้วย เช่น สถานประกอบการ กลุ่มบุคคลที่มาเกี่ยวข้องกับการทำกิจกรรมของนักศึกษา หรือเห็นผลงานของนักศึกษา เป็นต้น สามารถประเมินงานของนักศึกษาได้

สรุปการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศดังแผนภาพต่อไปนี้

ภาพที่ 4 สรุประบบการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศ

ส่วนที่ 2 การสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานในประเทศไทย

1. การสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงานในประเทศไทย

ผู้เชี่ยวชาญที่ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 4 กลุ่ม ได้แก่ ผู้สอนเชิงประสบการณ์ในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐ สถาบันอุดมศึกษาเอกชน สถาบันราชภัฏ และสถาบันอุดมศึกษาของรัฐที่เป็นมหาวิทยาลัยในกำกับของรัฐ รวมจำนวนผู้เชี่ยวชาญทั้งสิ้น 10 คน (ดูรายละเอียดภาคผนวก) เพื่อให้ได้ข้อมูลเกี่ยวกับระบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ มีรายละเอียดผลการวิเคราะห์ข้อมูลต่อไปนี้

1.1 ข้อมูลเกี่ยวกับวัตถุประสงค์ที่จัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

จากการวิเคราะห์ผลการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญที่จัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในระดับอุดมศึกษาสามารถสรุปวัตถุประสงค์ที่จัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ได้ดังนี้

1. สถาบันการศึกษามีนโยบายชัดเจนในการสนับสนุนให้มีการจัดการเรียนการสอนที่ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติกิจกรรมและกิจกรรมนั้นผู้เรียนจะได้รับประสบการณ์ตรง
2. เพื่อให้ผู้เรียนค้นพบความรู้ด้วยการปฏิบัติและมีปฏิสัมพันธ์กับแหล่งความรู้ที่หลากหลาย

3. เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้กระบวนการเรียนรู้ด้วยวิธีต่างๆ ศึกษา ค้นคว้าความรู้จากแหล่งข้อมูลต่างๆ ด้วยตนเอง
4. เพื่อให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่ดีต่อการปฏิบัติงาน และเห็นคุณค่าของการทำงานเป็นทีมและคุณค่าของการใช้กระบวนการแก้ปัญหา
5. เพื่อให้ผู้เรียนผลิตผลงานที่เป็นของผู้เรียนเองและเป็นประโยชน์กับสังคม

จากวัตถุประสงค์ดังกล่าว บทบาทของผู้สอนและผู้เรียนควรมีบทบาทต่อไปนี้

บทบาทการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของผู้เรียน

1. ผู้เรียนต้องค้นพบและสร้างความรู้จากประสบการณ์ที่ปฏิบัติและเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ การวิเคราะห์ความรู้ร่วมกับผู้อื่นที่ส่งผลต่อการเกิดองค์ความรู้ใหม่ๆ
2. ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการกำหนดจุดมุ่งหมายกิจกรรมและวิธีการเรียนรู้ ได้เรียนรู้ด้วยตนเอง หรืออาจกล่าวได้ว่าผู้เรียนเป็นผู้คิด วางแผน และปฏิบัติกิจกรรมที่สอดคล้องกับแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย
3. ผู้เรียนต้องค้นคว้าและแสวงหาความรู้ด้วยตนเอง ให้ความสำคัญกับการเรียนรู้มากกว่าการสอน
4. ผู้เรียนสามารถใช้สื่อและกิจกรรมต่างๆ หรือ โครงงานเพื่อให้เกิดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ประสบผลสำเร็จบรรลุเป้าหมายของงาน
5. ผู้เรียนสามารถแสวงหาความรู้จากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย สามารถประยุกต์ทฤษฎีที่ได้รับมาสู่การปฏิบัติ และสามารถนำการปฏิบัตินั้นมาใช้ในชีวิตจริงที่เป็นประโยชน์ต่อตนเองหรือสังคมได้

บทบาทของผู้สอนการสอนเชิงประสบการณ์ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. ผู้สอนเป็นผู้วางแผนทั้งเนื้อหา วิธีการเรียน สื่อและกิจกรรมการสอน แก่ผู้เรียน จัดบรรยากาศการเรียนรู้และชี้แนะแนวทางการแสวงหาความรู้ที่ถูกต้องให้แก่ผู้เรียน และสรุปสาระการเรียนรู้ร่วมกัน โดยคำนึงถึงศักยภาพและความต้องการของผู้เรียน
2. ปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้เรียนกับผู้สอนและระหว่างผู้เรียนกับผู้เรียน มีลักษณะเป็นกัลยาณมิตรที่ช่วยเหลือเกื้อกูล มีกิจกรรมร่วมกันในกระบวนการเรียนรู้ คือ แลกเปลี่ยนความรู้ และแก้ปัญหาร่วมกัน
3. ผู้สอนอำนวยความสะดวก ชี้แนะแนวทางในการปฏิบัติให้ผู้เรียนได้คิดวางแผนและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ร่วมให้ความช่วยเหลือแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำกิจกรรม ตลอดจนติดตามการทำกิจกรรมและกำหนดขอบเขตหรือกรอบการทำกิจกรรม

4. ผู้สอนเป็นผู้ชี้แนะและสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ กระตุ้นให้ผู้เรียนคิดอย่างเป็นระบบ ให้เหตุผลและข้อเสนอแนะที่เป็นประโยชน์ในการทำกิจกรรม กระตุ้นให้เกิดการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นระหว่างผู้เรียนและผู้สอนกับผู้เรียน

5. ผู้สอนติดตามประเมินผล พร้อมชี้แนะจุดเด่น จุดด้อยในสิ่งที่ผู้เรียนปฏิบัติและผู้เรียนต้องสามารถอธิบายได้ว่าสิ่งที่ปฏิบัติมาจากประสบการณ์จริงมีความเหมือน หรือมีความแตกต่างจากหลักการทฤษฎีในวิชานั้นๆ อย่างไร เพื่อเป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีมาสู่การปฏิบัติจริง และจากการปฏิบัติจริงมาสู่การสรุปหลักการได้ สรุปบทบาทของผู้สอน คือ เป็นผู้กระตุ้น ส่งเสริม อำนวยความสะดวก ช่วยเหลือและแนะนำ

1.2 ลักษณะการสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงาน
ลักษณะการสอนของผู้สอนที่สอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงาน มีลักษณะดังต่อไปนี้

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้โดยการปฏิบัติในสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับสาระการเรียนรู้
2. ลดการถ่ายทอดเนื้อหาวิชาลง ผู้เรียนได้เรียนจากสถานการณ์จริงจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลายด้วยตนเอง
3. ผู้สอนกำหนดกรอบของงาน มอบหมายงานให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติและมอบหมายให้ผู้เรียนจัดกิจกรรมตามที่สนใจ โดยผ่านความเห็นของอาจารย์
4. ผู้สอนจะส่งเสริมให้ผู้เรียนอภิปรายผลงานจากเพื่อนและผู้ร่วมงานในกลุ่ม
5. ผู้สอนเสนอแนะและประเมินผลร่วมกันกับผู้เรียน

1.3 วิธีการสอนเชิงประสบการณ์ที่มักนิยมใช้ สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การจัดโครงการ
2. อภิปรายกลุ่ม
3. การสืบเสาะหาความรู้เป็นกลุ่ม
4. การเรียนรู้จากการแก้ปัญหา
5. การฝึกปฏิบัติจริง
6. การฝึกกับผู้เชี่ยวชาญ
7. แบบฝึก
8. คอมพิวเตอร์ช่วยสอน
9. การศึกษานอกสถานที่
10. การวิจัยปฏิบัติการ
11. การเชิญผู้เชี่ยวชาญ หรือวิทยากรมาบรรยาย

12. การเรียนรู้โดยการรับใช้สังคม

1.4 กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์

กระบวนการจัดการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ สามารถสรุปตั้งแต่การเตรียมการ การจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล สามารถสรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ผู้สอนต้องศึกษาระยะเนื้อหาวิชาในหลักสูตรและจุดประสงค์ของการเรียนรู้ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ว่าหลักสูตรต้องการอะไร แค่นั้น มีจุดประสงค์ของการเรียนรู้อย่างไร และทำไมจึงต้องการอย่างนั้น เพื่อจะได้ออกแบบเนื้อหาที่ต้องการนำเสนอกิจกรรมและสื่อหรือเครื่องมือที่ใช้ในการเรียนการสอนได้เหมาะสม และสามารถจัดกระบวนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ให้มีความต่อเนื่อง เชื่อมโยงกัน เพื่อจะได้สามารถจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้สอดคล้องกับวิถีชีวิตจริง และให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงมากที่สุด ทั้งนี้ผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมกำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามความสนใจและความถนัดของตนเองหรือของกลุ่ม นอกจากนี้ผู้สอนต้องเตรียมแหล่งข้อมูลทั้งที่เป็นสื่อการเรียนในความรู้ เอกสารประกอบการสอน หรือศูนย์การเรียนรู้ด้วยตนเองเพื่อผู้เรียนสามารถเลือกศึกษา ค้นคว้าตามความต้องการและสำรวจแหล่งการเรียนรู้นอกสถานที่ไว้ล่วงหน้า

2. การจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ ประกอบไปด้วยขั้นตอนต่อไปนี้

2.1 ขั้นนำ ในขั้นนี้ผู้สอนจะทบทวนประสบการณ์เดิม หรือสำรวจความรู้เดิม นอกจากนี้ผู้สอนศึกษาธรรมชาติและความต้องการของผู้เรียน โดยการซักถาม สังเกต สัมภาษณ์ พูดคุยหรือทำแบบทดสอบก่อนเรียนเพื่อสร้าง หรือกระตุ้นความสนใจ และสำรวจความสนใจและพื้นฐานความรู้เดิมของผู้เรียนรายบุคคล หรือรายกลุ่ม โดยการให้ประเด็นคำถาม หรือกิจกรรมที่กระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความสงสัย อยากเรียนรู้ต่อไป

2.2 ขั้นสอน ขั้นตอนการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทยจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญสามารถสรุปออกมาเป็น 3 รูปแบบ ดังนี้

รูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในรูปแบบที่ 1 เน้นให้ผู้เรียนลองผิดลองถูกในการปฏิบัติกิจกรรมด้วยตนเองก่อน แล้วจึงนำความรู้ที่ได้มาแลกเปลี่ยนอภิปรายว่าความรู้แบบใด หรือการกระทำแบบใดที่ถูกต้องเหมาะสม จึงจะมาสู่การสรุปหลักการ ทฤษฎี หรือสรุปโดยการลงมือทำในสิ่งที่ถูกต้องอีกครั้ง แล้วจึงให้ผู้เรียนนำความรู้ที่ได้รับไปประยุกต์ใช้จริงในรูปของการจัดกิจกรรมขนาดเล็ก การจัดโครงการแล้วนำความรู้ที่ได้มาสรุปอีกครั้งว่าความรู้ที่ได้รับจากการปฏิบัติมีความเหมือนหรือแตกต่างจากหลักการ ทฤษฎีหรือไม่อย่างไร และทำไมจึงเป็นเช่นนั้น

ดังนั้น รูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์แบบแรก ผู้สอนเห็นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยใช้การฝึกปฏิบัติของผู้เรียนในสภาพจริงเป็นส่วนใหญ่ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียน

ได้รับประสบการณ์จริงจากการปฏิบัติมากที่สุด จากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 10 ท่าน มีเพียงท่านเดียวที่สอนโดยใช้ขั้นตอนการสอนแบบประสบการณ์ โดยใช้แนวคิดของคอลป์ (1986) ในส่วนการประยุกต์ใช้ความรู้ จัดในรูปแบบการเรียนรู้จากสภาพจริง การฝึกปฏิบัติในสถานการณ์จริงและ ผู้เรียนต้องสรุปสาระการเรียนรู้อีกครั้ง

สำหรับรูปแบบการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ รูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3 การสอนเน้นทั้งการบรรยายและการปฏิบัติ กล่าวคือ ผู้สอนมุ่งเน้นการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนโดยใช้วิธีการบรรยายและลงมือปฏิบัติ เพื่อมุ่งให้ผู้เรียนเกิดความรู้และความเข้าใจในแนวคิด หลักการ เนื้อหาสาระ รวมทั้งมีการฝึกปฏิบัติควบคู่กันไป เพื่อพัฒนาทักษะการปฏิบัติในด้านต่างๆ ในขั้นตอนของการปฏิบัติให้ผู้เรียนฝึกทำกิจกรรมต่างๆ และในการฝึกปฏิบัติกิจกรรมของนักศึกษาจากการสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญ 10 ท่าน มีเพียง 3 ท่านที่กล่าวว่า การปฏิบัติกิจกรรมของนักศึกษาต้องพัฒนาทั้งนักศึกษาและสังคมด้วย โดยการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์กับชุมชน มิใช่เพียงให้ฝึกปฏิบัติได้ทราบและมีประสบการณ์ที่เกิดจากการปฏิบัติเท่านั้น แต่จะเป็นการเรียนรู้พร้อมๆ กับการพัฒนาชุมชน ซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นมหาวิทยาลัยของรัฐที่มีจัดกิจกรรมการเรียนรู้นี้ และในขั้นของการประยุกต์ใช้ เมื่อนักศึกษาจัดโครงการหรือกิจกรรมเสร็จแล้วจะมารายงานผลการจัดกิจกรรมหรือโครงการ อย่างไรก็ตามการจัดการเรียนการสอนทั้งสองรูปแบบนี้ยังขาดการสรุปการเชื่อมโยงว่าสาระที่เรียนรู้เหมือนหรือแตกต่างจากหลักการทฤษฎีอย่างไร

ขั้นตอนการจัดการสอนเชิงประสบการณ์ทั้ง 3 รูปแบบ มีสิ่งที่เหมือนกัน และ แตกต่างกัน ดังนี้

สิ่งที่เหมือนกัน

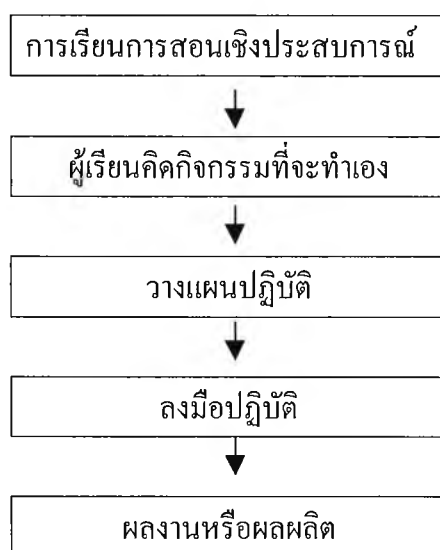
1. การจัดการเรียนการสอนทั้งสามรูปแบบต้องการให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากการฝึกปฏิบัติในสภาพจริง หรือสถานการณ์จริง ผู้เรียนเป็นผู้ลงมือปฏิบัติในทุกขั้นตอน
2. บูรณาการการจัดการเรียนการสอนทั้งในและนอกห้องเรียนในสถานการณ์หรือสภาพจริง
3. การให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมเสนอกิจกรรม และลงมือปฏิบัติกิจกรรมจริงทุกขั้นตอน สรุปความรู้ด้วยตนเอง รวมทั้งให้ผู้เรียนได้ฝึกทำงานกับหน่วยงานต่าง ๆ ของสถาบัน เช่น ร่วมกับฝ่ายวิชาการ หรือฝ่ายกิจการนักศึกษาเพื่อจัดกิจกรรมหรือฝึกปฏิบัติงานในสถานการณ์จริง ฝึกให้ผู้เรียนทำงานเป็นทีมทั้งสมาชิกระหว่างกลุ่มและภายในกลุ่มเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้
4. การให้ผู้เรียนรู้จักประยุกต์ใช้ หรือเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง
5. มุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้จากประสบการณ์ตรงกับแหล่งความรู้ที่หลากหลาย
6. เน้นการเรียนตามสภาพจริงและการใช้กิจกรรมเป็นหลัก

สิ่งที่แตกต่างกัน

1. การสอนแบบที่หนึ่งเน้นให้ผู้เรียนเรียนรู้แบบนำตนเอง กล้าคิดและกล้าทำ เพราะเชื่อว่าผู้เรียนจะสามารถเรียนรู้ได้จากความผิดพลาดและต้องนำมาแก้ไขให้ถูกต้อง โดยผู้เรียนร่วมกันอภิปรายความรู้ที่ได้มา ผู้สอนจึงจะเป็นผู้ชี้แนะแนวทางที่ถูกต้องให้ และนำกลับไปปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องอีกครั้ง เป็นการสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติประมาณสองครั้งก่อนนำไปประยุกต์ใช้จริง

2. การสอนโดยการเริ่มต้นจากการบรรยาย ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความรู้ และเข้าใจแนวคิด หลักการและเนื้อหาสาระได้อย่างถูกต้อง ผู้สอนสามารถควบคุมเวลาสอนและปฏิบัติกิจกรรมได้ง่ายขึ้น ใช้เวลาในการเรียนการสอนน้อยลงกว่าที่จะให้ผู้เรียนไปปฏิบัติกิจกรรมมาก่อน ซึ่งในหลายวิชาผู้เชี่ยวชาญกล่าวว่าไม่สามารถจัดกิจกรรมโดยให้ผู้เรียนไปสร้างประสบการณ์ได้ก่อน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยของขนาดกลุ่มของผู้เรียน และสาขาที่ผู้เรียนมาเรียน หากมีความแตกต่างกันมากมาลงเรียนด้วยกันกรณีเช่นนี้จะค่อนข้างลำบากกับผู้สอน นอกจากนี้ยังขึ้นอยู่กับเนื้อหาสาระบางวิชาที่อาจจะยากไปถ้าเริ่มต้นจากการปฏิบัติก่อน เช่น วิชาคณิตศาสตร์ วิชาหลักการวิจัย เป็นต้น

3. เป้าหมายของรูปแบบที่ 2 และรูปแบบที่ 3 มุ่งเน้นให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติได้ สามารถเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติจริง แต่ส่วนใหญ่ไม่ได้เน้นว่าการปฏิบัติงานของนักศึกษาเพื่อให้เรียนรู้เชิงประสบการณ์จะสามารถนำความรู้ไปพัฒนาสังคม หรือ ช่วยเหลือสังคมและในขั้นของการประยุกต์ใช้ เมื่อเสร็จสิ้นการปฏิบัติงาน นักศึกษาจะมารายงานผลของงาน แต่ยังไม่ได้สรุปความเหมือนหรือแตกต่างระหว่างหลักการทฤษฎีกับประสบการณ์ที่ได้รับสามารถสรุปเป็นแผนภาพดังนี้

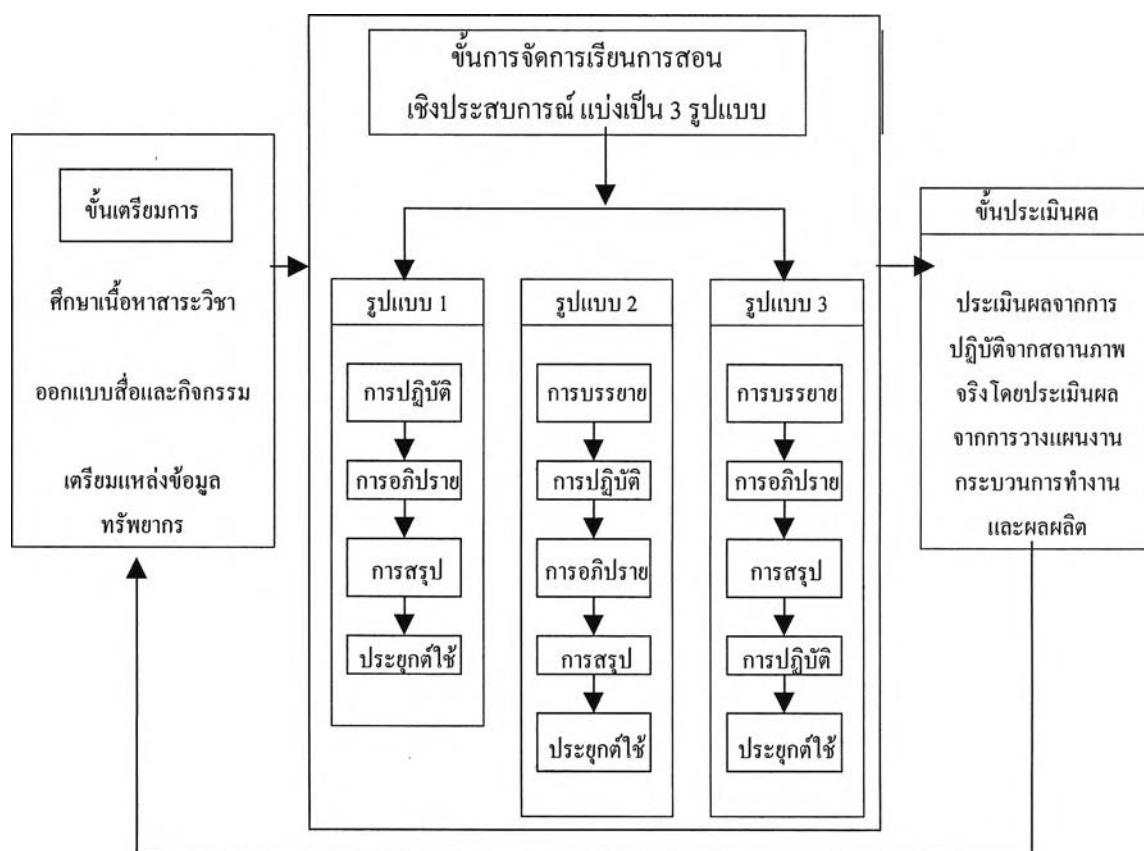
ภาพที่ 5 เป้าหมายการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

กล่าวโดยสรุป ขั้นตอนการสอนเชิงประสบการณ์สำหรับประเทศไทย มีสามรูปแบบ คือ รูปแบบที่หนึ่ง เริ่มต้นจากการสร้างประสบการณ์จากการปฏิบัติ รูปแบบที่สองและรูปแบบที่สาม เริ่มต้นจากการบรรยายหลักการทฤษฎีแล้วจึงให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติในสภาพจริง ทั้งนี้เนื่องจากปัจจัยของเวลา ขนาดของกลุ่มผู้เรียน ลักษณะของวิชาและความแตกต่างของกลุ่มของผู้เรียน แต่ทั้งสามรูปแบบเน้นให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ในสถานการณ์จริง

2.3 ชั้นประเมินผล การประเมินผล 3 ด้าน คือ ประเมินผลการ

วางแผนงาน กระบวนการทำงานและประเมินผลของงาน โดยการใช้การสังเกตพฤติกรรมของผู้เรียน เพิ่มสะสมงาน การรายงานกลุ่ม คุณภาพของงาน แบบประเมินผล หรือบันทึกผลการเรียนรู้ และแบบทดสอบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน

จากที่กล่าวมาแล้วข้างต้น สามารถสรุปเป็นแผนภาพกระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทยได้ดังนี้

ภาพที่ 6 กระบวนการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในประเทศไทย

4. แนวคิดเกี่ยวกับการสอนภาคปฏิบัติ

การสอนภาคปฏิบัติ

คำว่า “ฝึกปฏิบัติ” หมายถึง การฝึกฝนและการเรียนรู้ในห้องทดลอง (Laboratory) เพื่อที่จะทำการทดสอบ หรือทำความเข้าใจกับข้อค้นพบหรือทฤษฎีเดิมที่มีอยู่แล้ว ในขณะเดียวกัน

อาจจะศึกษาค้นคว้าหาข้อค้นพบและทฤษฎีใหม่ ๆ ขึ้นด้วย โดยเหตุนี้จึงมีผู้เรียกชื่อการสอนแบบนี้แตกต่างกันออกไป เช่น การสอนแบบทดลอง การสอนแบบปฏิบัติการ การฝึกฝน เป็นต้น

โดยเหตุนี้การให้นิยามหรือความหมายของการสอนแบบฝึกปฏิบัติ การจึงควรจะครอบคลุมถึงรูปแบบในห้องทดลอง และในการฝึกฝนปฏิบัติจริงหรือสิ่งที่เรียนควบคู่กันไป ซึ่งในลักษณะนี้การสอนแบบฝึกปฏิบัติ จึงหมายถึงการสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดสอบความรู้หรือเนื้อหาที่เรียนไปได้ค้นพบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ได้ประยุกต์เนื้อหากับสภาพจริง ได้ฝึกฝนและลงมือทำตามความรู้ที่เรียนไปนั้น การให้ความหมายในลักษณะนี้จะทำให้เราทำความเข้าใจกับการสอนแบบฝึกปฏิบัติได้ชัดเจนขึ้นและกว้างขวางขึ้น (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2524)

สำหรับการวิจัยครั้งนี้ การสอนแบบฝึกปฏิบัติเป็นการสอนที่ให้ผู้เรียนได้มีประสบการณ์ตรงหรือมีประสบการณ์จำลองในเรื่องที่เรียนเพื่อทำความเข้าใจประยุกต์ใช้และสร้างสิ่งใหม่ขึ้น การให้ความหมายในลักษณะนี้ ครอบคลุมการฝึกปฏิบัติทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน รวมทั้งสภาพจริงเพื่อผลของการเรียนรู้ทั้งในแง่ของการทำความเข้าใจในเรื่องของการประยุกต์ใช้ความรู้ที่เรียนควบคู่กันไป

ความสำคัญของการสอนภาคปฏิบัติ

การสอนภาคปฏิบัตินี้ มีความสำคัญเพราะทำให้การศึกษาเป็นการศึกษาที่สมบูรณ์ เนื่องจากเป็นการศึกษาที่ผสมผสานระหว่างทฤษฎีและปฏิบัติ โดยปกติการสอนแบบบรรยายจะเป็นแต่เพียงการบอกหรือการสอนด้วยคำพูดเท่านั้น ในการอภิปรายก็เป็นการซักถามด้วยคำพูดอีกเช่นกัน แต่การสอนภาคปฏิบัติเป็นการสอนโดยให้ผู้เรียนได้เรียนจากของจริงและลงมือปฏิบัติด้วยตนเอง ซึ่งเป็นการให้ประสบการณ์ตรงกับผู้เรียน นอกจากนั้นการสอนภาคปฏิบัติยังช่วยให้ผู้เรียนเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุวัตถุประสงค์ในแง่ของการนำไปใช้ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ประโยชน์ของการสอนภาคปฏิบัติ

ประโยชน์ของการสอนภาคปฏิบัติสรุปได้ดังนี้ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

การเรียนเชิงปฏิบัติการทำให้เกิดการเรียนรู้และบรรยากาศที่แตกต่างไปจากการรับรู้แต่ฝ่ายเดียว เนื่องจากผู้เรียนจะเข้าใจสาระที่อาจารย์สอนดีขึ้น ได้มีโอกาสปฏิบัติงานด้วยตนเอง เรียนรู้ได้ชัดเจน เข้าใจขั้นตอนและเหตุผลดีขึ้นของการเรียนการสอน เปลี่ยนบทบาทของผู้เรียนให้เรียนรู้จากการปฏิบัติงานจริง

จากความสำคัญและประโยชน์ของการสอนภาคปฏิบัติ สามารถสรุปได้ว่า การเรียนการสอนภาคปฏิบัติมีประโยชน์ดังนี้

1. เป็นการนำความรู้ไปประยุกต์ใช้ให้เกิดประโยชน์
2. เป็นการเพิ่มพูนประสบการณ์ นอกเหนือไปจากสิ่งที่สอน
3. ช่วยให้นักศึกษามีโอกาสพิสูจน์แสวงหาสิ่งต่าง ๆ
4. เป็นการเชื่อมโยงทฤษฎีที่เรียนรู้ไปสัมพันธ์กับสังคม ซึ่งจะ ไปช่วยแก้ปัญหาสังคม

การสอนเชิงปฏิบัติการ หรือการสอนภาคปฏิบัติ

ความหมายของการสอนเชิงปฏิบัติการหรือการสอนภาคปฏิบัติ

การสอนภาคปฏิบัติหรือการสอนแบบฝึกปฏิบัติ หมายถึง การสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ทดสอบความรู้เรื่องเนื้อหาที่เรียนไป ได้ค้นพบความรู้ใหม่ด้วยตนเอง ได้ประยุกต์เนื้อหา กับสภาพจริง ได้ฝึกฝนและลงมือทำตามความรู้ที่เรียนไป (ไพฑูริย์, 2524) ซึ่งความหมายของการสอนภาคปฏิบัติในลักษณะนี้สอดคล้องกับแนวความคิดของ Beard (1970) ซึ่งกล่าวถึงวัตถุประสงค์ของการสอนภาคปฏิบัติสรุปได้ดังนี้

1. ให้ผู้เรียนได้รู้จักคุ้นเคยกับเครื่องมือ
2. พัฒนาทักษะและความแม่นยำในการสังเกต
3. ให้ผู้เรียนรู้จักค้นคว้าหาความรู้โดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์
4. ให้ผู้เรียนรู้จักบันทึกผลการสังเกต ประเมินผลที่ได้ และรายงานผลการสังเกต

จากแนวความคิดดังกล่าวสรุปได้ว่า การสอนการปฏิบัติ หมายถึง การสอนที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองโดยใช้วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ได้มีโอกาสประยุกต์เนื้อหาต่าง ๆ กับสภาพที่เป็นจริง ได้รู้จักคุ้นเคยกับเครื่องมือ ได้พัฒนาทักษะและความแม่นยำในการสังเกต รู้จักบันทึกผลที่ได้จากการสังเกต ประเมินผลที่ได้และรายงานผลการสังเกต

วัตถุประสงค์ของการสอนเชิงปฏิบัติการ

การสอนเชิงปฏิบัติการหรือการสอนภาคปฏิบัติมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียน

(วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

1. เข้าใจทฤษฎีที่นำไปสู่การปฏิบัติ
2. ได้เห็นสภาพจริงและวิธีการปฏิบัติ
3. ได้ทดลองปฏิบัติและได้ฝึกฝนจนปฏิบัติได้

การสอนเชิงปฏิบัติจึงจำเป็นสำหรับวิชาชีพที่มุ่งให้บัณฑิตสามารถปฏิบัติงาน

วิชาชีพได้

องค์ประกอบที่สำคัญในการสอนภาคปฏิบัติ

อาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติควรจะได้รับผิดชอบดูแลในเรื่องของความพร้อมของอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในห้องปฏิบัติการ ลำดับขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติ ความมีระเบียบวินัยในระหว่างที่เรียนภาคปฏิบัติและการจัดกลุ่มนิสิตที่เรียน โดยมีเป้าหมายให้นิสิตบรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการเรียน (Beard, 1970)

ไพฑูริย์ (2524) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบที่สำคัญในการสอนแบบฝึกปฏิบัติ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

1. สถานที่ฝึกปฏิบัติ จะต้องมีความเหมาะสมสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายและเนื้อหาของวิชาที่จะฝึกปฏิบัติ
2. อุปกรณ์และเครื่องมือ จะต้องเพียงพอกับจำนวนของผู้เรียน อยู่ในสภาพที่พร้อมจะใช้งานได้ และควรจะใช้ได้อย่างไม่จำกัดเวลา หรือเปิดโอกาสให้ใช้ได้มากที่สุด
3. เอกสารการฝึกปฏิบัติ ผู้สอนควรจัดเตรียมเอกสารการฝึกปฏิบัติ ซึ่งประกอบด้วยคู่มือปฏิบัติและเอกสารประกอบ คู่มือฝึกปฏิบัติจะมีรายละเอียดที่บอกให้ทราบว่าต้องฝึกปฏิบัติเกี่ยวกับอะไร เพื่อตอบสนองวัตถุประสงค์อะไรและจะต้องฝึกปฏิบัติอย่างไร สำหรับเอกสารประกอบนั้น หมายถึงเอกสารที่เป็นเนื้อหาทฤษฎีหรือหลักการที่จะช่วยให้ผู้ฝึกปฏิบัติได้รับความรู้ความเข้าใจและมองเห็นภาพทั้งในแง่ของเนื้อหาและวิธีการในการที่จะลงมือฝึกปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพและได้ผลครบถ้วนตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้
4. การเตรียมตัวของผู้เรียนผู้สอน การเรียนการสอนโดยการฝึกปฏิบัตินั้นต้องการความพร้อมในหลายด้าน การเตรียมตัวของผู้เรียนผู้สอนจึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญอีกประการหนึ่ง การเตรียมตัวของผู้สอนเริ่มที่การกำหนดจุดมุ่งหมายของการฝึก กำหนดเนื้อหาเตรียมเอกสารเครื่องมืออุปกรณ์ ติดต่อสถานที่ (ถ้าไม่ฝึกปฏิบัตินอกสถานที่) กำหนดเวลาแล้ว จัดทำเป็นกำหนดการให้ชัดเจนเพื่อแจกให้แก่ผู้เรียนสำหรับการเตรียมตัวของผู้เรียนนั้น คือการทำทำความเข้าใจให้ชัดเจนถึงขั้นตอนและสิ่งที่จะเกิดขึ้นในการฝึกปฏิบัติ ผู้เรียนควรเตรียมพร้อมในแง่ของความรู้และทักษะที่เป็นพื้นฐานของการฝึกปฏิบัติ
5. การอภิปรายและการประเมินผล การอภิปรายเพื่อประเมินสิ่งที่ได้ฝึกปฏิบัติมาแล้วเป็นสิ่งสำคัญอย่างยิ่ง การอภิปรายนี้จะจัดทำเป็นระยะๆ ระหว่างการฝึกหรืออาจจะเป็นการอภิปรายรวมตอนท้ายก็ได้ แต่โดยทั่วไปการอภิปรายเป็นระยะๆ จะเหมาะสมกว่าเนื่องจากจะทำให้ชัดเจนสามารถแก้ไขข้อบกพร่องหรือปรับปรุงในการฝึกตรงกับจุดมุ่งหมายมากยิ่งขึ้น ในขณะที่เดียวกันผู้สอนก็จะได้มีโอกาสสอดแทรกความรู้และเจตคติที่เกี่ยวกับการฝึกนั้นพร้อมกันไปด้วย การดำเนินการสอนภาคปฏิบัติ

Knopke และ Dickelmann อ้างถึงใน ไพฑูรย์, 2524) ได้แบ่งการสอนภาคปฏิบัติออกเป็น 2 ประเภท คือ แบบที่มีรูปแบบถาวร (Structured laboratory experiences) และแบบที่ไม่เป็นแบบตายตัว (Unstructured laboratory experiences) การทดลองในห้องทดลองเป็นการสอนภาคปฏิบัติชนิดที่มีรูปแบบถาวร โดยมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนได้เรียนรู้หลักการและข้อเท็จจริงจากการที่คนอื่น ๆ ได้ค้นพบไว้แล้ว เป็นการทบทวนและย้ำว่าเป็นไปตามที่ได้มีผู้ศึกษาไว้ เป็นการพิสูจน์ทฤษฎีที่ได้ศึกษามาแล้วในชั้นเรียน นอกจากนั้นการทดลองยังมุ่งที่จะให้ผู้เรียนได้คุ้นเคยกับเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ อย่างถูกต้องเหมาะสม เป็นการเริ่มต้นของการประดิษฐ์คิดค้นสิ่งใหม่ๆ ต่อไป การวิจัยครั้งนี้จะเน้นเฉพาะการสอนภาคปฏิบัติในลักษณะของการทดลองในห้องปฏิบัติการเท่านั้น

การดำเนินการโดยทั่วไปของการทดลองประกอบด้วยขั้นตอนดังนี้

1. ผู้สอนกำหนดการทดลองเพื่อให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่บรรยายในชั้นเรียน โดยแบ่งเนื้อหาเป็นตอน ๆ หรือเป็นเรื่องๆ แล้วแต่เนื้อหา
2. จัดทำคู่มือให้กับนิสิตนักศึกษา ซึ่งประกอบด้วย จุดมุ่งหมาย เครื่องมือและอุปกรณ์ แนวทางปฏิบัติ รวมทั้งคำถาม ปัญหาหรือสิ่งอื่นๆ ที่จำเป็นในการทดลองแล้วแจกให้นิสิตนักศึกษาอ่านล่วงหน้า
3. ผู้สอนและผู้คุมห้องทดลองจัดเตรียมอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องใช้อย่างเป็นระเบียบเป็นขั้นตอนและมีมากพอกับจำนวนผู้เรียน
4. นิสิตศึกษาดำเนินการทดลองตามคำแนะนำของผู้สอนหรือผู้คุมการทดลองตามลำดับขั้นที่กำหนดไว้โดยชัดเจนแล้ว
5. นิสิตนักศึกษาเขียนรายงานและแสดงความคิดเห็นไว้ในรายการตามแนวทางที่ผู้สอนแนะนำไว้
6. อภิปรายร่วมกันถึงผลการทดลองและวิธีการทดลองที่ได้ทำเสร็จสิ้นไป รวมทั้งแสดงความคิดเห็นที่สัมพันธ์กับการทดลองที่ผ่านมาแล้วและเตรียมการเพื่อการทดลองครั้งใหม่ (ไพฑูรย์, 2524)

เบียร์ด (Beard, 1970) ได้กล่าวถึงการดำเนินการสอนภาคปฏิบัติสรุปได้ว่า การสอนภาคปฏิบัติที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมีการวางแผนการสอนอย่างมีระบบเป็นขั้นตอน โดยอาจารย์ผู้สอนภาคปฏิบัติควรจะได้รับผิดชอบดูแลในเรื่องของความพร้อมของอุปกรณ์ที่ต้องใช้ในห้องปฏิบัติการ ลำดับขั้นตอนของการฝึกปฏิบัติ ความมีระเบียบวินัยในระหว่างที่เรียนภาคปฏิบัติและการจัดกลุ่มนิสิตที่เรียน โดยมีเป้าหมายให้นิสิตบรรลุวัตถุประสงค์ของการเรียน

เจ็บบสัน (Jebson อ้างถึงในเบียร์ด Beard, 1970) กล่าวว่า “สิ่งสำคัญอีกประการหนึ่งในการสอนภาคปฏิบัติคือการเปิดโอกาสให้นิสิตได้แลกเปลี่ยนความคิดเห็นกับอาจารย์และนิสิตคนอื่นๆ”

วิธีการสอนภาคปฏิบัติ

ลักษณะของการสอนเชิงปฏิบัติการ จำเป็นต้องมีจำนวนผู้เรียนน้อย เพราะการทำตัวอย่างให้ดูหรือการทดลองปฏิบัติ บางครั้งอาจจะต้องมีการใช้อุปกรณ์ ซึ่งส่วนใหญ่มีราคาสูง และในขณะที่ทดลองปฏิบัติก็จำเป็นต้องมีอาจารย์ช่วยดูแลแนะนำหรือแก้ปัญหาที่ผู้เรียนฟังไม่ทัน เข้าใจผิด หรือสับสน การสอนเชิงปฏิบัติการ จึงต้องใช้วิธีสอนหลายแบบ คือ (วัลลภา เทพหัสดิน ณ อยุธยา, 2544)

1. การสอนแบบบรรยาย เพื่ออธิบายขั้นตอน วิธีการหรือเหตุผลในการปฏิบัติ หรือข้อควรระวังในการปฏิบัติ
2. การสอนรายบุคคล การรับรู้หรือทักษะการปฏิบัติงานของผู้เรียนแตกต่างกัน บางครั้งอาจารย์จะต้องไปสอนผู้เรียนทีละคน เพราะปัญหาแต่ละคนอาจจะแตกต่างกันไป อาจารย์จึงต้องอธิบายรายบุคคลเพื่อให้ผู้เรียนเข้าใจและปฏิบัติได้
3. การสาธิต ในการสอนผู้สอนจะต้องทำตัวอย่างให้ผู้เรียนดู การทำตัวอย่างจึงจำเป็นต้องมีผู้เรียนน้อย เพราะถ้ามีมากจะทำให้ต้องสาธิตหลายครั้งทำให้เวลาเรียนไม่พอ ถ้าสาธิตน้อยครั้งผู้เรียนเห็นไม่ชัดเจนก็ทำให้ไม่สามารถลงมือปฏิบัติด้วยตนเองได้
4. การสอนโดยให้ประสบการณ์ตรง ผู้สอนอาจกำหนดให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติงาน ณ สถานประกอบการ เพื่อให้ผู้เรียนมีประสบการณ์ตรงในการปฏิบัติงาน เช่น ผู้สอนสาขาวิทยุและโทรทัศน์ได้ไปฝึกงานที่สถานีวิทยุหรือโทรทัศน์ ก็จะทำให้ผู้เรียนรู้การปฏิบัติงานจากประสบการณ์ตรง
5. การสร้างสถานการณ์จำลอง บางกรณีวิธีการสอนก็ใช้สถานการณ์จำลอง เพื่อให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติได้ เช่น ผายปอดคนไข้ ผู้เรียนจะเรียนวิธีการผายปอดจากหุ่นคนจำลองที่ทำขึ้นมาเป็นอุปกรณ์ให้ผู้เรียนได้ฝึกปฏิบัติ
6. การสอนโดยใช้กรณีศึกษา ผู้สอนอาจจะมอบกรณีศึกษาให้ผู้เรียนสังเกต บันทึก เช่น การศึกษาพฤติกรรมของคนไข้ที่เป็นโรคความจำเสื่อม ผู้เรียนจะศึกษาจากการสังเกต การพูดคุยผู้ป่วย การซักถามญาติผู้ป่วย และบันทึกข้อมูลจากกรณีที่อาจารย์มอบให้ศึกษา ผู้สอนอาจจะเตรียมกรณีไว้หลายกรณีเป็นชุดการสอนไว้ เพื่อจะได้นำมาใช้ได้ทันต่อเหตุการณ์
7. การสอนโดยห้องปฏิบัติการ การเรียนสาขาทางวิทยาศาสตร์ ส่วนใหญ่มีการให้เรียนในห้องปฏิบัติการด้วย หลังจากที่เรียนทฤษฎีแล้วผู้เรียนจะต้องปฏิบัติด้วยตนเอง เพื่อให้เห็นภาพชัดเจนและเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง องค์ประกอบต่างๆ ได้ดีขึ้น ส่วนทางสาขามนุษยศาสตร์ สังคมศาสตร์ ก็มีห้องปฏิบัติการทางภาษา เพื่อให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนการออกเสียง และการฟังให้ถูกต้อง
8. การสอนโดยการฝึก บางกรณีผู้เรียนจะต้องฝึกฝนตนเอง จากการสอนแบบฝึก เช่น ฝึกการกระโดดสูง ฝึกว่ายน้ำ ฝึกยิงปืน ฝึกวิชาทหาร และฝึกร้องเพลง เล่นดนตรี นาฏศิลป์

วาดรูปนั้น งานศิลปะ ผู้เรียนจะปฏิบัติซ้ำ เพื่อให้เกิดความชำนาญ หรือทักษะในด้านนั้นให้ดียิ่งขึ้น โดยผู้สอนต้องช่วยชี้แนะ ดูแล แนะนำ ทำให้ดูและให้ทำซ้ำ จนผู้เรียนปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง

ข้อดีและข้อด้อย

การสอนภาคปฏิบัติมีข้อดี ข้อเด่นและข้อเสีย หรือข้อด้อยดังนี้ (ไพฑูริย์ สีนลารัตน์, 2542)

ข้อดีหรือข้อเด่น มีดังนี้

1. เป็นการพิสูจน์หลักการ ทฤษฎีและรูปแบบต่าง ๆ
2. เป็นการเชื่อมโยงสิ่งที่สอนและเรียน ไปสัมพันธ์กับสภาพจริงและสังคม
3. เป็นการเพิ่มพูนความรู้และประสบการณ์นอกเหนือจากที่สอน
4. เป็นการประยุกต์ใช้สิ่งที่เรียนให้เกิดประโยชน์
5. เป็นการสร้างและพัฒนาสิ่งใหม่ ๆ ให้เกิดขึ้น

ข้อเสียและข้อด้อย คือ

1. การสอนแบบนี้ในบางสาขาของสถาบัน
2. การสอนแบบนี้ต้องมีการเตรียมตัวมากและใช้เวลานาน
3. ใช้วิธีการสอนไม่ได้ทุกวิชาเสมอไป
4. รูปแบบและวิธีการมีความหลากหลายในการสอนจะต้องเลือกเฉพาะอย่างได้
ยาก

เราจะเห็นได้ว่า การสอนแบบภาคปฏิบัติจะสนองต่อจุดมุ่งหมายทางด้าน ทักษะพิสัย คือ มุ่งให้เห็นเข้าใจ สัมผัส และปฏิบัติได้ ดังนั้น รูปแบบการเรียนการสอนเชิง ประสบการณ์จึงเป็นรูปแบบที่เหมาะสมที่จะใช้การสอนภาคปฏิบัติ โดยมุ่งที่จะให้ผู้เรียนเห็น ทำ ตามและปฏิบัติได้ จึงควรใช้วิธีการฝึกปฏิบัติจะเหมาะสมที่สุด

การดำเนินการสอนภาคปฏิบัติ ควรมีขั้นตอนการดำเนินงาน สรุปได้ดังนี้

1. การเตรียมการสอน ผู้สอนต้องกำหนดจุดมุ่งหมายให้ชัดเจนก่อนว่าจะใช้การ สอนนั้นเพื่อประโยชน์อะไร เพราะการดำเนินการจะต้องสอดคล้องกับจุดมุ่งหมายที่วางไว้ ต่อจากนี้ ต้องเตรียมคู่มือ เอกสารประกอบเอกสารแนะนำอื่นๆ เพื่อให้ผู้เรียนได้เข้าใจเนื้อหา หรือเรื่องราวที่ จะทำการฝึก นอกจากนี้ควรเตรียมสถานที่ ซึ่งต้องเหมาะสมกับจุดมุ่งหมายเฉพาะของการฝึกปฏิบัติ นั้น

2. การดำเนินการ ในการดำเนินการสอนภาคปฏิบัติขั้นแรกต้องทำความเข้าใจ เกี่ยวกับจุดมุ่งหมายและการดำเนินงานให้ผู้เรียนและเข้าใจตรงกันทุกคนก่อนพร้อมทั้งตรวจสอบ ชักซ้อมว่าผู้เรียนได้ศึกษาได้อ่านเอกสารและเข้าใจในเรื่องที่จะดำเนินการอย่างดีพอ และพร้อมพอ เช่น โครงการต่างๆ ต้องตรวจสอบว่าดำเนินการตามขั้นตอนและคอยตรวจสอบทุกระยะว่ามีการ

พัฒนาในเรื่องที่ปฏิบัติอย่างไรบ้าง หลักสำคัญของการดำเนินการ คือ การทำตามขั้นตอนต่างๆ ที่ได้วางไว้ตั้งแต่ต้นและคอยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลา

3. การประเมิน การประเมินการสอนแบบฝึกปฏิบัตินั้นจะต้องให้ความสำคัญกับกระบวนการและผลลัพธ์เป็นสำคัญด้วย นั่นคือ คว้าผู้เรียนดำเนินการได้ตามขั้นตอนที่วางไว้มากน้อยแค่ไหนเพียงไร และได้ผลงานตามที่ตั้งเป้าหมายไว้มากน้อยเพียงไร ในการประเมินควรจะต้องประเมินร่วมกันทั้งสามฝ่าย คือฝ่ายผู้สอน ผู้เรียน และผู้ดูแลช่วยเหลือการฝึก

เกณฑ์การประเมินการสอน

ฟอก บราราว่า และลี (Falk, Barbara และ Dow, Kwong Lee อ้างถึงในบุญเรียง ขจรศิลป์, 2532) ได้กล่าวถึงเกณฑ์การประเมินการสอนในระดับอุดมศึกษา สรุปได้ดังนี้

1. วัตถุประสงค์ของแต่ละรายวิชานั้นควรมีลักษณะดังนี้
 - 1.1 สะท้อนให้เห็นถึงองค์ความรู้ในรายวิชานั้น
 - 1.2 ได้มาตรฐานเหมาะสมกับระดับการศึกษาที่สอน
 - 1.3 ระบุไว้อย่างชัดเจนว่าความรู้และทักษะที่คาดว่าจะได้รับจากการเรียนวิชานั้น
 - 1.4 สอดคล้องกับความรู้พื้นฐานและพัฒนาการทางด้านวิชาการของนิสิต
 - 1.5 สอดคล้องกับระยะเวลาและสิ่งอำนวยความสะดวกต่อการเรียนการสอน
2. วิธีการสอนควรมีลักษณะดังนี้
 - 2.1 ใช้วิธีการสอนที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับภาวะเศรษฐกิจในขณะนั้น
 - 2.2 ควรใช้วิธีสอนหลายรูปแบบ เช่น ให้ค้นคว้าทำรายงาน แล้วนำเสนอต่อกลุ่มที่เรียน
 - 2.3 การทดสอบควรจะทดสอบองค์ความรู้ต่างๆ ที่ระบุไว้ในวัตถุประสงค์ของวิชา
 - 2.4 ส่งเสริมให้มีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน

จากการตรวจสอบเอกสารดังกล่าวข้างต้น สรุปได้ว่า องค์ประกอบสำคัญในการประเมินการสอนภาคปฏิบัติประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ คือ วิธีสอนของอาจารย์ เนื้อหาในการสอนภาคปฏิบัติ เครื่องมือและอุปกรณ์ที่ใช้ในการปฏิบัติ เอกสารหรือคู่มือที่ใช้ในการฝึกปฏิบัติและโอกาสในการแสดงความคิดเห็นของนิสิตนักศึกษา

5. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการปฏิบัติ

Charles R. Dills และ Alexander J. Romiszowski (1997) ได้อธิบายเกี่ยวกับทฤษฎีการเรียนรู้และการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติสามารถรวบรวมเป็นกลุ่มและหลักการได้ 2 กลุ่มคือ

1. ทฤษฎีการเรียนรู้ทั่วไป ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายวิธีการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติได้

2. แนวคิด หลักการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ดังรายละเอียดดังนี้

2.1 ทฤษฎีการเรียนรู้ทั่วไป ซึ่งสามารถนำมาใช้อธิบายวิธีการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติได้ ทฤษฎีการเรียนรู้ที่จะกล่าวในที่นี้ ได้แก่ ทฤษฎีในกลุ่มพฤติกรรมนิยม ทฤษฎีของนักจิตวิทยากลุ่มเกสตัลท์ ทฤษฎีประมวลสารสนเทศ (Information Processing) แนวทฤษฎีของนักจิตวิทยาสาขาไซเบอร์เนติก ทฤษฎีการเรียนรู้ อย่างมีลำดับขั้นตอน (Hierarchical Control Model) และทฤษฎีการเรียนรู้การเชื่อมโยงอย่างต่อเนื่อง (Chaining) ของกayne (Gagne) ทฤษฎีการเรียนรู้ดังกล่าวมีประเด็นสำคัญและการนำมาสู่การประยุกต์สอนทักษะปฏิบัติได้ ดังรายละเอียดดังต่อไปนี้

ตารางที่ 5 แสดงการเชื่อมโยงประเด็นสำคัญของทฤษฎีการเรียนรู้สู่การเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
ทฤษฎีพฤติกรรมนิยม	1. การเรียนรู้เกิดจากการเชื่อมโยงสิ่งเร้ากับการตอบสนองที่เหมาะสม	1. ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้โดยการจัดสภาพการณ์ที่เหมาะสมคือสภาพการณ์ที่ใกล้เคียงกับการทำงานในโรงงานหรือสถานประกอบอาชีพ โดยใช้วัสดุอุปกรณ์ที่ใกล้เคียงกับการทำงานในการประกอบอาชีพจริงๆ
	2. การเรียนรู้เกิดได้จากการวางเงื่อนไขและการให้การเสริมแรงแบบต่างๆ	2. การเรียนรู้ทักษะปฏิบัติเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้เห็นแบบอย่างการปฏิบัติจนนั้นๆ และได้รับการเสริมแรงภายหลังที่ผู้เรียนมีพฤติกรรมเลียนแบบอย่างนั้น
	3. การเรียนรู้จะเกิดได้ดีและมีการจดจำได้นานเมื่อผู้เรียนได้มีโอกาสได้ทำพฤติกรรมนั้นซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง	3. ผู้สอนสามารถทำให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ทักษะปฏิบัติได้ดีและความคงทนของการเรียนรู้สูงเมื่อผู้สอนเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ฝึกทำงานทักษะปฏิบัตินั้น ซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง
ทฤษฎีของนักจิตวิทยาเกสตัลท์	4. ประสิทธิภาพของการเรียนรู้อยู่กับธรรมชาติของการเรียนรู้ส่วนบุคคล	4. การสอนทักษะปฏิบัติ จะให้ความสำคัญกับการกระทำรายบุคคลมากกว่าการทำงานเป็นกลุ่ม ดังนั้นผู้สอนจะต้องจัดสภาพการเรียนการสอน โดยคำนึงถึงความแตกต่างเฉพาะของผู้เรียนเป็นรายบุคคล

ตารางที่ 5 (ต่อ)

ทฤษฎี	ประเด็นสำคัญ	การประยุกต์สู่การสอนทักษะปฏิบัติ
ทฤษฎี ประมวลสาร สารสนเทศ	5. การเรียนรู้เกิดจาก กระบวนการเกี่ยวกับ ความตั้งใจ ความจำ และ กระบวนการภายในอื่นๆ เชื่อมโยงกับการจัดระบบ และการให้ความหมาย ของข่าวสาร	5. ผู้สอนต้องให้ความสนใจกับวิธีการเสนอเทคนิคการ จัดระบบข้อมูลให้กับผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อ ให้ผู้เรียนเกิดความคิดรวบยอดเกี่ยวกับการทำงาน
ทฤษฎีของ นักจิตวิทยาสาขา ไซเบอร์เนติก	6. การให้ผลย้อนกลับมี อิทธิพล	6. การฝึกฝนการทำงานทักษะปฏิบัติได้รับข้อมูลย้อนกลับ เป็นระยะ ๆ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญในการ ทำงาน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึก ฝนงานที่ได้รับการสอน โดยครูจะต้องจัดการให้ข้อมูล ย้อนกลับเป็นระยะ ๆ และฝึกให้ ผู้เรียนรู้จักการสังเกต และให้ผลย้อนกลับด้วยตนเอง เพื่อนำไปปรับปรุงการ ทำงานในครั้งต่อไปจนสามารถทำงานได้อย่างชำนาญ
ทฤษฎีการ เรียนรู้อย่าง มีลำดับขั้นตอน	7. การทำงานที่เป็นทักษะ ขั้นสูงต้องเกิดจากการได้ เรียนรู้การทำงานทักษะ พื้นฐานแล้วผู้จักเลือกเอา ทักษะพื้นฐานที่รู้แล้วมา ปรับเพื่อการทำงานใน ทักษะขั้นสูงต่อไป	7. ในการสอนทักษะปฏิบัติ ผู้สอนต้องวิเคราะห์งาน โดย แตกรายละเอียดของงานที่จะให้เรียนปฏิบัติออกเป็น งานทักษะย่อย แล้วเรียงลำดับงานทักษะย่อยที่ง่ายก่อน และการประเมินผลการปฏิบัติทักษะย่อยของผู้เรียนยัง ไม่ประสบผลสำเร็จให้ผู้เรียนกลับไปฝึกใหม่จนประสบ ผลสำเร็จก่อน
ทฤษฎีการเรียนรู้ ของ Gagne	8. ทักษะการเคลื่อนไหว ประกอบตามขั้นตอน ลำดับต่อเนื่องในแต่ละ ขั้นตอนต้องใช้ทักษะ ย่อยเป็นจำนวนมาก การ เรียนรู้ทักษะการเคลื่อนไหว จะเกิดขึ้นได้ง่ายและ รวดเร็วเมื่อองค์ประกอบ ทักษะรวมเป็นสิ่งที่ผู้ เรียนได้เรียนรู้มาแล้ว เป็นอย่างดี	8. ในการสอนทักษะปฏิบัติ ผู้สอนต้องวิเคราะห์งานย่อย และเรียงลำดับงานย่อยเหล่านั้นตามลำดับขั้นตอน ใน ขณะสอนจะต้องสอนให้งานมีความสัมพันธ์สอดคล้อง กับความรู้งานเดิมที่ผู้เรียนมีอยู่และผู้สอนควรตรวจ สอบระดับความรู้พื้นฐานที่ผู้เรียนมีอยู่ก่อนทำการสอน

แนวคิดการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ

นอกจากประเด็นที่เป็นทฤษฎีการเรียนรู้ทั่วไป ที่สามารถนำมาใช้อธิบายการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติแล้ว ผู้วิจัยยังพบอีกว่า มีแนวคิดหลักการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติไว้เป็นจำนวนมาก ผู้วิจัยจึงศึกษารวบรวมและจัดระบบระเบียบข้อมูลดังกล่าวคือ

Singer (1982) อ้างถึงในเกษร ธิตะจาริ, 2543 ได้กล่าวถึงหลักการวางแผนการจัดการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ ดังนี้

1. การวางแผนการสอนที่เหมาะสมสำหรับการเรียนรู้ทักษะว่า จะต้องประกอบไปด้วยกระบวนการทั้ง 3 ขั้นตอน ที่ต้องกระทำต่อผู้เรียนคือ

- 1.1 การให้ผู้เรียนได้แสดงวิธีการทำงาน
- 1.2 การให้ผู้เรียนได้ทดลองทำงานถึงขั้น ได้ผลสำเร็จ
- 1.3 การให้ผู้เรียนได้รับการฝึกฝนภายใต้ความช่วยเหลือของพี่เลี้ยง ผู้ให้คำแนะนำเพื่อการปรับปรุงและแก้ไขลักษณะการทำงาน

เวทและแฮมมิก (Wade and Hammick, 1999) ได้ให้หลักการจัดดำเนินการเรียนการสอนทักษะปฏิบัติ และการได้รู้ถึงความสำคัญหรือประโยชน์ของสิ่งที่เรียนก่อนจะทำให้ผู้เรียนเกิดความสนใจและกระตือรือร้นที่จะเรียนรู้และนำความรู้ไปใช้ในการทำงานต่อไป ดังนั้น ผู้สอนจึงควรชี้แจงให้ผู้เรียนรู้ถึงความสำคัญและประโยชน์ที่ผู้เรียนจะได้รับจากการเรียนก่อนที่จะลงมือสอน

1. การเรียนรู้ทักษะที่เกิดขึ้นได้ดีเมื่อผู้เรียนได้เห็นแบบอย่าง และได้รับการเสริมแรงภายหลัง ผู้ที่เรียนมีพฤติกรรมเลียนแบบอย่างนั้น และได้กระทำซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง (ทฤษฎีนักจิตวิทยากลุ่มพฤติกรรมนิยม) ดังนั้น ผู้สอนจะสามารถสอนงานทักษะปฏิบัติได้โดยแสดงแบบอย่างให้ผู้เรียนดูและปฏิบัติตาม และปล่อยให้ผู้เรียนมีโอกาสได้ฝึกฝนการทำงานด้วยตนเองซ้ำๆ หลายๆ ครั้ง

2. การฝึกฝนโดยได้รับผลย้อนกลับเป็นระยะๆ จะทำให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญในการทำงาน ดังนั้น ผู้สอนจะต้องจัดกิจกรรมให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนงานที่ได้รับการสอน โดยผู้สอนจะต้องจัดการให้ข้อมูลย้อนกลับเป็นระยะๆ ฝึกให้ผู้เรียนรู้จักการสังเกต และได้ผลย้อนกลับด้วยตัวเอง (ทฤษฎีนักจิตวิทยาไซเบอร์เนติก)

3. ความสามารถในการเรียนรู้ ทักษะปฏิบัติของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้เมื่อผู้เรียนได้ฝึกฝนทักษะนั้นอย่างเพียงพอ และจะมีพัฒนาการถึงขั้นสามารถแสดงทักษะปฏิบัตินั้นได้โดยอัตโนมัติ

4. การฝึกทักษะปฏิบัติจะต้องได้รับการพัฒนาและฝึกฝนไปที่ละน้อยโดยอาศัยเวลา ทักษะที่ดีไม่อาจฝึกฝนให้เกิดได้ด้วยเวลาอันสั้น

กาเย่ (Gagne, 1970 Cited by Jan McGill and Liz Beaty, 1998) ได้อธิบายว่า การเรียนรู้ของผู้เรียนจะเกิดขึ้นได้เป็นอย่างดีนั้น จะต้องจัดสภาพการเรียนการสอนตามลำดับขั้น ซึ่งมี 9 ขั้นคือ

1. ขั้นการสร้างความตั้งใจ ในขั้นนี้จะเป็นขั้นการของระบบการเรียนการสอน ในขั้นนี้จะมีสถานการณ์หรือเหตุการณ์ต่าง ๆ ที่ช่วยสร้างความตั้งใจ และความสนใจให้แก่ผู้เรียนได้ เช่น การเปลี่ยนสิ่งเร้าซึ่งอาจใช้คำถามทำให้ผู้เรียนเกิดความอยากรู้อยากเห็น
 2. ขั้นการแจ้งวัตถุประสงค์ให้ผู้เรียนทราบ เมื่อสร้างความตั้งใจให้เกิดขึ้นแก่ตัวผู้เรียนแล้วก็ถึงขั้นการแจ้งวัตถุประสงค์ในการเรียนครั้งนั้นให้ผู้เรียนทราบ เพื่อผู้เรียนจะรู้ว่าเขาจะทำอะไรได้ทราบ
 3. ขั้นการส่งเสริมการระลึกพื้นฐานความรู้เดิม ในขั้นนี้ผู้สอนควรจะได้เชื่อมโยงความรู้ใหม่ให้เข้ากับความรู้เดิม (เรื่องเก่า) ให้ได้ โดยให้ผู้เรียนระลึกถึงกฎเกณฑ์และสิ่งต่างๆ (ที่เรียนรู้มาแล้ว) มาเกี่ยวข้องกัน
 4. ขั้นการเสนอบทเรียนใหม่ เมื่อเห็นว่าผู้เรียนสามารถที่จะเชื่อมโยงความรู้เดิมกับความรู้ใหม่ได้แล้วก็รีบเสนอบทเรียนใหม่เลย ในการเสนอบทเรียนใหม่ ควรมีสื่อวัสดุการเรียน เพื่อเป็นสิ่งเร้าสื่อหรือวัสดุการเรียนการสอน ที่ใช้ขึ้นอยู่กับลักษณะของเนื้อหาวิชา
 5. ขั้นการจัดแนวการเรียนรู้ เป็นขั้นการแนะแนวหรือชี้แนวทางให้ผู้เรียนแสวงหาความรู้ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ตามวัตถุประสงค์
 6. ขั้นการก่อให้เกิดการปฏิบัติ การก่อให้เกิดการปฏิบัติงานโดยใช้ความสามารถที่มีอยู่ภายใน บางครั้งผู้เรียนจะต้องหน้าดำคร่ำเครียดหรือหน้านิ้วควมวด เพราะทำไม่ได้ตั้งใจ หรือบางครั้งจะยืมเพราะเคยเห็นตัวอย่างมาแล้ว
 7. ขั้นการแจ้งผลการปฏิบัติ การแจ้งผลการปฏิบัติงานของผู้เรียนให้เขาได้ทราบ จะเป็นการช่วยให้เขาได้รู้สิ่งบกพร่องที่เขาควรจะแก้ไขปรับปรุงได้ถูกต้อง เพื่อให้เกิดการเรียนรู้เต็มที่ การแจ้งผลการปฏิบัติควรจะแจ้งทันทีที่ผู้เรียนทำงานเสร็จ
 8. ขั้นการประเมินผลการปฏิบัติ ในขั้นนี้เป็นการประเมินผลการปฏิบัติงานของผู้เรียน เพื่อจะได้ทราบว่าได้ผลการเรียนรู้ตามที่ต้องการหรือไม่เพียงใด
 9. ขั้นการเสริมความแม่นยำและการถ่ายโยง ในขั้นนี้ผู้สอนจะทำการเสริมความแม่นยำให้เกิดขึ้นแก่ผู้เรียน อีกทั้งจะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักถ่ายโยงความรู้ที่นำไปใช้กับสิ่งต่างๆ ได้
- การวัดทักษะการปฏิบัติ สามารถแยกออกเป็น 3 ระดับ คือ ระดับพฤติกรรม (Behavior) ระดับผลลัพธ์ (Outcome) และระดับประสิทธิผล (Effectiveness) (ภัทรา นิคมานนท์, 2540)
- ระดับพฤติกรรม หมายถึง การวัดหรือการสังเกตจากพฤติกรรมในขณะที่ปฏิบัติงาน
- ระดับผลลัพธ์ หมายถึง การวัดผลของพฤติกรรมในกระบวนการทำงาน

ระดับประสิทธิผล หมายถึง การวัดประสิทธิภาพของงานให้ตรงกับวัตถุประสงค์ของงาน

นอกจากนี้ในการวัดทักษะการปฏิบัติควรวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนควบคู่ไปด้วย

ผู้วิจัยจึงสรุปว่า ทักษะการปฏิบัติ หมายถึง พฤติกรรมการแสดงออกที่ชัดเจนของนักศึกษาในการปฏิบัติงานด้านการประชาสัมพันธ์ซึ่งเป็นผลมาจากการรับรู้การเรียนรู้ในสาระของศาสตร์ทางการประชาสัมพันธ์ที่สังเกตได้ ซึ่งในการวิจัยครั้งนี้วัดโดยแบบประเมินทักษะในการปฏิบัติการใช้กระบวนการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การวิจัยหรือการรวบรวมข้อมูล การวางแผน การสื่อสารและการประเมินผลสามารถสรุปสาระสำคัญ

6. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการทำงานเป็นทีม

ความหมายของคำว่าทีม

นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของคำว่า “ทีม” ไว้ดังต่อไปนี้
ฮุส (Huse, 1982) ได้รวบรวมความหมายไว้หลายประการ คือ

- กลุ่มบุคคลที่รายงานต่อผู้บังคับบัญชาคนเดียวกัน
- กลุ่มที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีเป้าหมายการทำงานร่วมกัน
- กลุ่มที่ประกอบด้วยบุคคลที่มีหน้าที่สัมพันธ์กัน
- กลุ่มที่บุคคลที่ไม่มีความสัมพันธ์อย่างเป็นทางการมาร่วมปฏิบัติงานให้สำเร็จ

ตามวัตถุประสงค์ และงานดังกล่าว ไม่สามารถทำให้สำเร็จ ได้โดยบุคคลเพียงคนเดียว

“ทีมงาน” หมายถึง หมู่คณะตั้งแต่ 2 คนขึ้นไปมาร่วมกันและมีปฏิสัมพันธ์กันอย่างสม่ำเสมอในช่วงเวลาหนึ่ง ซึ่งสมาชิกจะรับรู้ว่าคุณเองมีภารกิจที่ต้องกระทำตามบทบาทของตนเอง โดยอาศัยการร่วมมือเพื่อให้ภารกิจนั้นบรรลุเป้าหมาย (ทิสนา แคมณี , 2522 : Woodcock M. and Franceis D., 1981 : Bradford, 1984 : Reddy, 1988)

Karl Allbrecht (1993) ได้เสนอว่า การที่จะให้ทีมทำงานอย่างมีประสิทธิภาพนั้น ทีมจะต้องมีวัตถุประสงค์ที่ชัดเจน มีการกำหนดบทบาทของสมาชิก มีการมอบหมายงาน และมีแผนปฏิบัติงานที่ชัดเจน

ดังนั้น การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่บุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมกันทำกิจกรรม โดยการปฏิบัติงานอย่างใดอย่างหนึ่ง ด้วยความร่วมมือประสานงานกัน เพื่อแก้ปัญหาต่างๆ มีการช่วยเหลือสนับสนุนกัน เพื่อให้งานหรือกิจกรรมนั้นบรรลุวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้ร่วมกันเป็นอย่างดี (ทิสนา แคมณี, 2522 ; สมพงษ์ เกษมสิน, 2526 ; Holder and Wardle, 1981 ; Daris, 1979)

ซึ่งกระบวนการในการทำงานเป็นทีมจะให้ผลไปสู่ความสำเร็จนั้น บุคคลในทีมจำต้องเรียนรู้ซึ่งกันและกัน มีการปรึกษาหารือซึ่งกันและกัน มีการติดต่อสื่อสาร และใช้ความรู้ ความสามารถที่มีอยู่ร่วมกันวางแผนทำงานทั้งของแต่ละบุคคลและของทีมงานเพื่อให้งานนั้นประสบผลสำเร็จตามจุดมุ่งหมายหรือเป้าประสงค์ที่ทีมงานได้กำหนดไว้ (Brill, 1976 ; Hunt, 1979)

จากความเห็นของนักวิชาการดังกล่าว พอสรุปได้ว่า การทำงานเป็นทีม หมายถึง การที่กลุ่มบุคคลตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป ร่วมมือร่วมใจกันปฏิบัติงานให้สำเร็จอย่างมีประสิทธิภาพ

การพัฒนาการทำงานเป็นทีม

การพัฒนาการทำงานเป็นทีม หมายถึง การกระทำกิจกรรมใดกิจกรรมหนึ่งที่มีการวางแผนไว้ล่วงหน้า เพื่อช่วยในการปรับปรุงประสิทธิภาพของทีมในการทำงานและปรับปรุงความสามารถของสมาชิกทีมงานในการแก้ปัญหาอันเกิดจากการทำงานร่วมกันเป็นทีม รวมทั้งเสริมสร้างความสามัคคีของสมาชิกในทีมงาน การพัฒนาการทำงานเป็นทีมจึงเป็นกระบวนการที่ทำให้คนกลุ่มหนึ่ง หรือที่เรียกว่า “ทีมงาน” ซึ่งมีจุดมุ่งหมายเดียวกัน สามารถทำงานร่วมกันได้ในฐานะที่เป็นหน่วยงานที่มีประสิทธิภาพ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ กระบวนการที่ทำให้ทีมงานทำงานได้ผลดีและมีประสิทธิภาพพร้อมทั้งสมาชิกในทีมงานเกิดความพึงพอใจในการทำงานร่วมกัน (Miller, 1991; Parker, 1991)

ทีม คือ กลุ่มของบุคคลมีปฏิสัมพันธ์กันเพื่อให้บรรลุถึงจุดหมายที่ตั้งไว้ (Johnson and Johnson, 2000)

ความแตกต่างของทีม (Teams) กับการทำงานเป็นกลุ่ม (Working Groups) สามารถสรุปได้ดังนี้ (Katzenbach and Smith, 1993)

ตารางที่ 6 เปรียบเทียบความแตกต่างของการทำงานเป็นกลุ่มกับการทำงานเป็นทีม

การทำงานเป็นกลุ่ม	การทำงานเป็นทีม
1. ผู้นำเป็นผู้มีบทบาทสำคัญอย่างยิ่ง	1. สมาชิกมีส่วนร่วมในการเป็นผู้นำ
2. วิสัยทัศน์ขององค์กร คือ ความมุ่งหมายของกลุ่ม	2. จุดมุ่งหมายของทีมจะมีลักษณะเฉพาะและเหมาะสมกับทีมแต่ละทีม
3. คนทำงานในกลุ่มแต่ละคนรับผิดชอบในการผลิตแต่ละชิ้นงาน	3. ทุกคนในทีมจะร่วมกันพัฒนาชิ้นงาน

ตารางที่ 6 (ต่อ)

การทำงานเป็นกลุ่ม	การทำงานเป็นทีม
4. ประสิทธิภาพประเมินโดยอิทธิพลของกลุ่มที่มีต่อผู้อื่น เช่น คะแนนของนักเรียนในการสอบวัดมาตรฐาน	4. ประสิทธิภาพวัดโดยตรงจากความสามารถในการทำงานเป็นทีม
5. ความสำเร็จของแต่ละคนจะได้รับการยกย่องและได้รับรางวัล	5. ความสำเร็จของทีมซึ่งได้มาจากความพยายามของแต่ละคน บุคคลในกลุ่มจะได้รับการยกย่อง
6. การพบปะกันจะเป็นอย่างรวดเร็วและระยะเวลาอันสั้น	6. การพบปะกันเป็นแบบเปิดและร่วมกันแก้ปัญหา
7. ในการพบปะกันสมาชิกจะอภิปรายตัดสินใจและส่งตัวแทน	7. ในการพบปะกันสมาชิกมีโอกาสในการอภิปราย ตัดสินใจ และลงมือปฏิบัติงานจริงด้วยกัน

สรุปได้ว่าทีมงานที่มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพนั้นทุกคนในทีมจะต้องมีความคิดมีทัศนคติที่ดีต่อการทำงานร่วมกัน ทั้งนี้เพราะความคิดและทัศนคติจะมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมการทำงานร่วมกันของแต่ละบุคคล นอกจากนี้การทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพย่อมขึ้นอยู่กับองค์ประกอบที่สำคัญ 3 ประการ คือ

1. ผู้นำทีมหรือหัวหน้าทีมงาน ควรส่งเสริมกระตุ้นใจให้สมาชิกร่วมกันทำงานแบบกลุ่มมีการร่วมกันคิด ร่วมปรึกษาหารือกันอย่างมีเป้าหมายในการทำงานที่แน่นอน
2. สมาชิกของทีมงาน ควรมีความตั้งใจในการทำงาน พยายามสร้างมนุษยสัมพันธ์กับสมาชิกในทีม
3. การจัดรูปแบบของกลุ่ม มีความสำคัญต่อการรวมกลุ่มทำให้สมาชิกรู้เป้าหมายและขั้นตอนในการทำงานร่วมกัน สามารถช่วยกันทำงานไปสู่เป้าหมายได้โดยไม่ต้องให้ความคุม

แนวคิด และทฤษฎีพื้นฐานในการพัฒนาการทำงานเป็นทีม

การพัฒนาให้ทีมงานทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพและบรรลุผลตามจุดมุ่งหมายอาศัยแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับทฤษฎีการทำงานร่วมกัน ทฤษฎีตาข่ายการปฏิบัติงานและทฤษฎีกระบวนการกลุ่ม ดังนี้

- ทฤษฎีการทำงานร่วมกัน

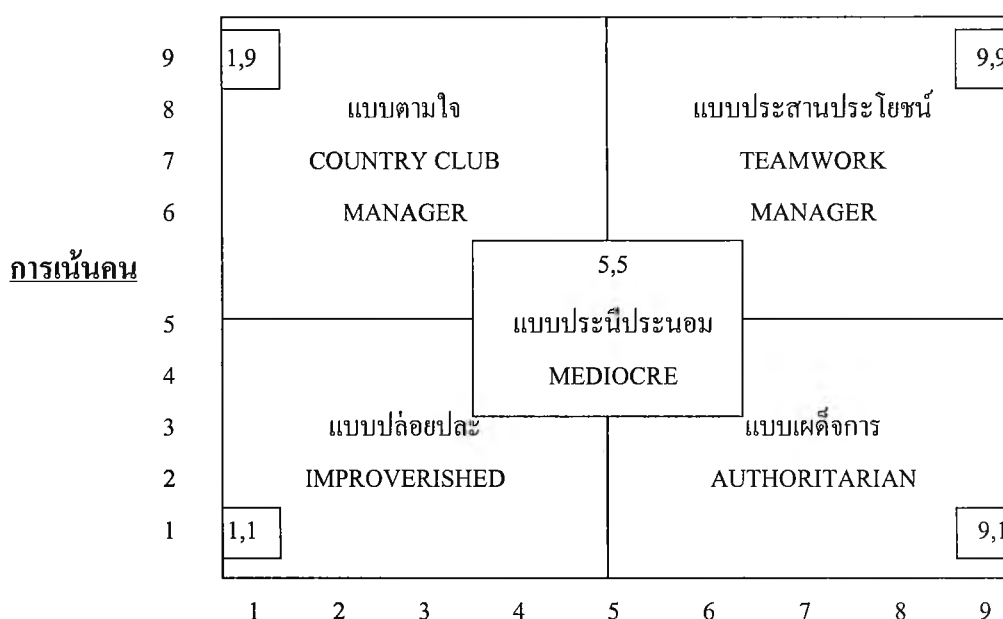
โฮแมน(Homans,1950) ซึ่งเป็นผู้หนึ่งที่ได้อธิบายหลักสำคัญของทฤษฎีการทำงานร่วมกันเป็นทีมว่า ประกอบด้วยหลักพื้นฐานสำคัญ 3 ประการ คือ กิจกรรม การกระทำร่วมกัน และความรู้สึก ทั้ง 3 ประการนี้จะเกี่ยวเนื่องกันโดยตรง กล่าวคือ ถ้าบุคคลภายในทีมงานมีส่วนร่วมในกิจกรรมมากเท่าไร ความรู้สึก และการกระทำของเขาจะมีมากขึ้นเท่านั้น สมาชิกในทีมงานที่มีความเกี่ยวพันกันในลักษณะดังกล่าวนี้จะมีแนวโน้มที่จะร่วมกันเป็นทีมงานที่มีพลังสูง

- ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีม

พฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมตามแนวคิดของเบลคและมูตัน

1. ทฤษฎีพฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีม

พฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมตามแนวความคิดของเบลคและมูตัน (Blake and Mouton, 1987 ดังแสดงในภาพที่ 7

ภาพที่ 7 พฤติกรรมกรรมการบริหารการทำงานเป็นทีมตามแนวความคิดของเบลคและมูตัน

ภาพที่ 7 แสดงว่าพฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมตามแนวความคิดของเบลคและมูตัน แบ่งเป็น 5 สไตล์ ดังนี้ 1) สไตล์ 9,1 เป็นลักษณะการบริหารแบบเผด็จการ (เน้นงาน) ซึ่งเน้นความต้องการของตนเอง 2) สไตล์ 1,9 เป็นลักษณะการบริหารแบบตามใจเป็นการตอบสนองความต้องการของผู้อื่น (เน้นคน) 3) สไตล์ 1,1 เป็นลักษณะการบริหารแบบปล่อยปละละเลยไม่สนใจว่าจะป็นงานหรือคน 4) สไตล์ 5,5 เป็นลักษณะการบริหารแบบประนีประนอม 5) สไตล์ 9,9 เป็นลักษณะการบริหารแบบร่วมกันประสานประโยชน์โดยเน้นทั้งงานและเน้นทั้งคน เป็นสไตล์พฤติกรรมกรรมการบริหารในการทำงานเป็นทีมที่ดีที่สุดซึ่งพื้นฐานของบุคคลนั้นต่างต้องการที่จะทำงานให้ได้ผลดีและต่างต้องการมีส่วนร่วมในงานที่รับผิดชอบ ทฤษฎีนี้จึงมีความเชื่อว่า

ผลงานของทีมที่ดีเกิดขึ้นได้จากการมีปฏิสัมพันธ์กัน (Interaction) หรือการประสานประสานความต้องการขององค์การและของบุคคลเข้าด้วยกันซึ่งเป็นการร่วมประสานประโยชน์ กล่าวโดยสรุปการทำงานเป็นทีมที่จะให้ได้ผลดีและมีประสิทธิภาพตามทฤษฎีของเบลคและมุตันนั้น จะต้องประกอบด้วย ผลงานที่ดีและสมาชิกในทีมงานมีความพึงพอใจที่ดีในการทำงานร่วมกัน

2. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่ม

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการกลุ่มที่กล่าวถึงการปรับปรุงหรือเปลี่ยนแปลงทัศนคติและพฤติกรรมของบุคคลในทีมงานทั้งในด้านการเสริมสร้างความสัมพันธ์ในระหว่างสมาชิกและการปรับปรุงการทำงานของสมาชิกให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น มีดังนี้

2.1 ทฤษฎีว่าด้วยบุคลิกภาพของสมาชิกในทีมงาน แคทเทลล์ (Cattell, 1976) เป็นผู้พัฒนาทฤษฎีนี้ขึ้น โดยอาศัยหลักการจากทฤษฎีการเสริมแรง (Reinforcement) คือ กฎแห่งผล (Law of Effect) เพื่ออธิบายเกี่ยวกับพฤติกรรมของสมาชิกในทีมงาน ประกอบด้วย ลักษณะของกลุ่ม ได้แก่ ลักษณะของบุคคลในทีมงาน ลักษณะของบุคลิกภาพรวมไปถึงวิธีการตัดสินใจของทีมงาน และบทบาทของสมาชิกแต่ละคนรวมทั้งการติดต่อสื่อสารภายใน ทีมงานและพลวัตของกลุ่ม ซึ่งประกอบด้วย ลักษณะที่ทำให้ทีมงานรวมกันได้ ได้แก่ การร่วมกันทำกิจกรรมของสมาชิก และลักษณะที่ทำให้ทีมงานประสบผลสำเร็จ

2.2 ทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่ม สโตดิลล์ (Stogdill, 1969) ได้กล่าวถึงทฤษฎีสัมฤทธิ์ผลของกลุ่มว่า องค์ประกอบของการทำงานเป็นทีม มี 3 ประการ คือ

2.2.1 สิ่งที่สมาชิกป้อนเข้า (Member inputs) หมายถึง การแสดงออกปฏิสัมพันธ์และการคาดหวังผล ซึ่งถือเป็นการลงทุนของสมาชิกในทีมงานเพื่อให้เกิดผลจากการรวมกลุ่ม

2.2.2 ตัวแปรแทรกซ้อนหรือตัวแปรสื่อ (Mediating variables) หมายถึง ปัจจัยด้านโครงสร้างของกลุ่ม ทั้งโครงสร้างอย่างเป็นทางการและบทบาทของสมาชิกในทีมงาน ได้แก่การกำหนดตำแหน่งหน้าที่ความรับผิดชอบและอำนาจในตำแหน่งหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย

2.2.3 ผลของกลุ่ม (Group output) หมายถึง ผลที่ได้รับจากการลงทุนของสมาชิกจากการแสดงออก จริยธรรมของกลุ่ม รวมถึงความสามัคคีและความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของสมาชิกในทีมงาน

3. ทฤษฎีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและพื้นฐานความสัมพันธ์ของสมาชิกในทีมงาน ดังนี้

3.1 การทำงานเป็นทีมจะมีการแลกเปลี่ยนพฤติกรรมและความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในทีมงาน ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิก (Interpersonal relationship) จะเกิดจากการที่สมาชิกมีปฏิสัมพันธ์ในรูปแบบต่างๆ กัน และพฤติกรรมที่แสดงออกภายในกลุ่มก็จะเป็น

พฤติกรรมที่เลือกสรรแล้ว

3.2 ความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในทีมงาน ก่อให้เกิดผลการทำงานเป็นทีมมากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวประกอบด้วยการมีปฏิสัมพันธ์ต่อกันในระหว่างสมาชิกทีมงาน เช่น ความสบายใจ ความสนุกสนาน ความอึดอ้อมใจ ความพอใจ การยอมรับและการเห็นคุณค่าของกันและกัน

3.3 ความต้องการที่จะมีการพยายามปรับตัวให้เข้ากับผู้อื่นมี 3 ลักษณะ คือ

3.3.1 ความต้องการนับรวมเป็นพวกเดียวกัน (Inclusion) ได้แก่ ความต้องการอยู่ร่วมกับผู้อื่น มีลักษณะทำอะไรทำร่วมกัน (Togetherness) ซึ่งบุคคลจะแสดงออกเพื่อชื่อเสียงการเป็นที่ยอมรับ (Recognition) และความมีเกียรติ (Prestige) เป็นต้น

3.3.2 ความต้องการในควบคุม (Control) ได้แก่ การที่สมาชิกในทีมงานต้องการจะมีอิทธิพล มีอำนาจ หรือต้องการที่จะควบคุมผู้อื่น อาจแสดงออกมา 2 ลักษณะ คือ การควบคุมผู้อื่น หรือการถูกผู้อื่นควบคุม

3.3.3 ความต้องการเป็นที่รักใคร่ของผู้อื่น (Affection) ได้แก่ ความรักความเป็นมิตร การช่วยเหลือ การสร้างความผูกพันทางอารมณ์ เพื่อให้เกิดความใกล้ชิดสนิทสนม การแสดงพฤติกรรมหรือการสร้างความสัมพันธ์ของสมาชิกในทีมงานอาจเป็นไปได้ในลักษณะที่เข้ากันได้หรือเข้ากันไม่ได้ขึ้นอยู่กับบุคคลที่สัมพันธ์กัน และลักษณะในการแสดงความสัมพันธ์กันเป็นประการสำคัญ

4. ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการทำงานเป็นทีม

ปัจจัยต่าง ๆ ที่ทำให้ทีมงานทำงานได้ดีและมีประสิทธิภาพ โดยทั่วไปเป็นปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจ และการตรวจสอบภารกิจของทีมงานในการทำงาน ดังนั้น การที่ทีมงานสามารถจะทำงานร่วมกันได้อย่างดีและมีประสิทธิภาพจึงขึ้นอยู่กับปัจจัยต่าง ๆ สรุปดังนี้ (Burke, 1988 ; Drexler, 1988 ; Miller, 1991 ; Parker, 1991 ; Reddy, 1988 และ Shonk, 1982)

4.1 เป้าหมาย (Goals) ทีมงานจะทำงานได้ดีก็ต่อเมื่อสมาชิกของทีมงานรับผิดชอบในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกัน แต่สิ่งสำคัญที่มักจะถูกลืมเสมอคือการที่สมาชิกของทีมงานต่างมีเป้าหมายของตนเอง ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องระบุให้ชัดเจนถึงเป้าหมายของงานที่จะทำเพื่อให้สมาชิกภายในทีมงานได้รับรู้และจัดการวางแผนงานให้ถูกต้อง

การพัฒนาทีมงานให้มีประสิทธิภาพจำต้องดำเนินการเกี่ยวกับเป้าหมาย ดังนี้

1. จัดการสื่อสารให้สมาชิกในทีมงาน รับรู้และเข้าใจเป้าหมายของทีมงานได้อย่างชัดเจนและถูกต้องตรงกัน ซึ่งการที่สมาชิกภายในทีมงานเข้าใจเป้าหมายไม่ตรงกันแม้แต่เพียงเล็กน้อยก็อาจจะทำให้เกิดความขัดแย้งระหว่างสมาชิกในทีมงานได้

2. พยายามให้สมาชิกในทีมงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายเพราะว่ายิ่งเปิดโอกาสให้สมาชิกในทีมงานมีส่วนร่วมในการตั้งเป้าหมายมากเพียงใด สมาชิกจะยิ่งรักษาสัญญากับ

ตนเองมากเท่านั้นว่าจะต้องทำงานให้บรรลุเป้าหมายที่ได้วางไว้

3. พยายามทำให้เป้าหมายนั้นนำไปปฏิบัติได้ การเขียนเป้าหมายที่ดีควรมีลักษณะที่สมาชิกสามารถรับรู้ได้ วัดได้ และมีความเฉพาะเจาะจงจนสมาชิกสามารถที่จะรับรู้ได้ว่าบรรลุตามเป้าหมายที่วางไว้

4. พยายามที่จะจัดให้มีการแลกเปลี่ยนเป้าหมายระหว่างสมาชิกในทีมงานแต่ละคน ซึ่งจะมีผลทำให้สมาชิกคนอื่น ๆ ได้รับรู้ว่าการปฏิบัติงานของตนเองนี้จะช่วยสนับสนุนหรือขัดขวางงานของสมาชิกคนอื่น ๆ

4.2 บทบาท (Roles) การจัดการเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในทีมงาน เป็นสิ่งที่จะต้องพิจารณาในการพัฒนาการทำงานเป็นทีม ซึ่งสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงในเรื่องที่เกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกในทีมงานมีดังนี้

1. ความชัดเจนของบทบาท ทีมงานที่สมาชิกทำงานร่วมกันมานานทุกคนจะเข้าใจบทบาทของตนเองและสมาชิกอื่นๆ ได้ดี แต่ถ้าเป็นทีมงานที่ดั่งขึ้นใหม่ทุกคนจะมีปัญหาในเรื่องนี้มาก แม้ทีมงานที่เคยทำงานร่วมกันมาสักระยะหนึ่งก็ตาม ยังพบว่ามีปัญหาในเรื่องบทบาทเสมอเพราะสมาชิกจะรับรู้เกี่ยวกับบทบาทของตนเองแตกต่างไปจากสมาชิกคนอื่น ๆ เนื่องจากเมื่อทำงานร่วมกันมานาน ผู้ที่เคยร่วมทำงานด้วยมักจะคาดหวังไว้กับสมาชิกอื่นๆ ซึ่งความคาดหวังนี้มักไม่ได้เขียนไว้ในคำบรรยายลักษณะของงาน (Job description) จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่สมาชิกทุกคนในทีมงานจะต้องนำขึ้นมาทบทวนเพื่อให้สมาชิกทุกคนเข้าใจตรงกัน

2. ความขัดแย้งในบทบาท ที่มาของความขัดแย้งมักจะเกิดจากการที่สมาชิกในทีมงานแสดงบทบาทของตนเองไม่สอดคล้องต้องกัน หรือความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของตนเองไม่กระจ่างชัด ทำให้เกิดความคาดหวังแตกต่างกัน โดยทั่วไปการทำความเข้าใจในบทบาทของสมาชิกในทีมงานควรจะทำเป็นระยะๆ เพราะเมื่อทำงานร่วมกันไปนานเข้าสมาชิกภายในทีมงานอาจจะสะสมความคาดหวังใหม่ๆ ต่อบทบาทของสมาชิกอื่นๆ ได้ นอกจากนี้เมื่อมีสมาชิกใหม่เพิ่มขึ้นหรือเปลี่ยนแปลงไป ทีมงานจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทของสมาชิกแต่ละคนเสมอ เนื่องจากสมาชิกใหม่มักไม่เข้าใจบทบาทของสมาชิกเดิม

4.3 กระบวนการทำงาน (Procedures) กระบวนการในการพัฒนาการทำงานเป็นทีมเพื่อให้งานบรรลุเป้าหมายร่วมกัน ควรต้องมีการตรวจสอบกระบวนการทำงาน สิ่งที่ต้องคำนึงถึงในการตรวจสอบ มีดังนี้

4.3.1 การตัดสินใจ การพัฒนาการทำงานของทีมงานทุกทีม มีสิ่งที่จะต้องคำนึงถึงเกี่ยวข้องกับเรื่องของการตัดสินใจ ดังนี้

1. ผู้ที่มีหน้าที่รับผิดชอบในการตัดสินใจ
2. วิธีดำเนินการตัดสินใจ
3. การมีส่วนร่วมในการตัดสินใจของสมาชิกในทีมงาน

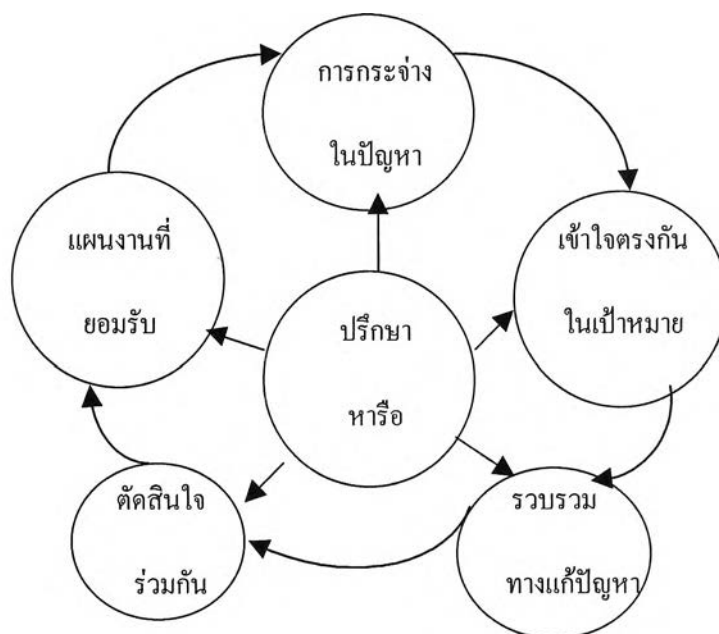
ข้อควรคำนึงถึงเหล่านี้จะถูกนำมาเป็นหลักในการวางระบบการตัดสินใจ เพื่อให้ได้ผลการตัดสินใจที่มีคุณภาพและประสิทธิภาพสูง จึงพบอยู่เสมอว่าสมาชิกในทีมงานต่างไม่ยอมมีส่วนร่วมในการตัดสินใจ จนกระทั่งไม่มีการตัดสินใจในเหตุการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น

4.3.2 การสื่อสาร หลักการพื้นฐานของการสื่อสารเพื่อการทำงานเป็นทีมที่มีประสิทธิภาพคือ ควรเปิดโอกาสให้สมาชิกภายในทีมงานได้มีการติดต่อสื่อสารกันได้อย่างอิสระการที่สมาชิกได้รับรู้ข่าวสารที่เกี่ยวกับเรื่องภายในทีมงานของตนเองและเรื่องระหว่างทีมงานกับสิ่งแวดล้อมภายนอก จะทำให้เกิดความเข้าใจในการทำงานร่วมกัน และยังเป็นประโยชน์ต่อประสิทธิภาพของงานด้วยการสื่อสารหรือสื่อความหมายในการทำงานร่วมกันนั้น ทีมงานจำเป็นต้องตรวจสอบข้อมูลดังต่อไปนี้

1. ความเข้าใจตรงกันในการทำงานร่วมกันของสมาชิก
2. สมาชิกรับฟังซึ่งกันและกัน
3. สมาชิกมีความเปิดเผยและจริงใจต่อกัน หากสมาชิกในทีมงาน

รับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือมีความเข้าใจไม่ตรงกันเกิดขึ้นเมื่อใดต้องพยายามปรับความเข้าใจให้ตรงกัน ไม่พูดลับหลังหรือต่างคนต่างเข้าใจคนละทิศคนละทางกัน การรับรู้ของสมาชิกในทีมงานที่ต่างกัน และไม่ยอมตรวจสอบการรับรู้ซึ่งกันและกัน อาจก่อให้เกิดความขัดแย้งขึ้นได้ และถ้าไม่สามารถบริหารความขัดแย้งให้เกิดประโยชน์ได้ ผลเสียต่างๆ จะเกิดกับประสิทธิภาพของงานและความพึงพอใจของสมาชิกในการทำงานร่วมกัน

4.3.3 การประชุมปรึกษาหารือ หัวใจสำคัญของการทำงานเป็นทีม เพื่อให้งานมีประสิทธิภาพขึ้นอยู่กับการประชุมปรึกษาหารือ ดังภาพประกอบที่ 3 (ชัยพร วิชาวุธ, 2538)

ภาพที่ 8 องค์ประกอบของการทำงานเป็นทีมเพื่อให้งานมีประสิทธิภาพ

การประชุมปรึกษาหารือ จำต้องอาศัยการแสดงความคิดเห็นของสมาชิกในทีมงาน ให้มากที่สุดเท่าที่จะทำได้ การแสดงความคิดเห็นดังกล่าว เรียกว่า “การระดมพลังสมอง” (Brainstorming) โดย ออสบอร์น (Osborn) เป็นผู้คิดสร้างขึ้นมาเพื่อใช้เป็นเทคนิคในการประชุมที่มีประสิทธิภาพและเป็นเทคนิคที่ใช้ในการพัฒนาการทำงานเป็นทีมที่ได้ผล (พรรณราย ทรัพย์ประภา, 2529)

ขั้นตอนในการทำงานเป็นทีม

ขั้นตอนในการทำงานเป็นทีมสามารถสรุปได้ 7 ขั้นตอน ดังนี้ (เอกชัย กี่สุขพันธ์, 2538)

1. การกำหนดภารกิจหรืองานที่จะทำ หัวหน้าทีมจะต้องชี้แจงหน้าที่และความรับผิดชอบให้สมาชิกแต่ละคนทราบโดยพร้อมที่จะเปลี่ยนแปลงได้ถ้าสมาชิกมีข้อเสนอแนะที่ดีหรือมีความจำเป็นจะต้องเปลี่ยน
2. สร้างความเข้าใจกับสมาชิก เปิดโอกาสให้สมาชิกมีส่วนร่วมในการเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจร่วมกัน
3. ระดมความคิด เป็นการระดมความคิดเกี่ยวกับวิธีการปฏิบัติงาน ข้อมูลและข้อจำกัดต่างๆ ในการทำงาน
4. คัดเลือกความคิด เป็นการพิจารณาความคิดต่างๆ ที่ได้จากการระดมสมอง โดยเฉพาะวิธีการปฏิบัติงาน ขั้นตอนต่างๆ ในการทำงาน ซึ่งทีมงานเห็นว่าดีที่สุด เพื่อนำไปกำหนดเป็นแผนการปฏิบัติงาน
5. กำหนดแผนปฏิบัติงาน เป็นการวางแผนการปฏิบัติงาน เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่ต้องการ และเพื่อให้สมาชิกของทีมงานได้ทราบแผนงานตรงกันว่าใครทำหน้าที่อะไรและเมื่อใด หัวหน้าทีมต้องแน่ใจว่าสมาชิกของทีมงานทุกคนเข้าใจตรงกันว่าแต่ละคนมีหน้าที่รับผิดชอบอะไรบ้าง
6. การปฏิบัติตามแผน เป็นการตรวจสอบผลการปฏิบัติงาน คอยส่งเสริมสนับสนุน สั่งการ ให้คำแนะนำและกระตุ้นให้กำลังใจแก่ลูกทีม
7. การประเมินผล เป็นการสรุปผลการดำเนินงานในด้านต่างๆ เช่น ความก้าวหน้าของการทำงาน คุณภาพของงาน ปัญหาและอุปสรรคที่เกิดขึ้น วิธีการดำเนินงานและประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงาน

ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ

ปัจจัยที่ช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้เป็นทีมอย่างมีประสิทธิภาพ สามารถสรุปได้ ดังนี้

1. การให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมแก่ผู้เรียน จากการสำรวจความพึงพอใจเกี่ยวกับประสบการณ์ในการเรียนรู้โดยให้ทำงานกลุ่ม (Bolton, 1999) ผู้เรียนจะพึงพอใจอย่างมาก เพื่อผู้สอนจัดให้มีการจัดให้ความรู้เกี่ยวกับการทำงานเป็นทีมแก่ทุกคนในชั้นเรียน ก่อนที่จะมอบหมายให้ไปเรียนรู้และทำงานร่วมกัน
2. ระยะเวลาในการทำงานร่วมกัน ผลจากงานวิจัยหลายเรื่องสนับสนุนว่าการเรียนรู้เป็นทีมจะเกิดได้ดี และมีประสิทธิภาพในกลุ่มที่มีระยะเวลาในการร่วมทีมกันระยะยาว (Campion, et al., 1993; Denison, et al., 1996; Druskat, 1996; Edmondson, 1999, Edmondson, 2000)
3. ความเข้าใจซึ่งกันและกัน ช่วยให้ผู้สมาชิกในทีมมีความผูกพัน เข้าใจกัน เรียนรู้ความแตกต่างของกันและกัน สามารถแบ่งงานกันทำได้อย่างถูกต้องและเหมาะสม (Druskat, 2000; Johnson and Johnson, 1992; Meister, 2000; Metheny, 2000)
4. การติดต่อสื่อสารภายในกลุ่มที่มีประสิทธิภาพ ช่วยให้รู้ข้อเด่น ข้อด้อยของสมาชิก ซึ่งช่วยให้ปรับปรุงการเรียนรู้และการทำงานร่วมกันได้ด้วยดี
5. การกำหนดระยะเวลา พฤติกรรมในการทำงานของบุคคล จะทำงานอย่างเต็มที่ขึ้นอยู่กับการกำหนดระยะเวลาการทำงาน
6. ความสามารถในการแก้ปัญหา มีความสัมพันธ์ในทางบวกกับการเรียนรู้เป็นทีมและผลงานของทีม กล่าวคือ การแก้ปัญหาในทีมสามารถทำได้ดี การเรียนรู้ในทีมและผลงานของทีมจะประสบความสำเร็จสูงเช่นเดียวกัน (Druskat, 2000)
7. การเรียนรู้เป็นทีมจะช่วยสนับสนุนให้เกิดความสัมพันธ์ส่วนบุคคลเพิ่มขึ้น และช่วยส่งเสริมให้เกิดทักษะในการแก้ปัญหา (Druskat, 2000)
8. ความรู้ในการบริหารจัดการภายในทีม มีผลต่อประสิทธิภาพของการเรียนรู้ภายในทีม ดังนั้น ควรมีการให้ความรู้แก่สมาชิกในทีม ให้มีความรู้เกี่ยวกับทีมให้ดีพอเพียง จะเข้าใจซึ่งกันและกัน สามารถเรียนรู้และทำงานร่วมกันได้ (Zemke, 1993)

จากแนวคิดการทำงานเป็นทีมที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปว่า การเรียนรู้โดยใช้กระบวนการทำงานเป็นทีม ช่วยให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ดีขึ้น และส่งเสริมความสามารถในการทำงานร่วมกันกับผู้อื่น (Slavin, 1991) และการเรียนรู้เป็นทีม และทำงานเป็นทีมให้ประสบความสำเร็จ สมาชิกในทีมต้องมีทักษะสื่อสาร และทักษะของการให้ความร่วมมือ (Gibson and Campbell, 2000) นอกจากนี้การเรียนรู้เกิดขึ้นจากการทำงานเป็นทีม จะเกิดขึ้นเมื่อกลุ่มมีขนาดเล็ก ช่วยให้สมาชิกได้ขยายความรู้สู่เพื่อนในทีม มีการแลกเปลี่ยนความรู้ ทักษะประสบการณ์ซึ่งกันและกันได้อย่างทั่วถึง (McNeil and Dayne, 1996) สอดคล้องกับ Lenschow (1996) กล่าวว่า จำนวนที่เหมาะสมในการทำงานเป็นทีมควรมีจำนวนสมาชิก 3 – 6 คน

7. แนวคิดเกี่ยวกับทักษะการแก้ปัญหา

ความหมายของปัญหา

ปัญหาเป็นสิ่งที่ไม่พึงประสงค์ให้เกิดขึ้น การศึกษาและหาวิธีการเพื่อแก้ปัญหา จำเป็นต้องใช้ความสามารถทางด้านความคิดตีความสภาพการณ์ต่างๆ ที่เกิดขึ้น ซึ่งนักการศึกษา และนักจิตวิทยา ได้ให้ความหมายของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไว้ต่างๆ พอสรุปได้ดังนี้

บาว, เอกสเตรน และ โดมิโนสกี (Bourm, Ekstrand และ Dominoski, 1971) ได้กล่าวถึงความหมายของปัญหาในแนวเดียวกันว่า ปัญหาเป็นเหตุการณ์ที่ก่อให้เกิดอุปสรรคต่อการดำเนินงาน ชัดขวาง ไม่ให้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งจำเป็นต้องศึกษาสาเหตุ และที่มาของปัญหานั้นๆ แล้วดำเนินการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

วีระพล สุวรรณันต์ (2534) ได้ให้ความหมายของปัญหาไว้ว่า ปัญหา คือ สภาพเหตุการณ์ที่จะเกิดขึ้นในอนาคตและมีแนวโน้มที่จะไม่ตรงกับความต้องการ

บุญเลี้ยง พลอาวุธ (2511) ได้ให้ความหมายของปัญหาไว้ว่า ปัญหา คือ สิ่งใดสิ่งหนึ่งเกิดความยุ่งยากขึ้น หรือสถานการณ์ที่เกิดขึ้นกับคนเมื่อเขามีจุดมุ่งหมายที่แน่ชัด แต่ไม่สามารถบรรลุจุดมุ่งหมายนั้นได้ด้วยพฤติกรรมที่มีอยู่ เนื่องจากมีอุปสรรคมาขัดขวาง ซึ่งสอดคล้องกับอุบลรัตน์ เฟิงสถิตย์ (2528) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับปัญหาว่า คือ ความรู้สึกที่เกิดขึ้นขณะที่บุคคลไม่สามารถมองเห็นความสัมพันธ์ของสิ่งต่าง ๆ และไม่รู้ว่าวิธีการที่จะไปให้ถึงเป้าหมายที่ต้องการนั้น และ อารมณ์ ชูดวง (2535) ก็กล่าวในทำนองเดียวกันว่า ปัญหาคือสิ่งที่ซับซ้อน ยังหาคำตอบไม่ได้ และการที่จะได้คำตอบมานั้น ต้องใช้กระบวนการที่เหมาะสม

จากที่กล่าวมาข้างต้น อาจสรุปได้ว่า ปัญหาคือ สิ่งที่ไม่พึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นทั้งกับตนเองและผู้อื่น จึงจำเป็นต้องศึกษาและหาวิธีการแก้ไขด้วยกระบวนการที่เหมาะสม

ความหมายของความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

ในเรื่องของความหมายของความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ได้มีนักการศึกษา และนักจิตวิทยา ได้ให้ความหมายไว้ต่างๆ กัน พอสรุปได้ดังนี้

จากการศึกษาของ วรรณดี วรรณศิลป์ (2523) ได้สรุปความหมายของการคิดแก้ปัญหาซึ่งสอดคล้องกับ May, 1970) ว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นพฤติกรรมหรือวิธีการดำเนินการที่ซับซ้อนต้องอาศัยความรู้ ความคิด ประสบการณ์ วิธีการ และขั้นตอนในการศึกษาปัญหา เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการ

บาว เอกสเตรนและโดมิโนสกี (Bourm, Ekstrand, Dominoski, 1971) ได้แสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไว้ว่า เป็นความสามารถในการใช้ประสบการณ์เดิมจากการเรียนรู้ทั้งทางตรงและทางอ้อม เป็นการแสดงความรู้ ความคิดของ

สถานการณ์ที่เป็นปัญหาในปัจจุบัน โดยนำมาจัดเรียงลำดับใหม่ เพื่อผลของความสำเร็จใน จุดมุ่งหมายเฉพาะอย่าง

ในขณะที่ Gagne (1970) ได้อธิบายความหมายของการแก้ปัญหาว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหาเป็นรูปของการเรียนรู้อย่างหนึ่งที่ต้องอาศัยความคิดรวบยอดเป็นพื้นฐาน การเรียน เป็นการกระทำที่มีจุดมุ่งหมาย เป็นการเลือกเอาวิธีการหรือกระบวนการที่เหมาะสม เพื่อนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ต้องการนั้น โดยอาศัยความรู้แจ้งหรือความหยั่งเห็น (Insight) ในปัญหาอย่าง ถ่องแท้เสียก่อนจึงจะแก้ปัญหา

กู๊ด (Good, 1973) ได้แสดงความคิดเห็นว่า วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ก็คือ วิธีการแก้ปัญหานั้นเอง กล่าวคือ การแก้ปัญหา เป็นแบบแผนหรือวิธีการดำเนินการ ซึ่งอยู่ในสถานะที่มีความ ยุ่งยาก และต้องพยายามหาข้อมูลที่มีความเกี่ยวข้องกับปัญหา มีการตั้งสมมติฐาน และตรวจสอบ ข้อมูลเพื่อหาความสัมพันธ์ของสมมติฐานนั้นว่าเป็นจริงหรือไม่

อาภรณ์ ชูดวง (2535) กล่าวว่า การแก้ปัญหานั้น เป็นพฤติกรรมแบบแผนหรือวิธีการที่ต้องอาศัยกระบวนการคิดวิเคราะห์วิจารณ์ วิธีการทางวิทยาศาสตร์ ตลอดจนประสบการณ์เดิม จากการเรียนรู้ ทั้งทั้งทางตรงและทางอ้อม เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ต้องการ

ประสาธ อิศรปริดา (2520) ได้ให้คำจำกัดความการคิดแก้ปัญหาว่า เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยสติปัญญา และความคิดรวมทั้งรูปแบบพฤติกรรมที่ซับซ้อนต่าง ๆ อันเป็นผลมาจากการพัฒนาทางสติปัญญา

จากแนวความคิดที่กล่าวมา พอจะสรุปได้ว่า ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา เป็นการแสดงความสามารถทางสมองจากการเรียนรู้ การคิดและวิเคราะห์ข้อมูล จากประสบการณ์ เดิม แล้วนำมาเข้าสู่วิธีการหรือขั้นตอนในการศึกษา เพื่อให้บรรลุถึงจุดมุ่งหมายที่ต้องการนั้น

องค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

1. ความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

กรอสนิคเกิล และเบรีกเนอร์ (Grossinickle และ Brueckner, 1959) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของความสามารถในการแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. สภาพปัญหาที่เกิดขึ้นจะต้องมีความสัมพันธ์หรือเกี่ยวข้องกับผู้เรียน
2. เป็นปัญหาที่สามารถคิดหาแนวทางแก้ไขได้
3. ปัญหาที่เกิดขึ้นนั้น ต้องอยู่ในขอบเขตที่ชัดเจน ผู้เรียนสามารถเข้าใจได้
4. ผู้เรียนเสนอแนะวิธีการแก้ปัญหาที่สามารถเป็นไปได้
5. ผู้เรียนควรจะได้รับคำแนะนำจากผู้สอนในการคิดวางแผนการแก้ปัญหา
6. การเก็บรวบรวมข้อมูล การจัดกระทำข้อมูลและการประเมินผลโดยใช้

วิธีการต่างๆ

7. ผู้เรียนจะนำขั้นตอนการแก้ปัญหาที่เคยประสบมาแล้วมาใช้ในสถานการณ์ที่เป็นต้นกำเนิดของปัญหาที่เกิดขึ้นต่อไป

ศิริพันธ์ เพชรทองคำ และคณะ (2521) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาไว้ว่า การแก้ปัญหาเป็นกิจกรรมทางด้านความคิดที่จะรวบรวมประสบการณ์เดิมกับสถานการณ์ของปัญหาเข้าด้วยกัน เป็นกระบวนการเลือกวิธีการต่างๆ ซึ่งจะนำไปสู่จุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้เป็นการเรียนด้วยวิธีค้นหา ซึ่งจะมีความหมายสมบูรณ์ได้เมื่อผู้เรียนเชื่อมโยงวิธีการแก้ปัญหาเข้ากับโครงสร้างทางความคิดของเขา

องค์ประกอบของความสามารถในการคิดแก้ปัญหาดังกล่าว เป็นข้อที่ควรคำนึงสำหรับการจัดสถานการณ์ที่ต้องการให้ผู้เรียนแสดงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาด้วยวิธีการต่างๆ

การวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา

Quellmaiz (1985) กล่าวว่า การวัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหา ควรมีลักษณะดังนี้

1. ปัญหาที่นำมาใช้ถาม ควรเป็นปัญหาที่สำคัญและเกิดขึ้นได้บ่อย ๆ
2. กำหนดปัญหาที่มีทางเลือกหรือวิธีการแก้ปัญหาหลาย ๆ วิธี
3. กำหนดรูปแบบคำถามที่ให้ผู้เรียนสามารถอธิบายเหตุผลได้
4. กำหนดคำถามให้มีการเชื่อมโยงความคิดและสรุปได้ทั่ว ๆ ไป
5. วัดทักษะความสามารถในการคิดแก้ปัญหาแบบรวม ๆ

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า ปัญหาหรือสภาพการณ์ที่มีความเหมาะสมในการนำไปใช้วัดความสามารถในการคิดแก้ปัญหาควรเป็นปัญหาที่อยู่ใกล้ตัวและสามารถเกิดขึ้นได้บ่อยๆ ตามสภาพแวดล้อม เช่น ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน ปัญหาที่ไม่มีความยุ่งยากหรือซับซ้อนมากเกินไป เป็นต้น

การเรียนการสอนกับการแก้ปัญหา

ความสามารถในการแก้ปัญหของแต่ละบุคคลนั้น จะแตกต่างกันออกไป เพราะคนเราจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาได้ดีหรือไม่ ขึ้นอยู่กับสติปัญญา ความรู้ ประสบการณ์ ตลอดจนการได้รับการจูงใจหรือไม่เพียงใด ซึ่งสิ่งเหล่านี้ เป็นปัจจัยสำคัญต่อความสามารถในการแก้ปัญหา และวิธีการแก้ปัญหานั้นไม่มีขั้นตอนที่แน่นอนตายตัวเสมอไป ดังนั้น การเรียนการสอนจึงเป็นส่วนหนึ่งที่จะช่วยพัฒนาปัจจัยต่างๆ อันจะส่งผลให้ความสามารถในการแก้ปัญหของผู้เรียนดีขึ้น ดังที่ สายหยุด สมประสงค์ (2523) ได้กล่าวไว้ว่าการที่ผู้เรียนจะสามารถแก้ปัญหาดังกล่าว

ได้นั้น ผู้สอนจะต้องจัดสภาพการณ์ภายนอกต่างๆ เพื่อย่อให้ผู้เรียนได้ใช้กระบวนการเหล่านั้น
แก้ปัญหา เช่น

1. จัดสถานการณ์ใหม่ๆ ที่มีวิธีการแก้ปัญหาได้หลายๆ วิธี มาให้ผู้เรียนฝึกฝนในการคิดหาวิธีการแก้ปัญหาให้ได้มาก ๆ
2. ปัญหาที่ผู้สอนนำมาให้ผู้เรียนได้ฝึกฝนนั้น นอกจากจะเป็นปัญหาใหม่ๆ ที่ผู้เรียนยังไม่เคยประสบมาก่อนแล้ว ก็ควรเป็นปัญหาที่ไม่พ้นวิสัยของผู้เรียนที่จะแสดงความสามารถในการคิดแก้ปัญหาได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่ง ปัญหานั้นต้องอยู่ในกรอบของทักษะทางเชาวน์ปัญญาของผู้เรียน
3. การฝึกการแก้ปัญหา ผู้สอนควรจะแนะนำให้ผู้เรียนได้เรียนรู้และเข้าใจปัญหาให้ถ่องแท้เสียก่อนว่า เป็นปัญหาเกี่ยวกับอะไร และถ้าเป็นปัญหาใหญ่ก็แตกออกเป็นปัญหาย่อยๆ แล้ว คิดแก้ปัญหาย่อยแต่ละปัญหา
4. จัดบรรยากาศของการเรียนการสอน หรือสิ่งแวดล้อมซึ่งเป็นสภาพภายนอกของผู้เรียนให้เป็นที่เปลี่ยนแปลงได้ไม่ตายตัว ผู้เรียนก็จะเกิดความรู้สึกว่าเขาสามารถคิดค้นเปลี่ยนแปลงอะไรได้บ้างในบทบาทต่างๆ
5. ให้โอกาสผู้เรียนได้คิดอยู่เสมอ โดยผู้สอนไม่ควรบอกวิธีการแก้ปัญหาดตรงๆ ให้

Heining (1981) กล่าวโดยสรุปว่า การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนได้รู้จักคิด รู้จักพิสูจน์หาข้อสรุป และให้ผู้เรียนได้มองเห็นคุณค่าของการแก้ปัญหานั้น กิจกรรมที่จัดควรเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้แสดงความคิดของตน เพื่อสังเคราะห์เรื่องราว ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คาดคะเน ตั้งสมมติฐาน ทดสอบสมมติฐาน โดยเน้นกิจกรรมที่ผู้สอนจัดขึ้นเป็นสำคัญ

Raths และคณะ (1967) ได้กล่าวว่า การเรียนการสอนที่ส่งเสริมให้ผู้เรียน มีความสามารถในการคิดแก้ปัญหานั้น ผู้สอนควรเป็นผู้จัดกิจกรรมเพื่อให้ผู้เรียนได้ปฏิบัติในชั้นเรียน ดังนี้ คือ การสังเกต การเปรียบเทียบ การจัดจำแนกประเภท การตีความหมาย การสรุปเรื่องราว การวิพากษ์วิจารณ์ การค้นหาข้อตกลงเบื้องต้น การใช้จินตนาการ การตั้งสมมติฐาน การตัดสินใจ การรวบรวมและจัดประเภทของข้อมูล การวางแผนศึกษาค้นคว้า การประยุกต์หลักการมาใช้กับสถานการณ์ใหม่ วิธีการดังกล่าวนี้ เป็นลักษณะของวิธีการแก้ปัญหของคนที่ตัดสินใจทำอย่างหนึ่งอย่างใดลงไป และหากผู้เรียนได้ทำกิจกรรมดังกล่าวทุกๆ วัน ผู้เรียนก็จะเกิดประสบการณ์ในการคิดแก้ปัญหา

สุวัฒน์ มุททเมธา (2523) กล่าวว่า การแก้ปัญหาของผู้เรียนขึ้นอยู่กับประสบการณ์ที่ได้รับ ดังนั้น กระบวนการแก้ปัญหของนักเรียนจึงจำกัดไปด้วย ผู้สอนจึงจำเป็นต้องฝึกฝนให้ผู้เรียนเกิดความชำนาญในการแก้ปัญหา เพื่อที่ผู้เรียนจะได้เป็นผู้แก้ปัญหาที่ดีในอนาคต

จากคำกล่าวข้างต้นจะเห็นได้ว่า ผู้เรียนจะมีความสามารถในการแก้ปัญหาหรือไม่ ส่วนประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของผู้สอน และวิธีการสอน ให้ผู้เรียนรู้จักแก้ปัญหานั้น ผู้สอนควรตั้งปัญหาให้เหมาะสมกับวัยและความรู้ความสามารถ เพื่อที่ผู้เรียนจะได้แก้ปัญหานั้น ด้วยวิธีที่ไม่ยุ่งยาก และกระบวนการแก้ปัญหาก็จะต้องมีการฝึกฝนจึงจะทำให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จในการคิดแก้ปัญหายังเป็นระบบต่อไป

วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหา

วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหามีหลายวิธี แล้วแต่นักการศึกษาท่านใดจะคิดค้น และตั้งชื่อของกระบวนการแก้ปัญหาให้แตกต่างกันออกไป ผู้แก้ปัญหาก็จะนำวิธีการแก้ปัญหาดังนั้น มาใช้ย้อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์ว่า ผู้แก้ปัญหาก็จะนำวิธีการและขั้นตอนแก้ปัญหาใดมาประยุกต์ใช้ ให้เหมาะสม ซึ่งในลักษณะนี้ได้มีผู้เสนอแนวทางของวิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาไว้มากมาย เช่น

กิลฟอร์ด (Guilford, 1971) ได้กำหนดลำดับขั้นตอนการแก้ปัญหาไว้ 5 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นการเตรียมการ หมายถึง ขั้นตั้งปัญหาหรือค้นพบว่าปัญหาที่แท้จริงของเหตุการณ์คืออะไร
2. ขั้นของการวิเคราะห์ปัญหา หมายถึง ขั้นในการพิจารณาว่ามีสิ่งใดบ้างที่เป็นสาเหตุสำคัญของปัญหา
3. ขั้นเสนอแนวทางในการแก้ปัญหา หมายถึง การหาวิธีการแก้ปัญหา ซึ่งตรงกับสาเหตุของปัญหาแล้วแสดงออกมาในรูปของวิธีการแก้ปัญหา
4. ขั้นตรวจสอบผล หมายถึง ขั้นในการเสนอเกณฑ์เพื่อตรวจสอบผลลัพธ์ที่ได้จากการเสนอวิธีการแก้ปัญหา ถ้าพบว่าผลลัพธ์ที่ได้ยังไม่ใช่ผลที่ถูกต้อง ก็ต้องมีวิธีการเสนอปัญหาใหม่ จนกว่าจะได้ผลลัพธ์ที่ถูกต้อง
5. ขั้นในการนำไปประยุกต์ใหม่ หมายถึง การนำวิธีการแก้ปัญหานั้นไปใช้ในโอกาสข้างหน้า เมื่อพบกับเหตุการณ์ที่เป็นปัญหาคือคล้ายคลึงกับปัญหาที่ผ่านมาแล้ว

ควิวี่ (Dewey, 1974 อ้างถึงใน วารี ธีระจิตร, 2534) ได้เสนอวิธีการสอนตามลำดับขั้นตอนต่อไปนี้

1. การกำหนดขอบเขตของปัญหา (Location of Problem)
2. ตั้งสมมติฐานการแก้ปัญหา (Setting up of Hypothesis)
3. ทดลองและรวบรวมข้อมูล (Experimenting and Gathering Data)
4. วิเคราะห์ข้อมูล (Analysis of Data)
5. สรุปผล (Conclusion)

Weir (1974) ได้เสนอขั้นตอนในการแก้ปัญหาไว้ 4 ขั้นตอน ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การวิเคราะห์ปัญหา
3. การเสนอวิธีการแก้ปัญหา
4. การวิเคราะห์ผลจากการแก้ปัญหา

Bayles (Cited by David, 1965) กล่าวว่า การแก้ปัญหาจะต้องประกอบด้วย 4 ขั้นตอนคือ

1. มีปัญหาเกิดขึ้น (Problem Appear)
2. ตั้งสมมติฐาน (Hypothesis is Formulated)
3. พิจารณาสมมติฐานทั่วไป เพื่อนำไปสู่สมมติฐานเฉพาะ (Implication are Deduced)
4. ได้ข้อสรุปของปัญหา (Conclusion Arrived at)

โอปุม (Obum, cited by davek, 1965) อธิบายการแก้ปัญหาว่าต้องประกอบด้วยขั้นตอน 6 ขั้นตอนดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การเก็บรวบรวมข้อมูล
3. การจัดกระทำข้อมูล
4. การแปลความหมายข้อมูล
5. การเลือกวิธีแก้ปัญหาและทดสอบสมมติฐาน
6. การหากฎเกณฑ์และสรุปผล

เพียสันและคิวิซี Pearson และ John Dewey (Cited by Louis, 1968) ได้ศึกษากระบวนการแก้ปัญหาแล้ว สรุปขั้นตอนแก้ปัญหาไว้ดังนี้

1. การกำหนดปัญหา
2. การตั้งสมมติฐาน
3. การค้นหาหลักฐานเพื่อทดสอบสมมติฐาน
4. การประเมินความถูกต้องของสมมติฐาน
5. การปรับปรุงแก้ไขสมมติฐานถ้าจำเป็น
6. การนำข้อสรุปไปประยุกต์ใช้กับปัญหาที่คล้ายคลึงกัน

นอกเหนือจากการแบ่งขั้นตอนของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ข้างต้น สามารถอธิบายกระบวนการแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) โดยสรุป ดังนี้ ทฤษฎีการประมวลผลข้อมูลมีแนวคิดเบื้องต้นว่าสมองของมนุษย์จะทำงานที่ประกอบด้วยกิจกรรมการเลือกรับ การตั้งใจ การจัดระบบการนำเข้า การจำ การแปลความข่าวสาร และเมื่อต้องการใช้ก็สามารถดึงข้อมูลออกมา (Bell –Gredle, 1986)

กระบวนการคิดประกอบด้วยองค์ประกอบหลักสองส่วน คือ ข้อมูล ซึ่งเป็นตัวป้อนและกระบวนการจัดทำข้อมูล โดยสิ่งเร้าในรูปแบบต่างๆ จะถูกรับเข้ามาเป็นข้อมูล สมองทำหน้าที่ประมวลผล จัดกระทำต่อข้อมูลที่เข้ามาซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมการเลือกรับ การตั้งใจ การจัดระบบการนำเข้า การเก็บจำ การแปลความ และนำข้อมูลออกมาใช้เมื่อต้องการ ขั้นตอนกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีประมวลผลข้อมูล ประกอบด้วย 5 ขั้นตอน คือ 1. การระบุปัญหา 2. การระบุสาเหตุของปัญหา 3. การเสนอวิธีการแก้ปัญหา 4. การลงข้อสรุป 5. การตรวจสอบผลของการแก้ปัญหา

จากที่กล่าวมา พอสรุปได้ว่า วิธีการและขั้นตอนการแก้ปัญหาที่จะก่อให้เกิดผลสำเร็จจำเป็นต้องเข้าใจปัญหาที่กำลังเผชิญอยู่และใช้ความคิดพิจารณาหาความสัมพันธ์จากข้อมูลต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาอย่างรอบคอบ เพื่อให้เกิดเป็นข้อความรู้ในการหาวิธีการแก้ปัญหาได้ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ การแบ่งขั้นตอนของกระบวนการคิดแก้ปัญหาอาจแบ่งได้ต่างๆ กัน จำนวนขั้นตอนอาจแตกต่างกันขึ้นอยู่กับความละเอียดของการแบ่ง กล่าวโดยสรุปกระบวนการคิดแก้ปัญหาประกอบด้วย 5 ขั้นตอน ดังนี้ 1. ขั้นระบุปัญหาหรือกำหนดขอบเขตของปัญหา 2. ขั้นตั้งสมมติฐาน 3. ขั้นทดลองและเก็บรวบรวมข้อมูล 4. ขั้นวิเคราะห์ข้อมูล 5. ขั้นสรุปผล

ในการวิจัยครั้งนี้การวัดความสามารถในการแก้ปัญหาใช้แนวคิดของกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีการประมวลผลข้อมูล (Information Processing Theory) ประกอบด้วยลักษณะการคิดสำคัญ 2 ประเภท คือ การคิดแบบอุปนัย ในขั้นของการระบุปัญหา และระบุสาเหตุของปัญหา และการคิดแบบนิรนัย ในขั้นการเสนอวิธีการแก้ปัญหา และในขั้นการสรุปและวิเคราะห์ผลจากการแก้ปัญหา โดยแบ่งเป็น 5 ขั้นตอน ดังนี้

1. การระบุปัญหา เป็นความสามารถในการบอกอธิบายระบุสภาพปัญหา โดยการรวบรวมข้อมูลจากสถานการณ์ที่กำหนดว่าอะไรคือปัญหาของเหตุการณ์หรือสถานการณ์นั้น
2. การระบุสาเหตุของปัญหา เป็นความสามารถในการวิเคราะห์จำแนก จัดกลุ่มหาความสัมพันธ์ของเงื่อนไขหรือข้อมูลที่ปรากฏในเนื้อหาเพื่อที่สามารถระบุประเด็นที่เกี่ยวข้องกับสาเหตุของปัญหาได้
3. การเสนอวิธีการแก้ปัญหา เป็นความสามารถในการเชื่อมโยงความรู้จากสภาพปัญหากับประสบการณ์เดิมเพื่อระบุวิธีการที่เหมาะสมสำหรับการแก้ปัญหา
4. การลงข้อสรุป เป็นความสามารถในการระบุข้อสรุปเพื่อแก้ปัญหาได้อย่างถูกต้อง
5. การตรวจสอบความ เป็นความสามารถในการวิเคราะห์ ตรวจสอบความถูกต้องของคำตอบ การยืนยันข้อสรุป ทำนายผลที่คาดว่าจะเกิดขึ้นจากการสรุป

จากที่กล่าวมาข้างต้นสามารถสรุปเปรียบเทียบกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กับกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีประมวลผลข้อมูล ดังนี้

(ประยูร บุญใช้, 2544)

**ตารางที่ 7 การเปรียบเทียบกระบวนการคิดแก้ปัญหาตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ กับ
กระบวนการคิดแก้ปัญหาตามแนวทฤษฎีประมวลผลข้อมูล**

กระบวนการคิดแก้ปัญหา ตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์	กระบวนการคิดแก้ปัญหา ตามแนวทฤษฎีประมวลผลข้อมูล
1. ระบุปัญหา	1. ระบุปัญหา
2. ตั้งสมมติฐาน	2. ระบุสาเหตุของปัญหา
3. รวบรวมข้อมูล	3. เสนอวิธีการแก้ปัญหา
4. วิเคราะห์ข้อมูล	4. ระบุข้อสรุปเพื่อการแก้ปัญหา
5. สรุปผล	5. ตรวจสอบผลการแก้ปัญหา

8. แนวคิดเกี่ยวกับการประเมินการเรียนการสอนเชิงประสพการณ์

การประเมินผลและวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนการสอนเชิงประสพการณ์ สิ่งที่ผู้สอน
จะต้องตระหนักในการประเมินผู้เรียน คือ

1. การเรียนรู้
2. วิธีการดำเนินงาน
3. ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอด
4. ความสามารถในการปฏิบัติ

การประเมินทั้ง 4 ด้าน เป็นการพัฒนาผู้เรียนด้านความรู้ กระบวนการ ทักษะ
ความสามารถที่เชื่อมโยงมาจากหลักสูตรการสอน

การเรียนรู้ คือ ความสามารถในการเข้าใจในศาสตร์และเนื้อหาสรุปที่ใช้สอน
รวมถึงความสามารถในการทำงานร่วมเป็นทีม และกิจกรรมต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดการเรียนรู้มากขึ้น

วิธีการดำเนินการ คือ ความเข้าใจในกระบวนการประชาสัมพันธ์ อาจจะประเมิน
จากการสังเกตความสามารถในการปฏิบัติกิจกรรม ลักษณะของวิธีดำเนินการ รวมทั้งความสามารถ
ในนำเสนอ อาจจะประเมินจากผู้สอน และการประเมินตนเอง

ความเข้าใจเกี่ยวกับความคิดรวบยอด คือ การประเมินความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการ
คำศัพท์ ความหมาย ลักษณะของการดำเนินงาน บทบาทหน้าที่ของหน่วยงานประชาสัมพันธ์
ประเภทต่างๆ ข้อดีและข้อจำกัดในการผลิตสื่อและกิจกรรมประชาสัมพันธ์

ความสามารถในการปฏิบัติ คือ การประเมินผลงาน ประสิทธิภาพของงาน การสร้างโครงการโดยสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ / เป้าหมาย ความสามารถในการเชื่อมโยงทฤษฎีสู่การปฏิบัติ

กระบวนการประเมิน

การเรียนการสอนเชิงประสบการณ์เพื่อเสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและทักษะการแก้ปัญหาใช้การประเมินจากสภาพจริง (Authentic Assessment) และการประเมินจากภาคปฏิบัติ ดังนี้

เครดเลอร์ (Cradler, 1991) ให้ความหมายของการประเมินความสามารถที่แท้จริง (Authentic Assessment) ไว้ว่า เป็นการประเมินจากผลงานหรือสิ่งที่ให้ผู้เรียน ได้แสดงความสามารถในการใช้ทักษะการคิดและใช้ความรู้เพื่อการแก้ปัญหา

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2542) กล่าวถึง ความหมายของการประเมินผลจากสภาพจริงว่า เป็นกระบวนการสังเกต การบันทึก และการรวบรวมข้อมูลจากงานและวิธีการที่ผู้เรียนทำ เพื่อเป็นพื้นฐานของการตัดสินใจในการศึกษาถึงผลกระทบต่อผู้เรียน การประเมินผลจากสภาพจริงจะไม่เน้นเฉพาะทักษะพื้นฐาน แต่จะเน้นการประเมินทักษะการคิดที่ซับซ้อนในการทำงานของผู้เรียน ความสามารถในการแก้ปัญหาและการแสดงออกที่เกิดจากการปฏิบัติในสภาพจริงในการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางให้เป็นผู้ค้นพบและผู้ผลิตความรู้ ฝึกปฏิบัติจริงรวมทั้งพัฒนาการเรียนรู้ของผู้เรียน เพื่อสนองจุดประสงค์ของหลักสูตรและความต้องการของสังคม

ส. วาสนา ประवालพฤษ์ (2539 : หน้า 50) ให้ความหมายว่า การประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการวัดโดยเน้นให้ผู้เรียนได้นำความรู้ แนวคิดในวิชาต่างๆ ที่เรียนเพื่อนำมาแก้ปัญหาโดยใช้ทักษะการคิดที่ซับซ้อน (Complex Thinking) มากกว่าที่จะถามความสามารถขั้นต้นหรือความสามารถย่อยๆ เป็นการวัดผู้เรียนโดยรวมทั้งด้านความคิด เจตคติและการกระทำไปพร้อมๆ กัน

จากความหมายของการประเมินผลจากสภาพจริงที่กล่าวข้างต้นสามารถสรุปได้ว่าการประเมินผลจากสภาพจริงเป็นการประเมินผลที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนกระทำกิจกรรมต่างๆ ด้วยการแสดงออกหลายๆ ด้านเพื่อนำไปแก้ปัญหา โดยใช้ทักษะกระบวนการคิดที่สลับซับซ้อนที่อยู่บนพื้นฐานของเหตุการณ์ที่เป็นจริงในทุกบริบทเท่าที่จะเป็นไปได้

การประเมินภาคปฏิบัติ (Performance Assessment)

การประเมินภาคปฏิบัติ เป็นการทดสอบความสามารถในการทำงาน ของผู้เรียนภายใต้สภาพการณ์และเงื่อนไขที่สอดคล้องกับสภาพจริงมากที่สุด วิธีการประเมินทำได้ 2 ส่วน คือ การประเมินกระบวนการ และการประเมินผลผลิต ดัชนีที่ใช้ในการประเมินการปฏิบัติแบ่งได้เป็น 8 ด้านคือ

1. สะท้อนให้เห็นถึงวิธีการแก้ปัญหา
2. สะท้อนให้เห็นถึงการทำงานร่วมกับผู้อื่น
3. ความสามารถในการแก้ปัญหาของนักศึกษาและความสามารถในการอธิบายหรือตีความหมาย
4. การนำเสนอทางเลือกในการแก้ปัญหาที่หลากหลาย
5. นำประสบการณ์ที่ได้รับจากการปฏิบัติงานมาเป็นเครื่องมือในการเรียนรู้
6. ผู้เรียนสามารถเข้าใจกระบวนการทั้งหมดไม่ใช่เพียงส่วนใดส่วนหนึ่ง
7. ประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์
8. ผู้เรียนสามารถเลือกแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างหลากหลาย

การประเมินผลการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

แนวทางการประเมินการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์สามารถประเมินผลดังนี้

(<http://www.cadlab.tu-berlin.de/~hf-latte/ness/q-study.html>)

1. เนื้อหาที่สอน
2. การปฏิบัติและการเรียนการสอน
3. วิธีการสอน
4. วิธีการสอบ

การประเมินเนื้อหาที่สอน เช่น เนื้อหาที่ใช้สอน คำถามจะถาม 2 ประเด็น คือ รายละเอียดของเนื้อหาที่ใช้สอน และรูปแบบในการสอน เช่น สอนโดยเน้นทฤษฎีมากกว่าการปฏิบัติ ระดับความยากง่ายของเนื้อหา

การปฏิบัติและการเรียนการสอน คำถาม 2 ประเด็นคือ เนื้อหาในการปฏิบัติ เช่น เอกสารประกอบการปฏิบัติเพียงพอไหม เป็นต้น และอีกประเด็นคือเนื้อหาในการเรียน เช่น รายวิชาที่กำหนดในโครงร่างการสอน น่าสนใจและมีหนังสืออ่านประกอบการการสอนเพียงพอ เนื้อหาเหมาะสมกับเวลา เป็นต้น

วิธีการสอน คำถามเกี่ยวกับ วิธีการสอน การสื่อสารในการเรียนการสอน ลักษณะของการสอนของผู้สอน สื่อและเอกสารประกอบการสอน

วิธีการสอบ คำถามเกี่ยวกับ เนื้อหาในการออกข้อสอบ และวิธีการสอบ

9. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ที่เสริมสร้างทักษะการทำงานเป็นทีมและการแก้ปัญหาในต่างประเทศ มีดังนี้

เฮนรี (Henry, 1977) ศึกษาเรื่อง การจัดอบรมพิเศษและการจัด โรงเรียน ผลการวิจัยพบว่าวิธีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์โดยการใช้กิจกรรมเป็นหลักดีกว่าวิธีการเรียนการสอนแบบเดิมซึ่งมีลักษณะเป็นท่องจำจากทฤษฎี โดยเฉพาะวิธีการสอนของอาจารย์ที่ใช้วิธีการบรรยายและการอภิปราย แต่การเรียนรู้โดยผ่านประสบการณ์นักศึกษาได้ประจักษ์และเห็นถึงความสัมพันธ์ในแนวทางของวิถีชีวิตของแต่ละบุคคลได้เรียนรู้ถึงกระบวนการทำงาน การฝึกการเป็นผู้นำ ผู้ตาม ฝึกความสามารถในการเสาะแสวงหาข้อมูล ฝึกการคิดวิเคราะห์แก้ปัญหาาร่วมกับผู้อื่น

อีเวิร์ด (Ewert, 1991) ศึกษาเรื่อง การพัฒนากลุ่มผ่านการศึกษาระดับประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาทีมผ่านการศึกษาระดับประสบการณ์สามารถพัฒนาผู้เรียนได้ 4 ด้าน คือ พัฒนาการสื่อสารแบบเปิด การทำงานเป็นทีม การจัดการ และการแก้ปัญหา ซึ่งช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจว่าจะต้องทำอะไรบ้างจึงจะทำงานได้ประสบความสำเร็จ

ไอเนอร์ส (Eisner, 1993) ศึกษาเรื่องการสร้างรูปแบบการประเมินการศึกษา : ดัชนีที่เกี่ยวกับการปฏิบัติ ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้ที่เกิดจากการเรียนผ่านประสบการณ์สามารถช่วยให้ผู้เรียนทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ช่วยให้นักศึกษาเข้าใจกระบวนการเรียนการสอนทั้งกระบวนการไม่ใช่เพียงบางส่วนและสามารถเลือกการตอบสนองกลับได้หลากหลายวิธี นอกจากนี้เป็นการฝึกความสามารถในการแก้ปัญหา และทักษะการตีความ

เดวิสและโคเฮน (Davies and Cohen, 1995) ศึกษาเรื่อง การเปรียบเทียบระบบการสนับสนุนทางสังคมและการคาดหวังสัมพันธ์ภาพของวัยรุ่นและผู้ใหญ่ ผลการวิจัยพบว่าในส่วนของการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์นอกชั้นเรียนช่วยฝึกการทำงานเป็นทีมและการแก้ปัญหา ฝึกการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ช่วยลดความเครียดและความกลัวในการทำงาน

จอห์นสัน (Johnson, 1996) ศึกษาเรื่องผลประโยชน์ที่ได้รับจากการเรียนเชิงประสบการณ์ตามการรับรู้ของนักศึกษา ผลการวิจัยพบว่า การเข้าร่วมกิจกรรมนอกชั้นเรียนของนักศึกษาได้ฝึกทักษะการอยู่ร่วมกัน ทักษะการทำงานเป็นทีม ทักษะการแก้ปัญหา ทักษะการเป็นผู้นำและฝึกความไว้วางใจซึ่งกันและกัน

แมกเวลล์ (Maxwell, 1997) ศึกษาเรื่องการเพิ่มประสิทธิภาพการทำงานกลุ่มด้วยการสร้างการทำงานเป็นทีมจากการฝึกผจญภัย ผลการวิจัยพบว่า การเรียนรู้เชิงประสบการณ์ช่วยฝึกทักษะการแก้ปัญหาและช่วยเสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างสมาชิก

ซอททิล (Sottile, 2000) ศึกษาเรื่องผลกระทบของการสอนเชิงประสบการณ์ในการพัฒนานิสิตนักศึกษาในวิทยาลัย พบว่า ผลการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ช่วยพัฒนาทักษะการแก้ปัญหา เสริมสร้างสัมพันธภาพระหว่างบุคคลซึ่งประกอบด้วยความไว้วางใจ สัมพันธภาพระหว่างเพื่อน การสื่อสารระหว่างบุคคลสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ มีทักษะทางสังคมและเสริมสร้างความสามารถทางร่างกาย

เกรมเลอร์ (Gremeler, 2000) ศึกษาเรื่องการเรียนเชิงประสบการณ์แบบฝึกหัดในหลักสูตรการบริการทางการตลาด ผลการวิจัยพบว่าสถาบันการศึกษาที่สอนด้านธุรกิจมักจะให้ความสนใจกับทฤษฎีและศัพท์ทางเทคนิคมากเกินไป โดยละเอียดหรือไม่ค่อยให้ความสนใจกับการฝึกทักษะการสื่อสารและการทำงานร่วมกัน ดังนั้นการเรียนรู้เชิงประสบการณ์จึงเป็นรูปแบบการสอนที่สำคัญในวิชาการบริการทางการตลาด ซึ่งช่วยพัฒนาการทำงานเป็นทีม การสร้างทีมงาน การพัฒนาทักษะการสื่อสาร ทักษะการรับฟัง รวมทั้งการคิดวิเคราะห์และการแก้ปัญหา

แฮมเมอร์ (Hamer, 2000) ศึกษาเรื่องผลของการจัดกิจกรรมในชั้นเรียน : การประยุกต์ใช้เทคนิคการสอนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่าการนำเอาเทคนิคการสอนการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ ผลการวิจัยพบว่าการนำเอาเทคนิคการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ในชั้นเรียนช่วยส่งเสริมการทำงานเป็นกลุ่มส่งเสริมการคิดแก้ปัญหาช่วยให้ผู้เรียนมีความกระตือรือร้นในการเรียน การทำงานร่วมกันที่มีประสิทธิภาพ

วิลเลียม และ เกร์ฟ (Williams, and Graf, <http://thailis-db.car.chula.ac.th/dao/detail.nsp>) ศึกษาเรื่องผลการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ที่มีต่อการได้มาซึ่งความรู้ ทักษะความเชี่ยวชาญ และทัศนคติของนักศึกษา โดยการทำวิจัยกับนักศึกษาระดับปริญญาตรีจำนวน 202 คนในวิชามนุษยสัมพันธ์ โดยแบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 103 คน และกลุ่มควบคุม 99 คน โดยกลุ่มทดลองสอนโดยใช้รูปแบบการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ของคอร์ป และกลุ่มควบคุมสอนโดยการสอนแบบดั้งเดิม กลุ่มทดลองใช้การสอนโดยใช้วิดีโอและการแสดงบทบาทสมมติเพื่อส่งเสริมทักษะด้านมนุษยสัมพันธ์ ผลการวิจัยพบว่ากลุ่มควบคุมมีทักษะความเชี่ยวชาญ และได้รับความรู้เพิ่มขึ้นที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .001

โฮแกนและคริสติน (Hogan, Christine, (<http://thailis-db.car.chula.ac.th/abift/detail.nsp.1992>) ศึกษาเรื่องการนำรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์มาใช้ในการสอนวิชาพฤติกรรมองค์กร ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการทำงานเป็นกลุ่ม ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การช่วยเหลือกันในการเรียนของกลุ่มทดลองสูงกว่ากลุ่มควบคุมที่ระดับนัยสำคัญทางสถิติ .05 โดยใช้การสอนโดยใช้กรณีศึกษา การทำรายงาน การทำกิจกรรมกลุ่ม และการสอบด้วยแบบสอบปรนัย การเขียนตอบสั้น ๆ การเขียนอภิปราย และตัวอย่างจากกรณีศึกษา

แวงซองตินา (<http://wwwlib.umi.com/dissertations/fullcit/9978530.2000>) วิจัยเรื่องทฤษฎีการเรียนรู้เชิงประสบการณ์ : กรณีศึกษาในโปรแกรมการศึกษาผู้ใหญ่ในเลโซโต การวิจัยพบว่าอุปสรรคของการนำหลักสูตรเชิงประสบการณ์ใช้คือ ทฤษฎีของการเรียนรู้เชิงประสบการณ์เลือกใช้เอง Dewey เพราะเน้นในเรื่องประชาธิปไตย ความเป็นอิสระ และความเท่าเทียมกัน เทคนิคการสอนที่คนที่นี่ใช้คือการเรียนรู้แบบร่วมมือ บทบาทสมมติ และการแสดง แต่อุปสรรคที่พบใน

การนำการเรียนรู้เชิงประสบการณ์มาใช้ คือ โครงสร้างของหลักสูตร โครงสร้างการบริหารของมหาวิทยาลัยและปัญหาที่เกิดขึ้นจากการทำงานไม่ประสานกันระหว่างมหาวิทยาลัยและชุมชนในการทำกิจกรรมภายนอกห้องเรียน

จากผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์ในต่างประเทศดังกล่าว สามารถสรุปเป็นตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 8 แสดงรายงานการวิจัยที่แสดงผลการจัดการเรียนการสอนเชิงประสบการณ์

ผลการจัดรูปแบบการสอนเชิงประสบการณ์	Sottile James (2000)	Gremier (2000)	Hamer Lawrence (2000)	Maxwell (1997)	Johnson (1996)	Davies & Cohen (1995)	Ejsner (1993)	Ewert Alan (1991)	Henry (1997)	เปรมวดี คฤหเดช (2540)
1. ทักษะการทำงานเป็นทีม	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
2. ทักษะการแก้ปัญหา	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓	✓
3. ทักษะทางสังคม	✓				✓					
4. ทักษะของผู้นำ					✓					
5. ทักษะการใช้ชีวิต					✓					
6. ความสามารถทางร่างกาย			✓							
7. ความสามารถในการคิดวิเคราะห์และคิดสร้างสรรค์		✓								
8. ความสามารถในการฝึกปฏิบัติ							✓			
9. ทักษะการฟัง		✓								
10. ทักษะการสื่อสาร		✓								

งานวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนโดยใช้เชิงประสบการณ์ในประเทศไทย

จินดา คล้ายปักยี (2537) วิจัยเรื่อง การวิเคราะห์หลักสูตรและการจัดประสบการณ์การเรียนรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ ในหลักสูตรพยาบาลศาสตร์ระดับปริญญาตรีและเทียบเท่า ผลการวิจัยพบว่า

1. หลักสูตรพยาบาลศาสตร์

1.1 หลักสูตรที่ระบุข้อความในปรัชญาว่า บริการพยาบาล 4 มิติให้กับบุคคล ทุกวัยและข้อความที่ว่าด้วยสมรรถนะของพยาบาลในการให้บริการบุคคลทุกเพศทุกวัย พบถึง 15 หลักสูตร ข้อความที่ระบุในวัตถุประสงค์ของหลักสูตรว่าใช้กระบวนการพยาบาลและหลักทฤษฎีในการให้การพยาบาลตามความต้องการของบุคคล พบถึง 15 หลักสูตร เช่นกัน

1.2 รายวิชาการพยาบาลผู้สูงอายุปรากฏชัดเจนในหลักสูตรพบจำนวน 18 หลักสูตรมีรายละเอียดดังนี้

1) ภาคนทฤษฎีจัดรวมกับรายวิชาอื่น แต่ไม่ระบุหน่วยกิตพบ 14 หลักสูตร ภาคนปฏิบัติจัดรวมกับรายวิชาอื่นไม่ระบุหน่วยกิต 15 หลักสูตร

2) วัตถุประสงค์รายวิชาที่ระบุข้อความว่า มีความรู้ความเข้าใจ วางแผน และให้การพยาบาลผู้สูงอายุได้พบ 9 หลักสูตร

3) เนื้อหาวิชาระบุประเด็นปัญหาสุขภาพ พบ 15 หลักสูตร และระบุประเด็นการเปลี่ยนแปลงด้านร่างกาย จิตใจ สังคมของผู้สูงอายุ พบ 14 หลักสูตร

4) การจัดการเรียนการสอนได้วิธีบรรยาย และฝึกประสบการณ์ พบ 13 หลักสูตร

5) การประเมินผลโดยวิธีการใช้แบบทดสอบ และการเขียนแผนการพยาบาล พบ 17 หลักสูตร

2. ค่าเฉลี่ยของคะแนนการจัดประสบการณ์เรียนรู้เกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุของอาจารย์ผู้สอนทั้งโดยรวมและรายด้านอยู่ในระดับปานกลาง เมื่อจำแนกอาจารย์ผู้สอนตามการอบรมเกี่ยวกับการพยาบาลผู้สูงอายุ พบว่าอาจารย์ที่ไม่ได้รับการอบรมมีคะแนนเฉลี่ยใน 8 เรื่องสูงกว่าอาจารย์ที่ได้รับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

กนกอร ชาวเวียง (2538) ศึกษาผลของการใช้กรณีศึกษาในการสอนภาคปฏิบัติวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวชที่มีต่อความรู้เจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยจิตเวชของนักศึกษาพยาบาลวิทยาลัยพยาบาลสังกัดกระทรวงสาธารณสุข ชั้นปีที่ 3 จำนวน 34 คน โดยกลุ่มทดลองจะได้รับการฝึกดังนี้ ชั้นที่ 1 ให้ศึกษาวิดิทัศน์ กรณีศึกษา ชั้นที่ 2 ผู้สอนใช้คำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนมีการคิดวิเคราะห์ วิจัยกรณีศึกษา ชั้นที่ 3 ผู้เรียนร่วมกันสรุปถึงความรู้ที่ได้รับจากการศึกษา ส่วนกลุ่มควบคุมได้รับการสอนตามปกติโดยใช้วิดิทัศน์ที่เป็นเรื่องเกี่ยวกับการพยาบาลจิตเวชพบว่าความรู้และเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยจิตเวชของนักศึกษาพยาบาลหลังใช้กรณีศึกษาในการสอนสูงกว่าก่อนใช้กรณีศึกษาในการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ .05 และนักศึกษาพยาบาลที่ผ่านการใช้กรณีศึกษาในการสอน มีความรู้และเจตคติต่อการดูแลผู้ป่วยจิตเวชสูงกว่านักศึกษาพยาบาลที่ผ่านการสอนแบบปกติอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

ภาวิณี ศรีสุขวัฒนานนท์ (2539) วิจัยเชิงปฏิบัติการเพื่อประยุกต์รูปแบบการใช้แฟ้มงานของนิสิตในการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนระดับบัณฑิตศึกษา ในรายวิชาการประเมินโครงการทางการศึกษา มีนักศึกษาที่ลงทะเบียน 27 คน โดยในช่วงแรกผู้สอนแจกคู่มือการเรียน ซึ่งประกอบด้วยวัตถุประสงค์รายวิชา สังเขปรายวิชา กิจกรรมการเรียนการสอน รายชื่อตำรา และวารสารประกอบการเรียน การประเมินผลการเรียนด้วยแฟ้มงาน และเกณฑ์การกำหนดระดับคะแนน นักศึกษาทำการจัดเก็บบันทึกต่าง ๆ ในแฟ้มงาน และเกณฑ์การกำหนดระดับคะแนน นักศึกษาทำการจัดเก็บบันทึกต่าง ๆ ในแฟ้มงานเพื่อใช้เป็นหลักฐานการประเมินตลอดภาคการศึกษา นักศึกษาสามารถปรับปรุงผลงานของตนเพื่อรับการประเมินใหม่ในระดับที่สูงขึ้นเมื่อสิ้นภาคการศึกษาผู้วิจัยทำการวิเคราะห์ข้อมูลจะเพิ่มงาน จากแบบสอบถาม และการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการเกี่ยวกับความพึงพอใจและความคิดเห็นต่อการใช้แฟ้มงาน ผลการศึกษาพบว่า

ผลสัมฤทธิ์ของนักศึกษา ทักษะทางวิชาการ และพฤติกรรมการเรียนอยู่ในระดับที่น่าพอใจเกือบทุกคน นอกจากนี้ผู้สอนยังได้รับสารสนเทศในการปรับปรุงการสอนในหลายด้าน

การวิจัยเรื่องการพัฒนา รูปแบบการสอนสำหรับวิชา วิธีสอนทั่วไปแบบเน้นกรณีตัวอย่าง เพื่อส่งเสริมความสามารถของนักศึกษาครู ด้านการคิดวิเคราะห์แบบตอบได้ในศาสตร์ทางการสอน วาริรัตน์ แก้วอุไร (2541) วิจัยพบว่า รูปแบบการสอนไม่มีปฏิสัมพันธ์กับระดับความสามารถพื้นฐานด้านวิชาชีพครู และพบว่ารูปแบบการสอนมีอิทธิพลต่อความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์แบบตอบได้ในศาสตร์การสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 นักศึกษาครูกลุ่มทดลองส่วนใหญ่เห็นว่าการเรียนแบบเน้นกรณีตัวอย่าง ช่วยทำให้ผู้เรียนมีบทบาทเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้มากขึ้น ช่วยกระตุ้นให้อยากรู้และแสวงหาคำตอบด้วยตนเอง นอกจากนี้ยังช่วยฝึกการหาข้อสรุปที่หลากหลาย เชื่อมโยงกับทฤษฎีและหลักการในศาสตร์ทางการสอน โดยคำนึงถึงการนำไปใช้ในบริบทต่าง ๆ และหลักการสากลของประเด็นทางคุณธรรมและจรรยาบรรณที่มีต่อสังคม รวมทั้งความพึงพอใจต่อการเรียนทางคุณธรรมและจรรยาบรรณที่มีต่อสังคมรวมทั้งความพึงพอใจการเรียนแบบเน้นกรณีตัวอย่างในระดับดีกว่าเดิมมาก

การวิจัยเรื่อง การพัฒนาชุดฝึกอบรมเชิงประสบการณ์เพื่อพัฒนาการทำงานเป็นทีม สำหรับนักศึกษาพยาบาล เปรมวดี คฤหเดช (2540) วิจัยพบว่า นักศึกษามีความเข้าใจในการทำงานเป็นทีม มีทักษะในการทำงานเป็นทีม มีกระบวนการทำงานร่วมกันเป็นทีม มีผลการปฏิบัติในการแก้ปัญหาาร่วมกันเป็นทีม และมีความพึงพอใจในการทำงานเป็นทีมภายหลังการฝึกอบรมดีกว่าก่อนการฝึกอบรม

ส่วนการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนทางพยาบาลศาสตร์ ที่เน้นการเรียนรู้ทางปัญญาสังคมโดยใช้พอร์ทโฟลิโอ ธนพร เข้มสุดา (2542) วิจัยพบว่าระบบการเรียนการสอนที่พัฒนาขึ้น สามารถพัฒนาความสามารถของนักศึกษาพยาบาลด้วยการให้นักศึกษากำหนดจุดมุ่งหมายในการเรียนรู้ การเรียนรู้ด้วยตนเองและกลุ่มการสะท้อนคิดในกระบวนการเรียนรู้และการสร้างผลงาน และพัฒนาพอร์ทโฟลิโอเพื่อการประเมินกระบวนการเรียนรู้และความสามารถที่แท้จริงจากผลงาน นอกจากนี้ผลการวิจัยพบว่านักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในด้านทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คุณลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ทักษะในการปฏิบัติการทำงานอย่างเป็นระบบและผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนภายหลังการสอบสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเป็นนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05 แต่มีการรับรู้สมรรถนะแห่งตนไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ภายหลังการสอบนักศึกษาพยาบาลกลุ่มทดลองมีคะแนนเฉลี่ยความสามารถในด้านทักษะ การคิดอย่างมีวิจารณญาณ คุณลักษณะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การทำงานอย่างเป็นระบบและการรับรู้สมรรถนะแห่งตนสูงกว่าก่อนการสอนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05